

ЗОЛОТІ ІМЕНА УКРАЇНИ

Ігор Коляда

ІКАР УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИКИ
ВОЛОДИМИР ІВАСЮК
Життя та таємниця загибелі

До 70-річчя від дня народження

Київ – 2020

УДК 929:78(477)

К 62

Серія «Золоті імена України»

заснована в 2015 році

Коляда І. А.

К62 Ікар української музики Володимир Івасюк. Життя та таємниці загибелі. – Київ: ПФ «ПП «Фоліант», 2019. – 128 с.

*Автор висловлює щирю подяку Бірюку П. М.
за сприяння у виданні книги*

Книгу відомого українського історика – біографіста присвячено життю та таємниці трагічної загибелі Володимира Івасюка. Автор спробував осмислити феномен митця В. Івасюка, якого сучасники називали блакитнооким Орфеєм, українським Шубертом, Ікаром української пісні, висвітливши та проаналізувавши вплив малої батьківщини, родини, епохи, ідейного кола, кохання, стосунків із жінками на формування творчої особистості композитора та спростувати стереотипи і міфологеми, що склались навколо постаті митця.

ISBN 978-966-03-50

© І. А. Коляда, 2020

Присвячую моєму Наставнику, Вченому-історику Олександрові Петровичу Реєнту, подолянину, що кохається у народній пісні у 70-літні уродини.

...Життя було величною піснею...

Михайло Івасюк

Феномен Івасюка — це феномен потужного астрального тіла. Незбагненого, в якому гармонія звуку почерпнута з глибин смерекових лісів, чистих джерельних потоків, підслухана в трембіти, що пломеніє вогняною рутою на тілі стражденної України. Вогонь рути не погас! Він у наших серцях. Твоєму й моєму. В душі українця.

Олег Бас

Володимир Івасюк — буковинський Орфей, хто оволодів золотою лірою подарованою Аполлоном, але не приручав нею диких тварин, не рухав дерева і скелі, він зробив дещо більше: власною піснею повернув українському народові співучий голос, зірваний у Другій світовій війні та осиплий в надривному будівництві комунізму. І зробив це безжурний музикант так легко, так природно, ніби вдихнув на повні груди столітні туги та печалі, а видихнув радість і надію прийдешнього.

Олександр Рудяченко

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ

Таємниця трагедії: версії, плітки, легенди

У 1970-х роках Володимир Івасюк був одним із найбільш популярних композиторів-піснярів. Будучи непрофесіональним композитором, силою свого неабиякого таланту він зумів створити такі пісенні твори, які стали явищем у сфері пісенної частини музичної культури України... Пісні Володимира Івасюка не були тільки його дітьми. Вони були своєрідними дітищами своєї доби, своєї епохи, свого часу, хоч привабливість і оригінальність їх має понадчасові вартості.

Лешек Мазена

...Він є героєм не лише певних соціальних прошарків (гуманітарної інтелігенції, «свідомої» молоді), а й певної історичної доби — доби національного спротиву 1970-х — 80-х років. Причина його популярності пояснювана не лише безперечним музичним обдаруванням композитора, а й тією добою в історії вітчизняної культури, в яку йому довелося творити і яка об'єктивно відвела його творчості особливе місце в культурі. Сама українська культурна парадигма «породила» Володимира Івасюка, як зірку, а потім — як героя... символ українського естрадного модерну.

Олександр Різник

Існує кілька переказів про загибель великого співця і поета Орфея, сина річкового бога Егера і музи Калліопи. Найвідомішою є версія Овідія, згідно з якою Орфей після смерті дружини німфи евридики, знехтував любовними принадами фракійських

менад і тому був убитий ними. Уся природа оплакувала трагедію Орфея, німфи і дріади на знак жалоби розпустили своє волосся й одягнули темний одяг, а душа великого співця знайшла свій спокій у царстві мертвих, побачивши та обійнявши тінь своєї єдиною коханої е вридики. Існує, ще за одним давньогрецьким міфом, продовження історії славетного Орфея, у якому розповідається, що після смерті музики боги забрали його на небо, дозволивши прийняти образ Лебеда. Ліра Орфея, припливши на лесбос, на прохання Аполлона була перетворена на сузір'я Ліри. Аби Орфею не було сумно та самотньо, боги дозволили генію мешкати поряд із сузір'ям Ліри. Відтоді чимало знатних і талановитих музикантів ставали жертвами трагічних ситуацій, зберігаючи у пам'яті поколінь свої пісні.

Офіційні версії

1979 рік — самогубство. Офіційне свідоцтво про смерть Івасюка видано 21 травня 1979 року. У документі сказано, що причиною смерті композитора є «механічна асфіксія, самогубство через повішення в петлі». Слідчі висунули версію, що Володимир Івасюк, який страждав на депресивну форму неврастенії та лікувався в психіатричному стаціонарі, наклав на себе руки. Прокуратура Львівської області 4 червня 1979 року зробила офіційну заяву в засобах масової інформації: «Причиною смерті Володимира Івасюка є самоповішення, чутки про інші обставини смерті є вигадкою».

2009 рік — генеральна прокуратура України поновила давно закриту кримінальну справу про смерть Володимира Івасюка, але в листопаді 2012 року її було закрито нібито через відсутність складу злочину.

2014 рік — закриті кримінальне провадження за фактом смерті композитора було поновлено генеральною прокуратурою України. «Сьогодні можна чітко стверджувати: Івасюка вбили за його творчість. Це була ретельно спланована спецоперація

КДБ», — заявляє колишній перший заступник генерального прокурора Микола Голомша. «Це була чисто політична розправа радянської влади та її караючого органу — КДБ над одним з найбільш гідних представників українських патріотичних сил. Це була спецоперація. Її проведенням займався підрозділ, аналогічний тому, який в сучасній СБУ відповідає за боротьбу з сепаратизмом. Співробітники КДБ зробили Івасюка підконтрольним через близьких йому людей (не родичів, а саме з його оточення), через лікарські препарати. Композитора хотіли представити в очах громадськості психічно хворим, схильним до суїцидальних проявів. Він ним не був. Але таким його намагалися зробити, щоб прибрати. Для того і організували операцію, щоб інші повірили. З матеріалів справи вбачається, що Івасюку навмисне вводили препарати, що роблять депресивний вплив. Ймовірно, це робили через підконтрольних КДБ людей. Є питання до Тетяни Жукової. Комітет держбезпеки прагнув тримати під ковпаком всіх і вся. І творчу інтелігенцію теж», — заявив Роман Федик, прокурор Львівщини, в лютому 2015 року.

У 2019 році Київський науково-дослідний інститут судових експертиз дійшов висновку, що композитор-виконавець Володимир Івасюк фізично ніяк не міг би вчинити самогубство.

Загадкова смерть композитора одразу ж почала обростати найнеймовірнішими чутками та версіями.

Неофіційні версії

«Органи розправилися з бандерівцем від музики»: у різні часи висувалося припущення, що кадебісти позбавили життя Івасюка за те, що він відмовився перерахувати до Фонду миру величезний гонорар, отриманий напередодні смерті за вихід його платівок у Канаді (в обмін йому нібито пропонувалося співробітництво з КДБ і дозвіл на виїзд у США).

Михайлові Івасюку, батькові композитора, смерть сина ніколи не давала спокою, тому він часто розмірковував над тим, що ж стало причиною загибелі. У своїй книзі «Монолог перед

обличчям сина», про яку ми будемо неодноразово згадувати, він прийшов до висновку про те, що краса в умовах тоталітарного режиму небезпечна, оскільки пробуджує людську свідомість, закликає населення до внутрішньої розкутості і збагачує інтелект; а також припускає, що сина могли вбити бандити, які вимагали у нього гроші.

Юрій Богуцький, віце-президент Національної академії мистецтв України, в 1970–1980-х роках — відповідальний працівник ЦК комсомолу України: «З Володимиром Івасюком я познайомився в Хмельницькому, де проходив конкурс комсомольської пісні... На мене він справив враження яскравої творчої особистості. Як у будь-якого, у нього були успіхи й розчарування. Були й заздрісники. Ви, мабуть, пам'ятаєте, наскільки стрімко зійшла його зірка — без пісень Івасюка не обходився жоден великий концерт, вони постійно звучали в ефірі радіо і телебачення. У нього були пристойні на ті часи гоночари. Можливо, хтось заздрив цьому, можливо, нашептали, що Володимир наслідує західний спосіб життя, мало не антирадянський, буржуазний націоналіст. Хоча це зовсім не про нього. Не виключаю, що захотіли просто прибрати конкурента. Близькі друзі не вірили, що він наклав на себе руки»¹.

Володимир Заранський, викладач консерваторії, стверджує: «Володя був лауреатом багатьох пісенних конкурсів, навчався за індивідуальним графіком, тому говорити про якісь утиски від влади було б неправильно... Та й затятим націоналістом він не був: писав українські пісні, але в той же час зі своєю дівчиною, росіяною Тетяною Жуковою, спілкувався російською. До слова, саме Тетяна Жукова стала тією фатальною жінкою, з якою деякі шанувальники творчості Івасюка пов'язують його смерть. Говорили, що красуня-блондинка закрутила голову не

¹<http://www.vtvplus.com.ua/lang/ua/news/ukraine/48515-tayemnic-specsluzhb-z-vasyukom-rozpravivsysa-kdb.html>

тільки Володимир, і якийсь ревнивий кавалер вирішив прибрати суперника... що в Івасюка була депресія і він був схильний до суїциду... я в це не вірю. Я вважаю, що це було вбивство. Цілком можливо, що Володю прибрали як неугодного багатьом композиторам конкурента. Йому багато хто заздрив»¹.

Іван Лепша, український журналіст: «Одні не сприймали його творчість, другі заздрили його славі, треті сердила його незалежність у судженнях та поведінці, а багатьох його сучасників просто обурював той глибокий національний дух, пригаманний його пісням, дух, котрий пробуджував українство від заколисуючих дифіраμβів офіційної пропаганди, що уславляла штучну спільність — «радянський народ». І всі ці недоброчинці, як могли, шкодили таланту. Урешті-решт досягнули мети: композитора передчасно не стало»².

Роман Островський — журналіст і фотограф, який тривалий час зберігав унікальні світлини Володимира Івасюка: «За даними, які просочилися у пресу, Володимира «пасли» трое співробітників КДБ, серед них і Жукова... Думаю, Володимира, враховуючи його шалену популярність, можливість виїзду за кордон, КДБ намагалося завер- бувати. Тоді як було? Якщо людині пропонували «співпрацю», а вона відмовлялася, то її прибирали. Або ж давали укольчик, щоб стерти пам'ять. Івасюк не пішов на умови кадебістів, відмовлявся писати музику на російські тексти, і ця незламність виявилася фатальною для нього»³ (з інтерв'ю, присвяченому опублікуванню унікального архіву фото родини та близького оточення Володимира Івасюка).

¹<http://www.vtvplus.com.ua/lang/ua/news/ukraine/48515-tayemnic-specsluzhb- z-vasyukom-rozpravivsyia-kdb.html>

²http://www.ivasyuk.org.ua/books.php? lang=uk&id=zhyttya_i_smert_volodymyra_ivasyuka-1994&part=part3

³http://teren.in.ua/2015/07/21/unikalni_foto_zhurnalista_z_ternopillya_obi-shlyh_pivsvitu

Юрій Рибчинський, український поет-пісняр, висловив свої міркування в інтерв'ю в газеті «Високий замок» (2009 рік): «Якщо це було вбивство, то певна кількість людей обов'язково знає подробиці. Не виключаю й того, що це могло бути самогубство. Але й до такого кроку людину — молоду, красиву, багату, талановиту — повинно було щось підштовхнути. Хто міг убити Івасюка? Мав розмову з цього приводу з Євгеном Марчуком. Він каже, що КДБ Івасюка не вбивав. Навіщо? Володя був геніальним композитором, та не був політичною фігурою»¹.

Володимир Краснодемський, сценарист фільму «Загадка життя й смерті Володимира Івасюка», знятого на початку 1990-х, зізнавався, що під час зйомок вони з режисером знайшли вдалий хід, показавши фотографію загиблого композитора відомій ворожці, до якої їхали без особливих надій на успіх — що, мовляв, візьмеш із провінційної неписьменної бабці. Але ворожка обклала фотографію картами й почала тлумачити те, що вони їй показували: «Ця людина жила на розі вулиці (справді, на тодішній вул. Маяковського у Львові), він мав мітку на тілі (це також відповідає дійсності). Було в нього дві сестри. Помер від насильства. Убивали двоє — один чорнявої масті, другий — русявий. Чорнявого швидше за все на світі вже немає. Убивали у двох будинках. Знайшли його тіло в лісі біля води. З убивцями була й дівчина. Гарна. Вона все бачила. Карти підказують, що вона потерпає від мук совісті. Недалеко той час, коли вона зірветься й заговорить. Люди почують від неї правду про те страшне вбивство»² (стаття «Підстрелений на льоту» з газети «Кримська світлиця», № 23 за 02.06.2006).

Олександр Нездоля, генерал-майор держбезпеки, в кінці 1970-х років — співробітник Львівського обласного управління

¹http://www.ivasyuk.org.ua/articles.php?lang=uk&id=stelmah_ivasyuk_mav_dlya_kogo_i_dlya_chogo_zhyty

²<http://svitlytsia.crimea.ua/index.php?section=article&artID=3886>

КДБ УРСР: «Ім'я Володимира Івасюка і після смерті декому не давало спокою. Вже після похорону його могили на Личаківському цвинтарі кілька разів руйнували невідомі, розкидали квіти, підпалювали вінки, загострюючи і без того непросту суспільно-політичну ситуацію у Львові. Через кілька днів після мого призначення керівником підрозділу по боротьбі з ідеологічними диверсіями, начальник управління генерал Чепак доручив створити групу оперативників, щоб викрити і затримати вандалів. Ми з колегами провели в засідках п'ять ночей, намагаючись вистежити їх. Керівництво дозволило при необхідності застосовувати навіть табельну зброю — у кожного був пістолет Макарова. Мабуть, хтось із охорони кладовища попередив, і більше ті не з'являлися. Цей епізод я навів в одній зі своїх книжок. І тоді, і нині сумніваюся, що в смерті Івасюка винні співробітники комітету. Хоча могло бути всяке. Якщо ж версія про вбивство підтвердиться, має відбутися суд, який покарає винних. У таких злочинів немає терміну давності. Івасюк був далекий від політики і національно-демократичного руху. Він не проходив ні за якими літерними справами, ні за якими оперативними розробками. Його прізвище не значилося в агентурних матеріалах. Він не був завербований КДБ — я б про це точно знав. Він був людиною мистецтва. Ми дуже любили і продовжуємо любити його пісні»¹.

¹<https://ukr.segodnya.ua/lifestyle/fun/tayny-specsluzhb-s-ivasyukom-raspravilsya-kgb-641179.html>

РОЗДІЛ ДРУГИЙ

24 квітня 1979 року. Загадкове зникнення

О мамо рідна, ти мене не жди —
Мені в наш дім ніколи не прийти.
З мого серця мальва проросла
І кров'ю розцвіла.

Богдан Гура

...Я вже дозрів для того,
щоб бути розіп'ятим на хресті.
Тільки ще не знаю, на якій Голгофі
стоятиме мій хрест...

Володимир Івасюк

У той день — 24 квітня 1979 року — Володимир повернувся з Хмельницького, де був членом журі молодіжного фестивалю комсомольської пісні. Він пішов зранку на заняття в консерваторію, щойно прийшов — зателефонував звідти рідним і пообіцяв батькам бути о 13-й. Близько 13.00 повернувся додому, взяв якісь ноти й знову пішов, сказавши, що буде через годину. Але додому так більше і не повернувся.

«...Володя приїхав з конкурсу поїздом 24 квітня, о 8 годині 30 хвилин зайшов у квартиру. Він розповідав, що у журі було багато роботи. Він поголився, помився, поснідав. Без десяти хвилин 10 години Володя 24 квітня 1979 року вийшов із квартири. Він узяв із собою портфель з нотами та зошитами і пішов... Він сказав, що йде в консерваторію. Настрій у нього був нормальний, бадьорий, ніякого невдоволення з приводу конкурсу в м. Хмельницькому він не висловлював. Говорив, що гарно виступила “Арніка”, львівський ансамбль. ...Біла першої

години дня Володя прийшов додому. Я була вдома. Я зайшла в його кімнату. Він, не роздягаючись, узяв ноти, а які, я не бачила. Але я бачила, що він клав у портфель ноти. Мені він сказав, що йде знову в консерваторію. Не роздягаючись. Він не поспішав. Він не їв, і я йому не пропонувала їсти, адже бачила, що йому необхідно йти. Я запитала у нього, чи він буде за годину вдома. Він сказав, що буде. Дослівно він сказав: “Так, буду”. Я не дивилася на дорогу, чи пішов Володя пішки чи поїхав чим-небудь» (зі свідчень матері композитора Софії Івасюк). Серед рідних, яким він телефонував, була сестра Галина, яка перебувала на шостому місяці вагітності своїм первістком. У цей трагічний день брат із сестрою домовилися зустрітися. Володя запитав її в телефонній розмові:

«Ти вибачиш мене, малятко? Я в подарунок тобі нічого з Хмельницького не привіз».

Про останню розмову з Володею згадує Володимир Заранський, тоді декан історико-теоретичного факультету Львівської консерваторії: «В той день ми з ним зустрілися на третьому поверсі (Львівської консерваторії) біля сходів, де є запасний хід. Ми привідкрили віконце, запалили по цигарці і я з ним говорю: Володю, наближається вже сесія, які в тебе плани, чи будуть якісь поїздки, гастролі? Він часто бував і в “Останкіно”, і на телебаченні, і в студіях звукозапису... Я кажу, чи будуть виступи, щоб ми склали індивідуальний план сесії, в нас передбачалась така форма. Він каже так офіційно: “Ні, Володимире Івановичу, в мене всі питання вирішені, я тепер займаюся сесією, готую композиторські роботи до сесії”. Ми з ним попалили, попрощались. Я їхав на телестудію, а він іде далі, повертається, бо перерва була 15 хвилин... Друга пара закінчувалась в 11:45, о 12.00 починалася наступна. Після цієї розмови я вийшов. Біля нашого головного входу стояла моя машина. Впритик до моєї машини стояв “Москвич”. Підходить до мене чоловік 32-35 років.

І питає мене: “Как лично найти Ивасюка, имеют ли композиторы занятия?” Я грішною справою подумав, що мене перевіряють, чи я його з пропусками не покриваю, адже я призначив йому тоді ще стипендію, тоді було з тим суворо... На що я ствердно відповів: “Так, він все відвідує”. “А где занятия?” — питає. Заняття було на третьому поверсі, кажу: “Гляньте собі в розклад”... Я вже так потім аналізував, що машина до моєї дуже близько була припаркована. Я тоді завжди на модель машини дивився, на номер міг глянути, а того разу я не міг побачити... Я тоді заднім ходом від’їхав і поїхав на телебачення. Після цього довідаюсь, що Володимир Івасюк щез...»¹

Пошуки сім’я почала безпосередньо в день зникнення, адже як зізнавалася сестра Володимира Галина Івасюк-Криса у родині побутувало правило завжди повідомляти про місце знаходження та час повернення, тому, запідозривши неладне, одразу ж почали обдзвонювати знайомих і людей, у яких Івасюк міг перебувати². 25 квітня родина звернулася до міліції. Прохання матері оголосити про розшук композитора по телебаченню залишилося без уваги, зайвого шуму навколо зникнення кумира влада створювати не хотіла. «Він чомусь квапився. Помився, поголився, переодягнувся в чисту білизну, взяв свій портфель, з яким майже не розлучався, і біля першої години дня сказав матері: “Я йду, мамо, до консерваторії. Затримаюся там півтори-дві години”. — І Володя вийшов. Минуло кілька годин, а він не приходив. Мати чекала його увечері. Була певна, що він з кимось затримався і от-от з’явиться. Та він і увечері не повернувся, наступного дня його також не було. Мати обдзвонила всіх його львівських та івано-франківських друзів, але його ніхто з них не бачив. 26 квітня мати повідомила

¹<https://inlviv.in.ua/suspilstvo/24-kvitnya-1979-roku-znyk-volodymyr-ivasyuk-spogady-druziv>

²https://zaxid.net/ne_znayu_ya_chi_znov_syudi_priydu_n1342881

міліцію про загадкове зникнення сина. Там їй сказали, що розпочнуть розшуки... Минуло ще кілька днів. Про Володю ніхто з слідчих органів не запитував нас нічого. Ніхто не цікавився ним, не намагався дізнатися від нас якісь подробиці, щоб знайти ту ниточку, що веде до істини. З кожним днем у мене й дружини визрівала думка, що Володею ніхто в слідчих органах не турбується. Нам залишається тільки одне: звести руки до небес і благати в бога якогось співчуття і допомоги. Ми тільки тоді збагнули, що у нашій країні людина страшенно самотня. Ми зв'язувалися з багатьма містами України та з Москвою, де бував Володя і мав друзів і знайомих. Усіх розпитували. І всі нам відповідали, що Володі у них немає...» (Михайло Івасюк. «Монолог перед обличчям сина»).

...За два місяці до смерті Володимира викликали в КДБ для бесіди із приводу гонорарів, які він повинен був одержати за вихід своїх платівок у Канаді. Його переконували передати ці гроші в “Фонд миру” в обмін на дозвіл виїхати в Америку. Але видатного українця закордон не цікавив, і він відмовився від цієї пропозиції (Михайло Івасюк. «Монолог перед обличчям сина»).

Між датою зникнення та датою смерті видатного композитора є загадкові три тижні.

РОЗДІЛ ТРЕТІЙ
18 травня 1979 року.
Таємниця Брюховецького лісу

Сорочку випрала в отруті Несса
І сина мого в неї зодягла,
Тепер у п'яному кипінні зла
Шпурнула його ім'я під колеса
Чиновницької колимаги й плеса
Важкої тиші й бруду розлила,
Щоб знищити його сліди дотла,
Аби й луна його душі не скресла.

Михайло Івасюк

Два тижні тривала пошукова операція — з 27 квітня до 11 травня 1979 року, після чого справу № 239, що мала назву “Пошукова справа по факту смерті композитора В. Івасюка” закрили. Попри те, що до того часу слідів зниклого композитора виявлено так і не було. Тіло композитора знайшли 18 травня 1979 року, через тиждень після закриття справи і через три тижні після того, як він приїхав з Хмельницького, де був членом журі на республіканському фестивалі комсомольської пісні. У Брюховецькому лісі під Львовом, на території військової частини був виявлений напіввисячий-напівстоячий труп на буку. Під деревом лежала порожня сумка, у якій були музичні партитури, у кишені залишалися гроші, на руці годинник... Тіло випадково виявив під час «полювання на лисиць» (так називають одну з форм навчання радистів), у рамках пошуку ув'язнених, які втекли з колонії для неповнолітніх у Бережанах, рядовий військової частини 42190 Жамсунбек Чернобаев. За спогадами сучасників, тіло не мало ознак розкладання. Слід від петлі був свіжий.

Уранці 19 травня матері Володимира Івасюка повідомили про виявлення тіла, що імовірно належить синові. Її пустили на упізнання після багатьох годин очікування. Батька до тіла померлого сина допустили тільки після телеграми на ім'я Леоніда Брежнєва (тодішнього лідера СРСР). Цікавою деталлю є те, що очолював команду судмедекспертів, які працювали у справі Івасюка, Володимир Зеленгуров, добре відомий громадськості по скандальному упізнанню тіла розвідника Миколи Кузнецова. Дружина поета Ростислава Братуня Неоніла, яка була разом з матір'ю композитора у морзі, згодом розповіла, що впізнати у загиблому Володимира було неможливо: обличчя знівечене, пальці поламані, все тіло в синцях. Софія Іванівна тільки глянула, і їй стало зле. Мати впізнала сина лише по шраму від апендициту і родимці на спині. Із батьків узяли підписку про те, щоб про побачене вони нікому не говорили. Михайло Івасюк у «Монолозі перед обличчям сина» так пригадує ті жахливі дні: «До Львова я повернувся 19 травня в другій половині дня. Дружину я не застав удома — її викликала прокуратура на розпізнання сина. Вона повернулася додому напівмертва від жаху, бліда, в сльозах... Уранці 18 травня тіло мертвого привезли, в секреті від батьків, до Львова. Того ж дня не викликали матір, навіть не попередили. Аж наступного дня о 15 годині викликали дружину, щоб розпізнала свого сина. Той акт відбувся у темному напівпідвалі. Матері показали тільки обличчя сина, руку зі знаком опіку цигаркою і рубець після операції на апендицит... Матері сказали, що їй не положено оглядати тіло сина, бо воно ще не зашите після розтину... Ми оглянули там одяг Володі. Білизна була нормальна. Сорочка, білизна чиста, тільки на плащі були сліди мазуту, а це означало, що сина везли в якійсь брудній вантажній машині...» Так тіло небіжчика було ідентифіковано, як труп Володимира Івасюка. Незважаючи на всі обставини, слідство відразу ж

основною версією визначило самогубство (“самоповешаніє”), знехтувавши різноманітними доказами та всіма іншими версіями.

Отже, 24 квітня 1979 року Володимир Івасюк зник, його тіло виявили лише 18 травня 1979 року, і точна дата, як і обставини смерті, невідомі досі. Попри численні намагання батьків, слідчі тривалий час не дозволяли ознайомитися із матеріалами розслідування: «Велике обурення викликало те, що після смерті Володі ми з дружиною не могли домогтися, щоб нас познайомили зі справою Володі, зокрема, з висновками експертної комісії. Нас тримали на відстані від двотомної справи, хоч ми енергійно наполягали, щоб познайомили нас зі справою... Минуло понад шість місяців тривоги, нервувань і зусиль. Нарешті над нами змилосердилися чиновні супермени, зробили нам ласку, дозволивши, щоб ми погортали сторінки справи Володі із свідченнями різних людей... для перегляду двотомної справи дано п'ятнадцять хвилин, і не дозволяється робити ніяких виписок, нотаток...» (Михайло Івасюк. «Монолог перед обличчям сина»).

Страшна загибель українського поета і композитора викликала величезний суспільний резонанс, адже ніхто не міг повірити, що його не стало.

РОЗДІЛ ЧЕТВЕРТИЙ
22 травня 1979 року.
Прощання з «буковинським Орфеєм»

...Орфеєм ніжним України назвав
народ Співця свого.
І вірю я, що у висотах, не чистих душ
слід не зника,
На чарівній, космічній ноті бринить
«Зоря ІВАСЮКА»...

Олег Василюков

Широкі визнання і всенародна любов дозволяли виділити місце для поховання композитора на почесному Личаківському кладовищі, але компартійні чиновники мстили навіть мертвому Володимирі Івасюку. Один із партійних функціонерів на спеціальному засіданні навіть закликав «викинути Івасюка на задвірки». Як розповіла дочка Ростислава Братуня Наталя, партійні очільники раптом стали надзвичайно релігійними і довго не давали згоди на поховання композитора на Личаківському кладовищі, аргументуючи свою поведінку тим, що самогубців на кладовищах не ховають. Передбачалось поховання за межею міста або на кладовищі в Сихові. Саме Ростислав Братунь, голова Львівської обласної організації Спільки письменників і головний редактор журналу «Жовтень», найбільше спричинився до того, аби домогтися поховання відомого й улюбленого народом композитора на Личаківському цвинтарі. Він звертався в усі інстанції за дозволом на поховання на Личакові. Генріх Бадровський, секретар обкому компартії, тоді

прийняв сміливе рішення і підписав відповідний лист, дозволивши поховання на Личаківському кладовищі, але невдовзі його було усунуто зі Львова й призначено у Закарпаття.¹

Але широкій громадськості про майбутній похорон офіційні джерела інформації не повідомляли. У газетах заборонили друкувати некрологи і співчуття рідним Івасюка, лише один був опублікований в малотиражній газеті «Львівський залізничник». У день похорон саме на цей час скрізь були призначені комсомольські та партійні збори з обов'язковою явкою, інакше — загроза виключення та звільнення з роботи. Львів відповів на цю заборону акцією мовчазного протесту. Інформація поширювалася з вуст в уста. Офіційній версії про самогубство ніхто не вірив, пошепки люди, які знали композитора, говорили про вбивство.

Видатного композитора Володимира Івасюка ховали 22 травня 1979 року. Це пам'ятний день в історії України не лише через цю подію, але й тому, що 22 травня 1861 року відбулось перепоховання Тараса Григоровича Шевченка на Чернечій горі поблизу Канева. Ось такими бувають історичні паралелі.

«...На похорон Володі приїжджали поїздами люди із сіл Львівщини та інших областей. Якщо люди були з вінками в руках, водії таксі запитували, для кого призначені їхні вінки, коли прибульці називали ім'я Володимира Івасюка, то їм відчиняли дверцята і везли безкоштовно, не брали з них грошей, а львівські музиканти ввечері відмовились грати у ресторанах міста. Незважаючи на всі зусилля «заборонщиків», о чотирнадцятій годині будинок композитора був оточений багатьма тисячами львів'ян та приїжджих з інших областей» (Михайло Івасюк. «Монолог перед обличчям сина»).

Шанувальники Івасюка вигадували різні історії, щоб лише потрапити у Львів. На вокзалі, автостанціях, вулицях — міліція

¹<http://heroes.profi-orex.org/ua/ivasjuk-volodimir-mihajlovich>

і кадебісти. Вони все робили, щоб затримати на якийсь час якомога більше осіб, щоб ті не потрапили на похорон. Серед тих, хто приїхав попроситися з улюбленим митцем, був стріанин, бард Зиновій Медюх. «Я був студентом у технікумі, і кілька колег поїхали у Львів на похорон. У Стрию на вокзалі міліція не пропускає, ми мали футбольні емблеми «Карпат», якраз тоді був матч. Якось нас впустили, квитки були лише до Миколаєва, ходили з вагона у вагон. У Львові на вокзалі повно міліції, затримували групи людей. Ми якось пройшли. Людей було так багато, що не можна було контролювати процес, весь центр — маса людей. Ми пішки дійшли до цвинтаря», — згадував він¹.

Тисячі львів'ян вийшли на вулиці, щоб провести свого улюбленця в останню путь. Так, церемонія прощання з композитором перетворилася на масову акцію громадянського протесту. Це була небачена на ті роки процесія — тисячі не тільки львів'ян, буковинців, а й людей з усієї України приїхали ховати улюбленого композитора, автора справжніх шедеврів, які співав і наш народ, і багато народів країн світу.

З Волині примчав Василь Зінкевич, із Києва приїхали поет Юрій Рибчинський і композитор Вадим Ільїн, не соромилися сліз Назарій Яремчук, Дмитро Гнатюк і Микола Кондратюк, Ігор Білозір і Остап Стахів. Тріо Мареничів на вінку написали:

Спасибі, друже, за любов жагучу
до рідної Української землі,
повік твою «Червону руту»
співати будуть солов'ї.

Попереду траурної процесії в національному строї йшла донька відомого львівського художника Патики Оксана з портретом Володі в миртовім вінку. За нею Назарій Яремчук разом

¹https://www.radiosvoboda.org/a/28502021.html?fb_comment_id=1566892046676550_1631938916838529

із Левком Дутківським несли великий вінок живих білих квітів, надісланий Софією Ротару. Коли студенти консерваторії заспівали «Чуєш, брате мій», було чути не плач, а справжнє ридання. Народ ховав свого співця, який чесно і віддано служив йому. Дубову труну, прибрану гілками калини і вишитим рушником, друзі відмовилися ставити на автомобіль й на плечах несли від його домівки до самого Личаківського цвинтаря. «Той похорон — перший політичний захід, який відбувся у Львові. Національне відродження тоді ще було далеко попереду. Певне, від особистості Івасюка й справді така сильна енергетика йшла, що він пробудив маси, подолав страх багатьох. Прихід на цей похорон означав майбутній шлейф неприємностей... Володя — романтичний герой. Романтичні герої — молоді, красиві, творчі, незвичайні, які на злеті відходять. І коли такі персонажі з'являються в історії, вони перевертають усе навколо. Тож на похороні Володі вперше відбулася самоорганізація народу... Мій батько відчував відповідальність за цей похорон. Його викликали до обкому партії та попередили: якщо станеться провокація, на нього чекає взагалі невідомо що. І люди на цвинтарі, певне, розуміли: треба дотримуватися рамок, щоб не сплюндрували святий акт прощання», — згадувала донька Ростислава Братуня Наталя.¹

Панахида перетворилася на мітинг національної свідомості. І коли біля ями поставили труну, всі чекали якусь мить: хто вийде наперед і скаже перше слово. Першим промовив над труною друга, коло відкритої могили, Ростислав Братунь, співавтор пісень, композитор і поет, близький друг Володимира, заявивши, що народ ховає не студента, а видатного митця. За ці слова він позбувся посади голови л'вівської організації Спілки письменників, на десятиліття потрапивши в опалу

¹<http://veche.kiev.ua/journal/1342/>

компартиїних структур: його твори не друкували п'ять років, не дозволяли виступати, навіть намагалися вбити, завдавши удар кастетом по голові недалеко від квартири його матері в Києві.

«Для батька це був цілком усвідомлений вчинок: залишитися вірним своєму другові. Пам'ятаю його розмову вранці з дідусем, який казав: «Славко, ти розумієш, що то означає для твоєї родини?» Він усвідомлював. Йому пророкували, що буде безробітним. Так і сталося. Ростислав Братунь очолював обласне відділення Спілки письменників. Після промови на похороні з посади його звільнили. Ще 6 років по тому не мав права друкуватися. Та цей виступ органічний для мого батька... Йому й раніше забороняли публікуватися. Він єдиний, хто тоді, маючи таку посаду, подавав руку дисидентам. Був людиною вчинку. Похорон Івасюка й завдяки батькові перетворився на таку акцію. Він виступив і сказав те, що мав сказати про Володую» (зі спогадів Наталії Колесніченко-Братунь).

За словами Володимира Яворівського, на похороні Володимира Івасюка Ростислав Братунь зриває запобіжну «чеку» і виходить у «відкритий простір». «Його виступ біля домовини — це полум'яний вибух української душі, котра стомилася від лукавства, демагогічних ігриськ, політичної маски. Він говорить про знищеного владою українця, котрий своєю «Червоною рутою» та іншими піснями піднімав із забуття Україну. Через те і знищили. Львів онімів: от вам і Братунь!!! І вже з тих пір Україна здобула собі іншого Братуня. Він спалахнув, як смолоскип перед світанком. Він відкинув на якийсь час перо і взяв до рук політичну шаблю, щоб відімести за літа принижень, лукавства, примітивного самозбереження. Братунь піднімає Львів на боротьбу за волю. Перед Україною (хай і тільки західною) появляється повноцінний, грізний для імперії Ростислав Братунь».

Після смерті Володимира Івасюка батькам упродовж років

не дозволяли поставити пам'ятник на могилі сина. «Після смерті Володі наговорено, особливо в чиновницьких колах, багато безглузлого про нього з метою дискредитувати його популярність, творчість і добре ім'я, завойоване невсипущою працею і талантом. Ніхто з них не шкодував українського композитора, який розбуджував добрі почуття в серцях своїх співвітчизників, його творчість не гармоніювала з суслівською ідеологією. Тому багато партійних функціонерів забороняли тишкомнишком його пісні, щоб заробити на тому цькуванні і запереченні імені композитора бодай якийсь паршивенький політичний капіталець, потрібний для їхньої кар'єри... Особливо нещадні були партійні верховоди тоді, коли пішла мова про пам'ятник на могилі Володі... партійні недоброзичливці заборонили ставити такий пам'ятник, як хотілося батькам композитора... Пам'ятник Володі був готовий в майстерні скульптора Миколи Пасекіри ще в 1981 році, але... заборонили відливати його в бронзі на львівській фабриці. Він простояв у майстерні скульптора десять років...» (Михайло Івасюк. «Монолог перед обличчям сина»).

Так, похорони видатного народного композитора перетворилися на справжню демонстрацію. На могилі були гори квітів і вінків, які міліція викинула в цей же день, а наступного — люди принесли їх іще більше. І так тривало протягом місяця. Згодом упродовж років на могилі сина батьки часто знаходили вірші, присвячені Володимирові. Це писали ті, хто не вірив у версію смерті композитора — самогубство. В 1982 році Михайло Івасюк отримав листа від правозахисника Йосипа Терелі, яким той відгукнувся на роман «Балада про вершника на білому коні». В кінці листа Тереля написав «Реквієм», в якому порівняв страждання композитора з Христовими стражданнями...

РОЗДІЛ П'ЯТИЙ

Кіцмань

Як ту землю не любити,
Таж за нею серце гине,
Ах, для неї тільки жити,
Для вільної України!

Сильвестр Яричевський

Зв'язок людини з місцем її проживання, як зауважував видатний популяризатор ідеї «geniusloci» Петро Вайль, — загадковий, але очевидний, безперечний, але таємничий. Відає нею відомий древнім «geniusloci» — геній місця, що пов'язує інтелектуальні, духовні, емоційні явища з їхнім матеріальним середовищем. Василь Сухомлинський стверджував, що для кожної людини Батьківщина починається з чогось маленького, ніби незначного і непомітного, «як груди матері, як її ласкавий дотик, як рідне слово», «рідний куточок, що втілює в собі живий образ Вітчизни». На думку педагога, варто, щоб цей куточок на все життя увійшов у душу кожної людини як перше животворне джерело, з якого вона починається. В українській культурі побутує легенда, що колись Святий Миколай роздавав коштовні дарунки: комусь було подаровано великі родовища, комусь — родючі землі, а комусь — багато золота... І коли усі скарби роздарували, Миколай побачив надзвичайно красиву дівчину. Вона, одягнута у бідну, полатану одягу, стояла у кутку і гірко плакала, адже їй нічого не дісталось. «А хто ти, дівчино?», — запитав Святий Миколай, і отримав відповідь: «Я — Україна!» Тоді Святий Миколай подумав і відповів: «Справді, я вже все всім роздав, але у мене ще залишилися

краса і пісня, тож я назавжди дарую їх тобі». З тих пір наша славна Батьківщина вважається найкрасивішою та найспівучішою країною світу.

Перша письмова згадка про «КІЦМАНЬ» (7,6 тис. мешканців) датується 1413 роком. Цей населений пункт згадується у грамоті молдавського господаря Олександра Доброго від 6 червня 1413 року, згідно з якою він дарить «великий Коцман з усіма його присілками» своїй тещі Анастасії. З цієї грамоти стає зрозумілим, що Кіцмань вже тоді була значним поселенням. Його розвитку сприяло розташування на перехресті доріг, які з'єднували долини Дністра і Прута.

Історики висувають різні версії походження назви містечка, в якому у березні 1979 року з'явився на Божий світ митець, що прославить це буковинське містечко на весь світ. Згідно з однією з версій, назва «Кіцмань» походить від буковинського слова «коц» — «ткана ковдра», килимок, бо тут жили майстри килимарства. За іншою, що поселення дістало свою назву від чоловічого імені Козьма (Koizma). Є версія про Кіцмань від прізвища Кошман (Kotzmen) про чоловіка, який виробляв з лози (верби) кошики. А є народна легенда, за якою за п'ять-шість кілометрів на північ, між теперішніми Кіцманем і Заставною, лежало велике селище Сичет. Воно розлягалось на помірному підвищенні гори Никулиха. Його жителі займалися землеробством. Та одного разу Сичет зазнав татаро-турецького нападу. Ординці забрали чимало людей в ясир, пограбували їх. Багатьом мешканцям пощастило втекти і сховатися в букових лісах. Згодом вони оселялися в зарослих ярах. Так поступово виникло нове поселення. У новому безіменному селі жила вдова Параскіца, її дітей раніше взяли в ясир, а чоловіка вбили. Вона жила самотньо, збудувала хатину, розвела господарство. Під час чергового походу татари натрапили на нове поселення, пограбували його. До Параскіци прийшов один

татарин. Набравши добра, він grimнув: «Давай, Кіцо, квашених огірків! Вона з ненавистю глянула на нього, промовила: «Візьми собі сам!» — показала на велику букову бочку. Коли ординець нахилився над бочкою, щоб узяти огірків, Кіца міцно схопила його за ноги і шубовснула в розсіл. Заброда виривався, бив ногами, та даремно. Жадоба помсти надала Кіці сил, і вона не випускала душоубця з рук. Він, булькаючи в розсолі, кричав: «Кіца — мана, Кіца — мана!» («мана» з татар. — чорна, проклята). Про цей випадок незабаром дізнались усі односельчани Кіци, мешканці сусідніх сіл. І коли мова йшла про нове безіменне село, то говорили: «Отам, де Кіца — мана». Так і виникло мальовниче містечко Кіцмань.

Місцина, муза і доля Воробкевичів, немов осяяння, наснажували первістка родини Івасюків — корінного буковинця Михайла Івасюка та наддніпрянки степового козацького краю Софії Карякіної.

«Хата, в якій ми мешкаємо, збудована на тому місці, де колись зеленіла левада Михайла Воробкевича, дідуся відомого письменника і класика української музики Сидора Воробкевича. Згодом, як Кіцмань почав розвиватися, Церковний фонд поділив і розпродав ту леваду різним людям, що побудували там аптеку, поляки-ремісники звели свій національний будинок, а мій учитель Антін Борович вимурував дві гарні кам'яниці, одну для себе, а другу для доньки. Він розширив і збагатив сад Воробкевича. Повз той сад дзвінко дзюркотить потік» (Михайло Івасюк. «Монолог перед обличчям сина»).

Саме з цим містечком на Буковині — у краю, де століттями перехрещувалися багато культур і звучали українські, єврейські, румунські, молдавські, угорські, болгарські пісні — пов'язана доля родини Володимира Івасюка.

РОЗДІЛ ШОСТИЙ

Тато

Хронічний батько.

Володимир Івасюк

Ніяких заздрощів. Кожного вважаю більш талановитим, ніж я, бажаю всім чесним і порядним літераторам щасливої, творчої долі і працею, працею. Може декого наздожену своєю працьовитістю, вдумливістю, серйозним ставленням до українського слова. Кожному, де і як тільки зможу, — всім допоможу вчинком, добрим словом, увагою... Заздрощі ніколи мене не мучили і так буде й надалі.

*Михайло Івасюк. Запис у щоденнику
17 квітня 1979 року*

У старовинному буковинському містечку Кіцмань, де свого часу не раз бував Юрій Федькович, глибоко переконаний, що тут можна навчитися «народного духу», українського звичаю; де виростав, набираючись знань у чотирирічній початковій школі, Сидір Воробкевич, який згодом закликав плекати “рідну руську мову”, розмовляти «своїм рідним словом»; де на початку ХХ століття викладав у гімназії українську мову й літературу Сильвестр Яричевський, котрий до того ж керував хором товариства «Боян» і був одним з найдіяльніших учасників першого на Буковині товариства «Січ» та створив кілька «січових» пісень, 25 листопада 1917 року, коли ще тривало лихоліття Першої світової війни, в неможливій селянській родині Григорія

Івановича та Олександри Василівни Івасюків народився Михайло Григорович Івасюк — пізніше відомий український письменник, фольклорист, науковець, культурно-громадський діяч, педагог, лауреат літературної премії імені Дмитра Загула (1992) та літературно-мистецької премії імені Сидора Воробкевича (1993). Так, майбутній митець композитор і пісняр Володимир Івасюк походив із селянської родини кіцманських хліборобів. Предки дідуся і бабусі, як дослідила Наталя Масіян, по батьковій лінії теж були кіцманчанами українського роду селянського походження: мати Григорія Івасюка — Ганна, з дому Юрчуків, батьки його дружини Олександри — Василь Перечинський та Марія, з дому Снятинчуків. Вони побралися 6 травня 1901 року, Михайлик був їхньою наймолодшою п'ятою дитиною. Його старшими братами були: Іван (1903), Василь (1906), Георгій (1910) та Дмитро (1915).

Ростити дітей Григорію та Олександрі Івасюкам, як і багатьом іншим родинам, доводилося в складних тогочасних соціально-побутових умовах, зазнаючи чимало випробувань. Згодом в автобіографії 1959 року сам Михайло Григорович напише: «Землі у нас зовсім не було, батько ходив на заробітки, а з 1930 року він не працював — хворів астмою». Нестатки поженуть двох його старших братів, Івана та Василя, за океан, до Канади.

Роки дитинства Михайла Івасюка припали на час входження Буковини до складу Румунії, коли українці не мали права навчатись і вільно спілкуватися рідною мовою. Але батьки виховували своїх дітей у народному дусі, зумівши навчити їх плекати рідну українську мову та звичаї. Так, ще у ці роки Михайло почув з уст свого батька Григорія Івановича переказ про те, як навесні 1913 року він разом з іншими кіцманськими селянами ходив пішки до Чернівців (а це понад двадцять кілометрів в один бік), аби зустріти на вокзалі Івана Франка, а в Народному домі почути пекучі жалі і натхненні

пророцтва його «Мойсея». Ще багато він чув про гімназійного навчителя та письменника Сильвестра Яричевського, котрого батько добре знав.

Неабиякий вплив на формування літературного таланту малого Михайла мала його мати — Олександра Василівна, яка не знала грамоти, але була обдарована від природи, тонко відчуваючи ритм та образне слово. Слухаючи її оповіді, син розпочав складати вірші. Проказані матір'ю звертання до двох старших синів, що виїхали на заробітки до Канади (Іван повернувся звідти через сорок років, а Василь трагічно загинув на фабриці в молодому віці), під пером Михайлика набирали віршованої форми. Згодом восени 1934 року в чернівецькому дитячому журналі «Українська ластівка» з'явилася його перша публікація «Розкажу тобі казку», де були рядки про «Дніпр старий, ревучий / Та Україну нещасливу», надихані й Тарасом Шевченком, і розмовами про трагічну долю великого народу по обидва боки Дністра, що велися не лишень у родині, а й у всьому Кіцмані. Отже, свій творчий шлях Михайло Івасюк починав з убоління за рідну українську землю, за її майбутнє. Мати також пам'ятала силу-силенну пісень і казок. Пізніше багато записаних від неї творів Михайло Івасюк включив до своїх фольклорних збірників.

Любов до України, до свого багатостраждального і поневоленого народу, яка з дитинства запанувала у його серці, допомогла йому упродовж наступних років здобувати освіту румунською мовою у Кіцманській початковій школі та Кіцманській гімназії у 1925–1936 роках (бо румуно-королівські окупанти позбавили його, як і тисячі буковинських українців, навіть елементарного — права здобувати освіту рідною мовою), хоч як це юнакові було складно. Навчаючись, він відчував гіркоту погорди і зневаги і з боку бездарних та заздрісних багацьких синків, і з боку обмежених шовіністично настроєних учителів, і з боку офіційних властей королівської Румунії,

які проводили жорстоку румунізаторську політику стосовно українського населення Буковини. І хоча юнакові доводилось тяжко працювати, заробляючи уроками то на помешкання, то на підручники, рятувала атмосфера працелюбності, національної гідності, взаємоповаги й любові, що панувала у батьківському домі, вроджена гордість і непокора, рано пробуджений потяг до поетичної творчості, неситима жага пізнання, непереборне устремління до світла і краси. Табель успішності учня 6 класу державного ліцею-інтернату «Дмитрій Кантемір» Михайла Івасюка за 1935/1936 навчальний рік свідчить про те, що окрім занять музикою, фізичною культурою, вивчення філософії та соціології (предмети, знання яких оцінені викладачами гімназії на максимальні 9–10 балів), високих результатів учень досяг у румунській та французькій мовах, релігієзнавстві. У 1937/1938 навчальному році Михайло став гімназистом 7 класу чоловічої гімназії «Мирон Костин» у Чернівцях. Тут йому найкраще здобутки мав за вивчення релігії та німецької мови, непогані результати продемонстрував з географії, історії, румунської мови, малювання та політекономії¹. Тож за тринадцять років перебування у ліцеях Кіцманя і Чернівців Михайло Івасюк не навчався по-українськи жодного дня, жодного уроку. Щоправда, блискуче опанував румунською, а з нею — латиною, французькою, німецькою, польською мовами. Навчаючись у Чернівцях, він мав щасливу нагоду бачити Ольгу Кобилянську — і в Народному домі, й у театрі, й у дворі її будинку, неподалік якого квартирував. Як гарно було в світі високих дум, барвистих обривів чарівних звуків! Скільки райдужних мрій народжувалось у палкому юнацькому серці! Та все це зникало, як марево, нещадно розбивалося об скелі суворой дійсності.

¹Мельничук Б. Михайло Івасюк // Письменники Буковини другої половини ХХ століття: Хрестоматія. Ч. 2. / Упоряд. Б. І. Мельничук, М. І. Юрійчук. — Чернівці, 1998. — С. 7—12.

«У 1930-х роках батько вже був поетом богомного спрямування. Він чітко уявляв своє майбутнє, пов'язане з літературою та французькою філологією, володів одинадцятьма мовами, вісім з яких знав досконало. До того ж тато мріяв учитися в Сорбонні. Але події Другої світової війни зламали культурне життя мільйонів людей, в тому числі й мого батька», — зізнавалася сестра Володимира Оксана Івасюк в інтерв'ю для газети «День» (№ 143 за 2004 рік).

Постала реальна загроза опинитися в румунському війську, до того ж — у жандармському полку. Треба було рятуватися.

«У той час Галичину зайняла Червона армія, здавалося, на Буковину, повіяло волею. Юнаку не раз доводилося чути про «краще і вільне життя братів-українців» у радянській Україні, про щастя жити у країні, «где так вольно дышит человек». І він вирішив також ризикнути — потрапити до «спокусливого раю — країни трудящих». У Радянському Союзі вища освіта була безкоштовна. Наївному легіню гадалося, що зможе продовжити навчання в одному з університетів радянської України. Кордоном між СРСР і Румунією був Черемош, який Михайло Івасюк перебрів у районі припрутського села Завалля теперішнього Снятинського району Івано-Франківської, а тоді Станіславської області. Він сам прийшов на заставу, де його заарештували як шпигуна. І нова батьківщина «гостинно» розкриває перед довірливим громадянином-неофітом двері своєї тюрми» (із хрестоматії «Письменники Буковини другої половини ХХ століття» за упорядкування Богдана Мельничука). Першою «авдиторією» стала камера в станіславській тюрмі. Згодом (упродовж 1940–1946 років) юнаку-романтику довелося пізнати «університети» львівської, одеської та харківської тюрем. «Коли я покинув румунське королівство і опинився в першій в історії країні соціалізму, то за кілька тижнів відчув, що потрапив у найпаскудніше сталінське рабство, яке тільки

могло існувати на землі. Майже сім років я перебував у страхотливому пеклі, створеному сталінською бранджею» (Михайло Івасюк. «Монолог перед обличчям сина»).

«Йому ще дуже пощастило, що одразу, як тільки Північну Буковину приєднали до СРСР, засудили й повезли до Львова, а зі Львова етапом перекинули до Одеси, через Харків і Москву повезли на Печору, в Комі АРСР... А якби затримали в станіславській тюрмі до початку німецько-радянської війни, то лежати б Михайлові Івасюкові за містом, у Дем'яновому лазі, з кулею в голові або в потаємній ямі на кладовищі чи в невідомому ще місці, де й досі лежать жертви НКВС—МДБ. Польського письменника Станіслава Вінценза, автора епопеї «На високій полонині», в той самий час вирвали зі станіславської буцигарні українські письменники Петро Козланюк, Іван Ле, він зумів вчасно втекти до Угорщини. А ось доля письменника-гуцула Петра Шекерика-Доникова склалася трагічно. «Особоє совещаніє» в Станіславі засудило його на вісім років, і невідомо як і де обірвалося його життя. Михайло Івасюк так і помер, не знаючи, що там, на європейській Півночі, де його за колючими дротами морили голодом, наприкінці жовтня і на початку листопада 1937 року в урочищі «Сандормох» поблизу Медвежегорська розстріляно 1111 соловецьких в'язнів, серед яких був цвіт української культури та літераури» (Степан Пушик. «Блискавиці б'ють у найвищі дерева»).

А там — «білокам'яна і червонозоряна», яка «поблагословила» ще далі — до білих ведмедів, у «Комі УРСР», як уже в наші дні пожартує з подібного приводу один київський поет, маючи на увазі силу-силенну засланих туди українців. Так, після безконечних виснажливих допитів, після поневірянь у в'язничних камерах він опинився у концтаборі на далекій Півночі. Проте Бог його оберігав. Так, одного разу мало не опинився на дні Печори, коли під вагою сотень сталінсько-беріївських рабів,

котрих конвоїри переганяли через ріку, проламався незміцний лід. Десятки нещасних таки сконали у крижаній воді, а йому пощастило вибратися на берег. Задерев'янілий від холоду, в одязі, що перетворився на колючу жерсть, міг пропасти і на суші, в тайзі, але випадково набрів на теплу оселю, яка обізвалася до нього гарною українською мовою господині: «Ой лишенько!..»

У гулагівській землянці смерть чатувала щогодини. Але й там зустрілася людина, яку до останніх днів земного життя Михайло називатиме своїм рятівником — доктор Олександр Мойсейович Шульдер, який відправивши буковинця у лікарню, як зазначає Богдан Мельничук, допоміг йому в здобутті медичного фаху. Спершу він узяв Михайла санітаром, а після успішного складання екзаменів — старшим фельдшером. Відчував Михайло підтримку доктора Л. Зільбера, рідного брата Веніаміна Каверіна. Крім того, добрі та приятельські стосунки склалися в нього і з дочкою маршала Тухачевського Світланою Михайлівною. Взагалі, молодик опинився в оточенні високоосвічених та духовного багатих людей.¹

Спілкування з ними, з книгами (а там, над Печорою, йому вдалося навіть зібрати власну бібліотечку з півсотні книг, поміж яких були твори Тараса Шевченка, Лесі Українки, Павла Тичини), за дослідженням Богдана Мельничука, допомагало вистояти і не тільки не деградувати за неймовірно тяжких обставин, а й зрости інтелектуально, збагатитися духовно. А взагалі-то Михайло Григорович не любив про це розповідати. Навіть тоді, коли ті, що зазнали незрівнянно менше лиха, вітійствували на мітингах, виставляючи напоказ свої кривди, мов бойові ордени, він мовчав, бо думав не про себе. Його як істинного гуманіста мучила думка про те, чому історія «так боязко і неохоче / копає вовчі ями для параноїків сказаних, / некоронованих злочинців /

¹<http://www.library.cv.ua/svitlytsya.htm>

і коронованих кретинів?» Його душу роз'їдав «пекучий сором за століття наше, що привело на світ убивць поетів». А зцілювала, просвітлювала душу радість усвідомлення того, що і в найтяжчих, найпекельніших умовах справжні люди залишаються людьми, не втрачають здатності співчувати, випромінювати ласку, творити добро. Він зустрів таких людей у неволі. Вони допомогли йому вижити, загартуватися, не втратити віри в розумний сенс життя. Як данину щирої вдячності цим, не вигаданим, а цілком реальним добротворцям написав він свій роман «Пташка піднебесна».

У 1946 році, після восьмилітньої розлуки зміг Михайло Григорович повернутися на Буковину, до Кіцмані і нарешті знову переступити поріг отчого дому, обняти струджену, змарнілу матінку, посумувати на могилі батька, який так і не діждав побачити своїх синів разом — порозкидала їх по світу лиха доля.

Голодні й холодні були ті повоєнні роки, а він долав їх із якоюсь затятою, навіть веселою енергією. Чувся молодим і повносилим. Здавалося, що все погане залишилося позаду, що справжнє життя тільки починається. І він жив жадібно і спрагло, намагаючись надолужити усе, чого не встиг і що втратив. Він учительює. Викладав французьку мову у місцевій десятирічці й сільськогосподарському технікумі. Вступивши на заочне відділення Чернівецького державного університету (іноземний відділ філологічного факультету), який закінчить у 1949 році, у рік народження свого первістка — якому буде суджено стати «володарем світу людських душ», здобувши фах учителя французької мови, продовжує записувати народні пісні і казки, зрідка мережачи листочки віршовими рядками і все частіше задумуючись над тим, щоб попробувати себе у прозі. У 1957 році він дебютуватиме повістю “Чуєш, брате мій”, а уже в 1960-му видрукує перший роман “Червоні троянди”, а потім одна за одною вийдуть книги “Відламана галузка”,

“Двобій”, “Весняні громовиці”, “Вирок”, “Серце не камінь”, “Пташка піднебесна”, збірки буковинських народних казок, історичний роман-дилогія “Балада про вершника на білому коні” та “Лицарі великої любові”.

Але це згодом. У житті 30-літнього вчителя французької мови настає 1947 рік, який став доленосним. Він зустрів її — чорнобриву красуню Софію — свого доброго ангела-охоронця, вірну помічницю, кохану дружину, терплячу і лагідну, яка ніжним доторком руки уміло знімає напругу і втому, а тихим голосом вселяє у душу спокій. Вона подарує йому найдорожчий скарб, найбільше щастя — сина Володю і донечок Галю та Оксанку, дітей розумних, гарних і талановитих. У їхньому домі статки були більш ніж скромними, зате завжди було вдосталь серйозної праці і натхненної творчості, непоказної любові і веселого сміху, мудрих книг і прекрасної музики. Так у його житті поєдналися «радість і туга», як слушно зазначала Галина Михайлівна Івасюк-Криса: радість творчості і сімейного благополуччя — і трагічність долі.

РОЗДІЛ СЬОМИЙ

Мама

Мамочко, бережи себе!

Володимир Івасюк

Завжди була прикладом мудрості,
терпіння й оптимізму...

Оксана Івасюк

Ідеальна дружина й матір.

Галина Івасюк-Криса

Софія Іванівна Карякіна зустріла свою долю у Кіцмані, де познайомилася з Михайлом Григоровичем Івасюком, а 24 серпня 1947 року вони одружились. Михайлу Івасюку, учителю французької мови, майбутньому викладачеві кафедри історії української літератури Чернівецького державного університету ім. Ю. Федьковича, кандидату філологічних наук, відомому письменнику, було майже 30, а їй, молодій директорці восьмирічної сільської школи, виповнилося 25.

«...Двоє людей, які розуміли суть культури й самі були відкритими для того, щоб увібрати в себе високі культурні надбання, не могли не помітити одне одного. І одного разу моя мама написала своїй мамі так: я виходжу заміж, але він тільки що повернувся з Сибіру. Вона не побоялася тих наслідків, які могли чекати їх обох. Бо все у стосунках між ними було побудовано на щирості та глибокому коханні...» (зі слів сестри Володимира Оксани Івасюк, за книгою Тараса Унгуряна «Монолог перед обличчям брата»).

Михайло ніколи не називав дружину інакше, як «Софієчко» або «Софійко».

Софія Карякіна-Івасюк народилася 28 серпня 1922 року в с. Нижні Торгаї Нижньо-Сірогозького району тодішньої Дніпропетровської області (нині — Херсонщина). «...мама, Софія Іванівна, родом зі Східної України, із Запорізької області. Одна гілка її роду була переселена туди імператрицею Катериною II наприкінці XVIII століття після розгрому Запорозької Січі, — з метою русифікації цієї землі. А друга гілка — місцеві українці. Минає півтора століття, і голосом одного з нащадків тих, кого цариця хотіла повністю зрусифікувати, проривається українська пісня, говорить душею Володі через його музику... І таким чином відбувається опір процесу, який почався наприкінці XVIII ст. і тривав у радянські часи» (зі слів сестри Володимира Оксани Івасюк, за книгою Тараса Унгуряна «Монолог перед обличчям брата»).

Батьки — Іван та Лепистинія — селяни, виховали шістьох дітей — трьох доньок та трьох синів. Але, на жаль, красені-сини — Іван, Павло, Василь — загинули під час Другої світової війни у боротьбі з нацизмом, обороняючи рідну землю, як це робили їхні славні предки. Батько теж поліг на фронті недалеко від Сталінграду, де він, людина похилого віку, допомагав фронтові. Родина втратила найближчих людей, своїх захисників. Коли немудре керівництво не дозволяло потім ставити пам'ятник на могилі композитора Володимира Івасюка, мати його з повним правом та гідністю подивилася в очі тодішньому партійному чинуші — першому секретареві Львівського обкому партії В. Добрику і з відвагою козачки сказала: «Не знаю, де могили батька й братів моїх, а ви хочете, щоб я не знала ще й де могила мого сина?! Не зволікайте поставити пам'ятник на Личаківському кладовищі у Львові!»

Злочинна сталінська колективізація, а відтак страшний Голодомор змусили її працюючих батьків податися разом із

шістьма дітьми у пошуках рятунку від голодної смерті чи заслання. Родина переїхала в Британі (тепер Каховського району Херсонської області), яке стало золотою коліскою її осяйної юності. Росла Софійка над широким Дніпром і найулюбленишим її заняттям-захопленням було переплисти широчінь Дніпру з одного берега на другий і назад. Їй було чотирнадцять, а вона вже перепливала Дніпро, коли він розливався. Це робилося не від затурканості чи сплеску якоїсь дикої енергії, а від упевненості у своїх силах. Щоправда, в матері її те плавання не викликало ніяковісінького захоплення й доводилось навіть одержувати за нього «на горіхи». «Витривалість на воді вона передала своїм дітям. На Азовському морі мама запливала так далеко, що її не було видно з берега» (зі спогадів Оксани Івасюк). Після закінчення десятирічки у 1940 році разом з Олександрою Чутило (Ракшою) вступила до Херсонського вчительського інституту, потім перевелася в учительський інститут до Бердянська, бо там мешкала, неподалік од моря, її велика родина, однак закінчити не встигла, захопила війна і довелося спішно евакуюватися всієї сім'ї аж за Волгу. Важко працювала в евакуації. Як тільки звільнили спалений румунами Бердянськ, Софія з матір'ю та сестрами вернулася додому, закінчила вчительський інститут і того ж 1944 року поїхала вчителювати на Західну Україну, на недавно визволену від нацистів Буковину, привізши з собою шматочок степової України, козацькими піснями сповитий. Учителювала трохи в селі Шишківцях, була директором невеликої сільської школи в Суховерхові, а потім — інспектором райвно у Кіцмані, методистом початкових класів в інституті вдосконалення вчителів у Чернівцях.

«Вона приїхала в Кіцмань із Запорізької області. І маму дуже вразило те, що вона побачила в цьому новому для неї містечку: охайні будинки, вихованих, не диких, усвідомлених у значенні та ролі традиції людей, а також надзвичайно теплі, щирі, від-

криті стосунки між ними. Для тих, хто пережив на радянській Україні лихоліття війни з власним народом у деморалізуючій формі репресій, це було справжнім відкриттям того, що існує інший світ з іншими стосунками. Мама у селі Суховерхів, що неподалік від Кіцманя, створює драматичний гурток і співає у хорі», — пригадувала молодша сестра Володимира Оксана Івасюк в інтерв'ю для газети «День» (№ 143 за 2004 рік).

Учні Софії Іванівни та рідні згадують її педагогічний талант учительки-матері, яка «невтомно порядкувала в країні Дитинства, даруючи любов». Вона мала прекрасні вокальні дані, і тому, працюючи вчителем, створила хор у педагогічному колективі, репетиції якого любив відвідувати трирічний Володимир. Як згадував Михайло Григорович, Софія Іванівна «привезла на Буковину гарну українську мову», прийняла беззастережно чоловікове українство. За спогадами Таїсії Василівни Шкуркіної, Софія Іванівна уникала порожніх розмов і пліток. Це бачили і вбирали в себе діти.

Софія Іванівна була дуже скромною людиною, вона вміла розчинитися в любові до своїх близьких, піти на самопожертву заради них. Діти це розуміли. У 1960 році Михайло Івасюк отримує можливість поїхати до Ірпеня, в Будинок творчості письменників, щоб там попрацювати разом з редактором видавництва «Молодь» над підготовкою до друку свого першого роману «Червоні троянди». Це було можливо тільки в літні місяці, коли розпочнеться відпустка. Ситуація складна: поїздка й перебування в Будинку письменників відбувалося тільки за власний рахунок, а зарплата вчителя (у якого двоє дітей!) не найвища, хоча він і працював не лише в денній, а й у вечірній школі. Але йому пощастило з дружиною — вона була гарною, дбайливою господинею, отож гроші на поїздку Івасюки відклали. Проте ця проблема виявилася навіть не найважливішою — справа в тому, що Софія Іванівна чекала на третю дитину, яка

мала народитися буквально через два місяці. (Оксана народилася 20 серпня). Тому батько вагався: їхати чи не їхати, чи такий уже важливий той роман, чи не впорається редактор сам? Однак дружина наполягла: їхати! І абсолютно спокійно працювати, а вона впорається сама. Михайло Григорович писав із Ірпеня листи мало не щодня, розповідаючи про роботу з редактором, про знайомства з відомими письменниками. Якраз тоді там збиралися й ті, кого згодом назвали «шістдесятниками». Софія Іванівна так само ретельно й систематично інформувала чоловіка про всі події, що стосуються дітей та її самопочуття — це хвилювало його чи не найбільше.

Софія Іванівна завжди залишалася ніби в тіні, коректною, ненав'язливою. Як методист обласного інституту вдосконалення вчителів, вона виїжджала у відрядження в сільські райони області, іноді — на міжобласні семінари.

Відома українська письменниця Марія Матіос у книзі «Вирвані сторінки біографії» створила цілий розділ, який назвала «Івасюки», де навечно закарбувала такий спогад: «Зима 1976 року. У Розтоки в школу приїхала перевірка з області. З облвно. З інституту підвищення кваліфікації вчителів. Ще з якихось інстанцій... Дві жінки з перевіряючих розмістилися у нашій великій кімнаті. «Пролюдній», кажуть у Розтоках. Тобто тій кімнаті, яка для (про) людей. Найкращій тобто. Такі перевірки у сільських школах бували частенько. Перевіряли все. Учительські плани. Методику викладання. Рівень знань учнів. Політичну поінформованість. Дисципліну. Фізичну підготовку. Одне слово, усі завжди були в тонусі. Здебільше частину комісій доводилося забирати моїм батькам до себе додому, адже в селі тоді ніде було переночувати в пристойних умовах, окрім приватних квартир. Це згодом колгосп відкрив невеличкий готель і баню. Вечеряємо. Батьки. Діти. Перевіряючі. Наш дім багатий — ми вже маємо чорно-білий телевізор. На той час це

майже розкіш. Із Москви йде музична передача. Три молоді буюковинські «олени» — Володя Івасюк, Назарій Яремчук і Василь Зінкевич у супроводі вокально-інструментального ансамблю «Смерічка» співають чи то «Червону руту», чи то «Водограй». Успіх — неймовірний. Ми всі за столом раді — начебто хтось із нашого дому потрапив на екран телевізора. Володимир Івасюк дає опісля коментар про народний мелос у своїх піснях, про стан сучасної естрадної пісні. Моя мама зітхає: «Яка, мабуть, щаслива Володина мама, що має такого сина...» Одна із наших гостей за столом, жінка навдивовижу спокійна і скромна, трохи повагавшись, у відповідь також зітхає, проте легко і радісно, але наче й винувато: «Так. Щаслива. Це я його мама». Німа сцена тривала довго. Бо Софія Іванівна Івасюк уже кілька днів квартирувала в нашій родині, але і словом не обмовилась (не похвалилась!) своїм знаменитим сином. Отака була скромність матері всесвітньовідомого композитора. ...Коли моя мама їздила в Чернівці, вона деколи заходила в обласний інститут удосконалення вчителів, де тоді працювала Софія Івасюк, здається, методистом».

Не раз їй потрібна була не лише витримка, а й мужність. Вона, за спогадами друзів і колег, — ніжна і чуйна мама, яка завжди вірила в своїх дітей, сподівалась і прагнула щастя для них, усім своїм життям і працею, прикладом своїм і вихованням утверджувала кращі риси людяності й добра. «Для нас, дітей, мама завжди була прикладом мудрості, терпіння й оптимізму... Ми мамі довіряли, і її слово було завжди дуже вагомим», — говорила в інтерв'ю Надії Тисячній Оксана Михайлівна Івасюк. «Мама, в моєму розумінні, — насамперед ідеальна дружина й матір. Від неї я ніколи не чула злобного пліткарства, засудження, оцієї їді плебейської... Коли вже сама стала матір'ю, то намагалася наслідувати свою маму», — зазначає Галина Михайлівна Івасюк-Криса.

РОЗДІЛ ВОСЬМИЙ

Маленький жайворонок

Зірки доглядають його...

Михайло Івасюк

У народі існує повір'я: помічай, породиле, протягом перших дванадцяти днів кожну дрібничку, що трапляється з дитям твоїм. Бо що не день — то життєвий цикл людини: яким буде день, таким (щасливим чи нещасливим, вдалим чи невдалим) буде й життєвий цикл твоєї кровинки. Відтак усе життя — дитини-юнака-чоловіка або дівчинки-юнки-жінки — матиме дванадцять космічних циклів. Тривалість кожного весь час зменшується, адже з роками організм «зношується» із прогресуючим прискоренням. Розрахований же увесь цикл життя на сімдесят два роки. Якщо перший цикл триває тридцять літ, то останній — три місяці.

Володимир Івасюк народився на початку березня перед поверненням лелек із вирію і був первістком у родині Михайла та Софії Івасюків. Ці народини були такі жадані і щасливі.

Торкають душу спогади батька: «У мене перший урок. Я трохи розсіяний. Стою перед класом, а думка хтозна-де. Мені причувається крик дитини, і я усміхаюся до класу. При опитуванні не ставлю поганих оцінок, навіть трійок не ставлю — хай у дітей буде радісно на душі в цей день. Маю, мабуть, незвичний вигляд. Чути стук у двері. Виходжу. Переді мною стоїть парторг школи, учителька хімії Олена Василівна Цибульська. Вона намагається бути поважною, але не може пригасити лужаві іскорки у блакитних очах.

— Чому ви ще тут? — кинула докірливим тоном.

— А де мені бути?

— У вас народився син...

Я здригнувся, мов від удару струмом. Нарешті!

— Не гайте часу, Софія Іванівна, мабуть, вас чекає. Уроки замінимо — вам тепер не до них.

Кваплюся до вчительської. Так, так, тепер мені не до них. Радість стає більшою тоді, коли вона відлунює і в людських серцях. Не пам'ятаю, як я йшов по високих зав'ях, здається, що вони розступалися переді мною, даючи мені дорогу. Я пошепки повторюю ім'я свого сина. Який він собою? Які оченята, носик, губки? Я зараз його побачу... А ти, хурделице, не дмухай в обличчя, бо ти мені не страшна. Можу навіть розстебнути сорочку на грудях — лютий, бий по них своїм холодом, і я нічого не почую — у моему серці стільки тепла, що від нього й крига розтане... На мене нап'яли якийсь халат і впустили до палати, — згадує батько Михайло Григорович. — Торкаюсь устами зблідлого чола втомленої матері і стаю, зачарований, перед сином. Медсестра бере його обережно на руки і, зиркнувши на мене, каже: «Нате, потримайте трохи. — Відтак додає: — А тепер ідіть звідси, бо як вас побачить керівництво, то мені дістанеться». Я потримав на руках сина, подарованого мені долею на світанку четвертого березня сорок дев'ятого року...» (Михайло Івасюк. «Монолог перед обличчям сина»).

Проте одразу ж на долю маленького Володі випадає тяжке випробування, і ось як описує його Іван Лепша в книзі «Життя та смерть Володимира Івасюка»: «Уже в перші години з'яви Володі на землі люди заподіяли йому зло: через недогляд новонародженому закапали очі двадцяти-, а не двопроцентним розчином ляпіса — аргентум нітрікум по-медичному. І якби не вчасна допомога професора Чернівецького медичного інституту (мабуть, саме тому батьки переконали сина йти після

десятирічки вчитися до цього вузу) Бориса Леонідовича Радзиховського, а також не захисний рефлекс, дарований природою (нерозумне дитя інстинктивно закрило повіки, тож ляпіс не облік очних яблук), міг би стати Володя «сліпим музикантом» чи українським Бетховеном».

Батько, дивлячись на дві чорні смужки на обличчі Володі, ще довго згадував про цю помилку, яка мало не стала фатальною:

«Розглядаю сина довго і жадібно, очей не можу одвести. Шукаю у ньому своїх рис. Яке ніжне це дитинча. Гладжу теплою рукою його рожеве тільце і не тямлюся з утіхи. Моя радість тьмяніє трохи від того, що по личку, уздовж носика, пропалено дві чорні доріжечки. Це краплі ляпісу котилися з очей, залишаючи після себе чорний слід. У голові ворухиться думка, що син при своєму народженні заплакав чорними сльозами. Мені страшно від цієї думки, відмахуюсь від неї, мов од лютого шершня...» (Михайло Івасюк. «Монолог перед обличчям сина»).

Первісток-малюк народився у родині, яка пов'язала своє життя тільки любов'ю. Однак з його народженням у родині з'явилася не одна особа, а дві. Оксана, сестра Володимира, зізнавалася в інтерв'ю для газети «День» (№ 143 за 2004 рік): «Оскільки мама працювала вчителькою, то через два місяці їй потрібно було виходити на роботу. Бо на той суворий сталінський час декретних відпусток у їхньому сучасному розумінні не було. Так з'явилася у нашій родині й стала її часточкою няня Магдалина Колотилюк. Вона прийшла в родину, коли Володі було всього два місяці й залишилася з нами, дітьми Івасюків, на все життя. Володя, якого вона дуже любила й складала для нього казки, назвав її Мілею. У нас вона була повністю захищеною. Мама навіть допомогла оформити їй мінімальну пенсію, яку наша Міля почала отримувати в 55 років. Я до сих пір не можу зрозуміти, як мама це зробила. Крім того, Магдалина була дуже талановитою, хоча й закінчила тільки три класи

румунської школи. Коли одного разу, будучи вже студенткою, я сказала їй: «Слухайте, як гарно звучить скрипка», то вона одразу ж відповіла мені: «Оксано, я тобі дивуюся. Ну хіба ти не чуєш, що це не скрипка, а альт!» Така от здібна людина з освітою у три класи!»¹

Так, гуцулка-буковинка Міля в душу малюка клала народні пісні, казки, легенди, приповідки, повір'я, слова, на які падав дощ народної музики, і музично й поетично обдарована душа мала вибухнути вже його піснями. Батько у «Монолозі перед обличчям сина» не применшував вплив няні на формування особистості митця: «Міля згадує усі казки, легенди, побрехеньки, які чула колись у рідних Малятинцях. Володько знайомиться із велетами, які одним ударом кулака розбивають на друзки палац короля-лиходія; тішиться, що царівна тікає з полону придуркуватого й потворного принца й одружується з чорнобровим гуцулом, який цілими днями розважає її грою на сопілці; аж підскакує, коли чує, що наша квочка побила крильми, подряпала й подзьобала старого вусатого kota, якому захотілося поласувати її курчам; сумує, коли розказують про неслухняного хлопчика, який побіг вулицями міста і не знає, як вернутися до своєї мами. Кожен звір і кожна пташка мають свою казку».

Від першої миті своєї появи у цьому світі, світі своїх батьків, він став центром сімейного всесвіту. Й уже з перших тижнів життя немовляти вони починають вести щоденник, у якому записують усе, що стосується маленького Володі, — коли усміхнувся, як реагує на голос мами й тата, яку книжку купили малому тощо. Син у центрі їхнього світу, у них океан почуттів до нього, вони щасливі. Усе було для нього. Батьки з нетерпінням чекали, коли хлопчик підросте й розумітиме те, що йому говорять, і сам говоритиме...

¹http://www.ivasyuk.org.ua/articles.php?lang=uk&id=oksana_ivasyuk_batko_i_jogo_tonalnist

Хлопчика назвали Володимиром — на честь батькових улюблених поетів Володимира Сосюри та Володимира Самійленка.

Хоча у родині Івасюків професійного українського філолога не було, бо Михайло Григорович закінчив французьке відділення, а Софія Іванівна ще у Бердянську — російську філологію, Володя з дитинства жив у стихії чистого українського слова, ніжної української пісні. Дуже гарно співала його мама Софія Іванівна. Родом вона з Наддніпрянщини, й оте поєднання степової ніжності, ліричності з гуцульським гонором, гострим розумом, безперечно, мало великий вплив на Володю, формувало його як свідомого українця.

Першу книгу «Українські народні казки» Володі подарували, коли йому виповнився тільки рік. І у подальшому батьки саме через книгу, українське слово здійснювали виховання хлопчика, розповідаючи казки, читаючи вірші. У чотири роки він вже навчився читати самостійно. У цьому йому допомогла мама, яка навчила його складати літери у склади, а потім у слова. Навчившись читати, він багато часу проводить за книгами. Він був улюбленим оповідачем серед сусідських дітлахів. Ось що про це пише батько: «Коли купую чи приношу нові книжки з районних бібліотек, він вважає той день великим святом... Всіляко підтримуємо любов до віршованої мови, яка переходить у нього в захоплення. Це... виховує любов до рідної мови, ошляхетнює дитячий лексикон» (Михайло Івасюк. «Монолог перед обличчям сина»).

Володя народився у березні, а в червні батьки вже повезли його, як казав Михайло Григорович, поклонитися землі запорізькій. Зійшли з літака, поклали у траву степову тут-таки біля аеропорту, розповіли: набирайся, сину, силоньки, як Антей, від рідної землиці. Згодом часто їздили з Володею по Дніпру, бували на Запоріжжі як не щороку, то через рік, зупинялися у

Каневі, щоб поклонитися могилі Шевченка. Допитливий Володя не міг обминути Хортицю, славного козацького дуба, бо ж знав про Запорізьку Січ чимало, читав Яворницького, історичні твори Андрія Чайковського й Андріана Кашенка.

Володимир Івасюк пишався тим, що співав цілющу росу, виріс у тім саду, в якому ще у ХІХ столітті провів дитинство і юність на дідовій садибі поки мало вивчений невтомний працівник на ниві української, особливо пісенної культури, Сидір Воробкевич (псевдонім — Данило Млака). І справді, захоплений великим прикладом попередника, згодом юний шукач духовних скарбів предків дізнається від батька Михайла Григоровича Івасюка, який досліджував творчість видатного земляка-музикознавця, поета, письменника Сидора Воробкевича, що той ще у 1865 році написав наукову працю «Наша народна пісня», створив понад 600 різних за жанрами музичних композицій, — тільки для хору 400 творів, з яких 250 на власні тексти.

Володя був особливий. Уже на третьому році маля проявило величезну увагу до музики, з цікавістю спостерігаючи за репетиціями учительського хору, на які його часто брали батьки. «У нього сильний потяг до музики, а це примушує мене замислитися і уважніше придивлятися до нього. Хлопчик відвідує разом з нами учительський хор, у якому співають майже всі вчителі на чолі з директором школи. Сідає за парту і спостерігає спокійно, як ми розучуємо пісні. І це йому нітрохи не набридає. Він навіть зосереджений, поважно стежить за кожним рухом руки Івана Лазаровича, неначе перед ним відбувається якесь урочисте дійство. Прислухається до голосу матері, і його обличчя ніби раптом світлішає. Вона ж гарно співає. Із своєї Наддніпрянщини принесла на Буковину... чимало народних пісень, які майстерно виконує» (Михайло Івасюк. «Монолог перед обличчям сина»).

РОЗДІЛ ДЕВ'ЯТИЙ

«Хлопчик зі скрипкою в грудях»

Дивна річ, нас вважають надзвичайно музичальною нацією. Максим Горький назвав українську народну пісню апофеозом краси, а ми, крім Миколи Лисенка, не дали світові імені, яке б стало в одному ряду з Глинкою, Моцартом, Верді, Шубертом. Де наші опери, симфонії, цикли пісень світового значення? Гадаю, що місце Шуберта української пісні вакантне. Його треба зайняти. Тому, хто відважиться на це, доведеться докласти багато зусиль, праці, боротьби, пізнати гіркоту розчарувань. Але ж яка благородна, висока мета для таланту!

Володимир Івасюк

У 1954 році батько композитора разом з іншими жителями Кіцмані добивається, аби в містечку відкрили музичну школу. «Коли Володя підріс, — розповідає Олена Василівна Цибульська, в минулому директор Кіцманської середньої школи, — Михайло Григорович почав турбуватися створенням у нашому місті дитячого музичного закладу. Він зібрав від батьків заяви. Комісія влаштувала прослуховування учнів, які бажали навчатися музиці. Володі тоді було лише п'ять років, але його також зарахували до підготовчого класу. Наприкінці навчального року він разом з усіма брав участь у академконцерті. Чудово грав і надзвичайно галантно кланявся. Це стало своєрідною рекламою. Батьки, чії діти ще не навчалися в музичній школі,

були захочені таким очевидним успіхом наймолодшого учня». Так, п'ятирічним Володя, ще до вступу у перший клас, потрапив у підготовчий клас філії Чернівецької школи № 1, де почав оволодівати скрипкою, відразу виявивши неабиякі нахили до гри на дивовижному інструменті.

Юрій Олександрович Бруєвич, вчитель Володимира Івасюка, пригадував: «Як тепер стоїть перед моїми очима маленький, по-дитячому пухкенький хлопчик з розумними очима. Треба сказати, що перші кроки в опануванні гри на скрипці — дуже трудомістка робота, що потребує систематичних, упертих занять як у школі, так і вдома. Володя, маючи гарні музичні дані, з великою любов'ю й інтересом ставився до занять, виявив зацікавленість, завжди був підготовлений до уроку. За один навчальний рік він виконав дворічну програму. Безперечно, треба віддати належне батькам Володі, які дуже любили музику, прищеплювали любов до неї, організовували його працю. Я відчував, що цей учень при серйозній і систематичній праці доможеться великих успіхів. А це й підтвердилося у подальшому» (Михайло Івасюк. «Монолог перед обличчям сина»).

Неабияк на долю юнака повпливав перший директор Кіцманської музичної школи, скрипаль Юрій Миколайович Візнюк. Він дуже любив хлопця, вважав його найкращим учнем, тому й вимагав від нього найбільше. Бо ж дитяче музикування, за словами першого вчителя, освітлювало його ество радістю творення краси, спонукало до життєствердження її у всьому.

«Викладач дозволяє мені сидіти на уроках, щоб потім удома допомагати Володькові, який читає швидко, як дорослий, а писати не вміє. Сиджу збоку і запам'ятовую кожне слово, кожну пораду вчителя. З самого початку працюємо з сином два рази на день по півгодини. Не більше. Він усе легко засвоює і нема потреби товкти воду в ступі. Хлопчик повинен бігати, гратися, розважатися. Намагаюся, щоб домашні заняття були цікавими,

не перетворювалися у важкий неприємний обов'язок для дитини. Співаємо кожну нотку, кожен такт, вигадуємо веселі казочки, в яких діють усі домашні» (Михайло Івасюк. «Монолог перед обличчям сина»).

Прекрасний педагог Юрій Миколайович відзначав рідкісну пам'ять, тонкий слух, природну музикальність, допитливість і сумлінність учня, особливо м'який тембр його скрипки, постійний потяг до творчості. «Як сьогодні, пам'ятаю сонячний вересневий день і маленького русявого хлопчика на порозі свого класу. Він стояв, міцно стискаючи батьківську руку, і дивився на мене спокійними, чистими й напрочуд світлими очима. Дивився лагідно й довірливо, так, немов чекав, що зараз перед ним розкриється велика таємниця. І я подумав: ось ще одна істота, котру я поведу в дивовижний і чарівний світ музики, ось ще одна людина, душа котрої прагне доброго й прекрасного. Вже тоді я відчув самотність і красу природи цього хлопчика. І не помилився. Володя був винятково обдарованою дитиною. Рідкісна пам'ять, тонкий слух і природна музичність сприяли тому, що кожний урок перетворювався на цікавий, по-справжньому творчий пошук. Це не був учень у простому розумінні слова — це була індивідуальність. Ми працювали натхненно й самовіддано. Вміння перевтілюватись, допитливість і сумлінність допомагали Володі швидко оволодівати концертним репертуаром. Скрипка в його руках набувала теплою, соковитого й надзвичайно м'якого тембру. В старших класах вже звучав Бах і Чайковський, Шостакович і Лятошинський, проникливо лилася «Балада» Ч. Порумбеску й чарували експресією «Циганські наспіви» П. Сарасате. Найбільше Володя любив Моцарта. Захоплено слухав його фортепіанні сонати, симфонії, камерну музику, а Третій скрипковий концерт був його найулюбленішим твором. І може, саме від Моцарта Володині безпосередність, доступність. Зацікавлено він виконував

власні скрипкові п'єси, з радістю розповідав про свої шукання, з боєм переживав невдачі. І нехай ті юнацькі перлини не були досконалі за формою, в них чітко й упевнено промовляв за себе молодий талант, яскрава особистість. Згодом потяг до творчості почав переростати в потребу й невдовзі став невід'ємною частиною його життя. Після восьми років нашої спільної праці в Кіцманській музичній школі Володя навчається в десятирічці при Київській консерваторії, потім — музичне училище в Чернівцях і композиторський факультет Львівської консерваторії. Я завжди пишався успіхами свого учня й вірив у його щасливу долю. І мої мрії сповнилися. За короткий час Володимир домігся широкого і всенародного визнання. Аудиторія його слухачів не була обмежена ні віком, ні смаками — його любили всі. Пісні, балади, романси, які лунали з концертних залів нашої неосяжної батьківщини та з-за кордону, свідчили про народження нової зірки української естради. Яскравий творчий шлях молодого буковинського композитора освітив дорогу для митців майбутнього, збагатив українську сучасну музику невмирущими творами й назавжди залишив пам'ять у серцях нашого народу»¹ (зі спогадів Ю. Візнюка). Володя дуже любив свого вчителя, завжди згадував про нього з добротою. «Коли говорю про те, що зробив, чого досяг, то завжди, — зізнається Володя, — згадую мого першого вчителя Юрія Миколайовича Візнюка... Вважаю його своїм другим батьком. Саме він навчив мене слухати й відчувати пісню, навчив її створювати». Пізніше вони ще зустрічалися, Володя залюбки гостював у свого вчителя.

Вручивши сину скрипку-восьминку, одвівши в музичну школу, батько «не мріяв про те, щоб він став віртуозом, який дивуватиме світ». Але його улюбленця запрошують виступати

¹ http://www.ivasyuk.org.ua/names.php?lang=uk&id=yurij_viznyuk

на місцевих оглядах художньої самодіяльності, на батьківських зборах, на концертах для робітників та колгоспників. І ось ім'я семирічного хлопця з'являється у пресі. «Не менше люблять юнаки й дівчата скрипку, яку здавна називають у народі «царицею музики», — повідомляла 14 грудня 1956 року газета «Радянська Буковина». — Ось із нею в руках на середину виходить Володя Івасюк — учень першого класу, педагог Ю. М. Візнюк. Він притиснув гостреньким підборіддям до плеча інструмент, хитнув білявою головою і зіграв «Концертино» композитора М. Бакланової, потім — «Серенаду» Ф. Шуберта. Чарівна мелодія заповонила присутніх. «Буде з хлопчика хороший скрипаль, — стиха похвально говорять батьки». Провидцем виявився журналіст В. Волівач. Бо мине лише п'ять років, і та ж газета 17 червня 1961 року вмістить інформацію, що засвідчила значне творче зростання юного музиканта. «З великою насолодою, — писала вона, — слухали присутні виступ солістів. Заслужений успіх випав на долю скрипаля — учня п'ятого класу Кіцманської музичної школи Володимира Івасюка, який виконав «Концертино» О. Губера та вальс з опери-казки Рибникова «Ялинка» разом із своїм однокласником Миколою Сторожуком і юною піаністкою ученицею четвертого класу Танею Іскрук».

У 9 років у житті юного музиканта сталася ще одна пам'ятна подія. У 1958 році до рідного села Мамаївці (тоді — Новосілка) приїхав дорогий гість, предмет гордості як всіх буковинців, так і всіх українців — відомий оперний співак Дмитро Гнатюк. З цієї важливої урочистої нагоди кіцманчани готували зустріч землякові — концерт, серед учасників якого мав бути й Володя Івасюк. На той час хлопчик перебував у санаторії в селі Щербинці Новоселицького району на Буковині. А Михайла Григоровича вдома не було — поїхав у відрядження. Довелося Софії Іванівні самій їхати в Щербинці й домовлятися, щоб сина

відпустили на концерт. Його відпустили на кілька днів. І третьокласник Володя Івасюк виступив з-посеред учасників концерту. Зустріч зі знаменитим баритоном Дмитром Гнатюком справила на хлопчика величезне враження — вже будучи дорослим, навчаючись у Львівській консерваторії, він насмілювався написати Гнатюкові листа, в якому висловив своє шанобливе ставлення до видатного співака. А з того пам'ятного концерту залишилася колективна фотографія, на якій з Дмитром Гнатюком є юний Володя разом з батьком. У 1962 році підліток узяв участь у заключному концерті обласного огляду музичних шкіл Буковини.

Учитель хлопця у музичній школі Юрій Візнюк умовляє батьків продовжити музичну освіту дитини, тож після закінчення шостого класу (1963 р.) Володя вступив до Київської музичної школи для обдарованих дітей імені М. Лисенка за спеціальністю альт. Він був напрочуд начитаним, цікавився практично всім спектром і сучасного письменства, і класики. Такий широкий мистецький кругозір збагачував і його композиторську творчість. Він провчився першу чверть та через хворобу повернувся в Кіцмань, де в місцевій музичній школі продовжив здобувати освіту за класом... фортепіано.¹

«Майже весь серпень 1964 року Володя провів у республіканському таборі юних туристів, розташованому в селі Малекіно Володарського району Донецької області, недалеко від Азовського моря. Самопочуття чудове, хоч і перевантажений усілякими табірними справами: як художник він випускав стіннівку, малював портрети друзів. Крім того, захопився грою на гітарі, до якої раніше ставився стримано, навіть неприхильно, — мабуть, поділяв думку О. М. Горького, котрий

¹ <https://wz.lviv.ua/far-and-near/126053-mi-ukrajintsi-z-koliski-staemonatsionalistami-yakshcho-materi-spivayut-nam-ukrajins-ki-koliskovi-tomu-nas-perevikhovuyut-u-kontstaborakh>

назвав гітару “інструментом перукарів із провінційних містечок”. У Малекіно струнний інструмент почав сину подобатися. Коли він повернувся додому, то у супроводі гітари загравав нам романси Кирила Стеценка «Вечірня пісня» (вірші Володимира Самійленка) та «Забудь мене» (слова Петра Карманського). І, знаєте, виходило досить гарно», — згадував батько Михайло Григорович у «Монолозі...»

У шкільні роки він виявляє і неабиякі організаторські здібності. Сучасні журналісти про це написали б так: «Володимир Івасюк був не лише поетом-композитором, тобто автором, але й етапним продюсером». У 1964 році учень дев'ятого класу Володя Івасюк створив у школі вокально-інструментальний ансамбль (ВІА) «Буковинка». Співали в ньому три вокалістки Л. Шкуркіна, Л. Сазонова, М. Калинчук, музичний супровід належав — піаністці Галині Івасюк (старша сестра Володі), баяністові Євгену Синьку, кларнетистові Клевчуку та скрипалю й гітаристу Володимиру Івасюку. Так було зручніше: виконуєш пісні Мирослава Скорика, пишеш оригінальний репертуар і з-за куліс дивишся, що не так, аби вчасно і точно виправити. Він писав для нього свої пісні, серед яких одна з найперших — це «Колискова для Оксаночки», яку присвятив молодшій на 11 років сестрі. Перші пісні автор називав композиторськими пробами і виконував їх у шкільному ансамблі «Буковинка». Тим часом колектив «Буковинка» здобував перемогу за перемогою на самодіяльних конкурсах, зривав оплески на заключному концерті обласного огляду творчого доробку музичних шкіл Буковини та поїхав до самого Києва, де талановитого автора помітили, відзначили і запросили... на Чернівецьке обласне телебачення. Цей концерт зняли на кінострічку й показали по Центральному (Московському) телебаченню. Це був перший вихід музиканта, співака й композитора (у його творчому доробку вже були пісні «У двадцять літ», «Моя

пісня», «Ласкаво просимо», «Колискова для Оксаночки») на всесоюзний екран. Як улюбленець Аполлона молодий Орфей брав участь у поході аргонавтів за золотим руном, так приблизно у 1965 році за перемогу в республіканському конкурсі ВІА нагородили пам'ятною поїздкою по Дніпру. Ой, і наспівалися вони дорогою пісень: «Карпати», «Не топчіть конвалій», «Намалюй мені ніч». Що важливо, пісні юного композитора запам'ятовувалися відразу ж, й невдовзі до нього зверталися з проханнями надіслати ноти й тексти творів. Здавалося б, нічого не може перешкодити подальшому злетові малої пташини, що поступово виростала у сокола — відмінник навчання, улюбленець вчителів та однолітків, поет, художник, талановитий скрипаль — перед ним мають відчинятися двері щасливого майбутнього, йому має належати світ майбутнього. Але, хто в юності не буває бешкетником, той у старості не стає мудрим. Так і в житті 17-річного Володимира, випускника, що мав отримати золоту медаль та прагнув вступати до медичного інституту сталася надзвичайна подія, яка мало не коштувала йому кар'єри...

РОЗДІЛ ДЕСЯТИЙ
«ЧП» місцевого масштабу

Уся річ просто в людях, серед
яких мені призначено жити.
Це моє середовище.

Володимир Івасюк

Володя був товариським хлопцем, розумним, чемним, знав набагато більше, ніж його однолітки. Як згадує Сергій Павлюк, його товариш юнацьких літ, деколи вони збиралися в Кіцманському лісі й Володя співав їм заборонених пісень. У школі Володя претендував на золоту медаль. Весняного вечора квітня 1966 року п'ятеро друзів-однокласників, школярів-випускників, якось гуляли в Кіцманському парку. Весна кликала юні душі на «подвиги». За однією версією, Володин друг хотів вилізти на п'єдестал гіпсового пам'ятника Леніну, та Івасюк, відчуваючи, чим усе може закінчитися, не пускав його, і той випадково звалив бюст. За другою версією, Володимир Івасюк підійшов до Леніна і мовив: «Ти — Володя, я — Володя... Ти лисий, а я маю ось який чуб. Тобі холодно, то я тобі дам свій кашкет». Як би там не було, зазначає Парасковія Нечаєва, у когось виникла ідея подивитись, як виглядатиме «вождь світового пролетаріату» в кашкеті. Задум удався. Закинули — приміряли. Щоб не було неприємностей, кашкет вирішили негайно зняти. Коли вони почали знімати злощасний капелюх, гіпсова скульптура, погано закріплена на постаменті, впала, частина її відколосалася... Усі розбіглися і сховалися, хто де міг. А вранці тривога охопила Кіцмань. Хто вчинив наругу над пам'ятником Ілліча? Знайшли порожню пляшку з-під вина, понесли до магазину й суворо запитали продав-

щицю, хто купував. 14 квітня 1966 року Володимир Івасюк ще з двома однокласниками за бешкетництво дістав 15 діб арешту й підмітав вулиці Кіцмані. Двох дівчат хлопці вигородили.

«...Мене відвідує дуже схвильована донька Галинка. Розповідає мені, що Володя разом із двома іншими учнями свого класу опинився в КПЗ. Йому, як і його колегам, дали по п'ятнадцять діб за бешкетництво. Я важко вражений тією новиною, геть-чисто спантеличений. Не йму віри, що Володя міг набешкетувати так, що аж потрапив до арешту. Ніколи в житті він не проявляв ніяких нахилів до найменшого зухвальства, тим більше такого, що карається законом. Що трапилось? Трапилася проста річ. Дівчина-десятикласниця, донька майора військкомату, зі своєю родичкою такого ж віку, двоє хлопців-десятикласників, один з них син колгоспника, другий — працівника РТС, зустрілися з Володею, який після занять вирішив прогулятися. Котрийсь із них запропонував купити пляшку вина і випити її в невеличкому саду, перетвореному у міський сквер. Він розташований перед будинком райкому партії і поруч з будинком міліції. П'ятеро розкоркували пляшку і ковтнули по сто грамів вина, які, безперечно, поділяли на їхній мозок. Один із хлопців почав героїжитися перед дівчатами. Сказав, що полізе на п'єдестал. Колись на ньому було встановлене погруддя Сталіна. Воно простояло там у самотності багато років, бо той сквер районного центру ніхто не відвідував, адже зовсім близько шумів чудовий кіцманський ліс, куди йшла залюбки молодь, там був танцювальний майданчик. Після двадцятого з'їзду КПРС, на якому Микита Хрущов сказав правду про того липового генія, затаврував його як кримінального злочинця, по всій країні почали знімати його пам'ятники, перейменовувати міста, площі, вулиці тощо. Тоді ж і в Кіцмані одпиляли Сталінове погруддя. А щоб п'єдестал не стирчав даремно, двоє інструкторів райкому партії винесли з приміщення

давній гіпсовий кімнатний бюст лєніна й поставили його на місце Сталіна, не прикріпивши до нового місця. Районні мудреці навіть не подумали про те, що на світі завжди були, є і будуть існувати шибеники. Одному з них, що дуже дувся в пір'я, закортіло вилізти на той п'єдестал. Та Володя спохопився — усвідомив, що того не варто робити. Він підійшов до колеги, хотів його стягти звідти. Але колега, здоровий хлопець, схопився за той гіпсовий бюст, який похитнувся і звалився на землю разом із героєм. Від погруддя одламався невеличкий шматок. Хлопці і дівчата впали в паніку. Вони вирішили нікому не говорити про свій вчинок. І це була їхня помилка. Наступного дня хлопців притягли до відповідальності. Посадовили їх у КПЗ на 15 діб... Хлопці відсиділи 15 діб і були відпущені додому готуватися до іспитів на атестат зрілості», — розповідав про інцидент батько композитора Михайло Івасюк у «Монолозі...»

Але на цьому історія не завершилася. Для школи це була надзвичайна подія. Збирали комсомольські збори, виключали Володимира з комсомолу... Зібрали засідання партійного бюро, педагогічну раду. Валентина Бузинська, яка одночасно з Володею й Галею Івасюками навчалася в Кіцманській середній школі, згадувала, що в ті дні крізь відчинене вікно вчительської чула, як Софію Іванівну «розбирали» на педраді за виховання сина.

Тепер для багатьох Володя Івасюк був хуліганом, ганьбою школи, а ще кілька днів тому вони ним пишались! І мати відповіла всім: «Я вірю, що мій син не міг зробити нічого поганого». Таку ж позицію вона зберігала і в листуванні з чоловіком, який сварив Володю за те, що сталося якраз напередодні закінчення школи. А вона переживала не лише через утрачену медаль, виключення з комсомолу, — насамперед її хвилював психологічний стан сина, вона намагалася його підтримати. Мамина підтримка відіграла величезну роль: Володимир здав усі випускні екзамени, за винятком історії й суспільствознав-

ства, на відмінні оцінки. А з історії йому просто принципово не поставили найвищу оцінку — адже він «образив» Леніна. До речі, кожен екзамен у нього приймала комісія, в якій обов'язково був представник райвно, щоб, бува, не завищили юнакові оцінку. Не оминули неприємності і батька, на той час вже члена Спілки письменників і старшого викладача кафедри історії української літератури Чернівецького університету: «Кожен день в університет надходили телефонні дзвінки з вимогами розправи наді мною. Та ректор різко негативно поставився до їхньої вимоги. Вони так йому набридли, що він викликав мене й спитав:

– Кого ви вбили у своєму Кіцмані? Чому від мене вимагають, щоб вас звільнили з посади в університеті?

– Я, Корнію Матвійовичу, нікого не вбивав. Вважаю, що це збунтувався гоголівський Миргород, який перекочував до Кіцманя.

В університеті влаштували збори, щоб обговорити питання про те, як я виховую своїх дітей. Після багатьох виступів збори ухвалили, що той випадок не типовий для мого сина і що я правильно виховую своїх дітей» (Михайло Івасюк. «Монолог перед обличчям сина»).

«Наслідки від вдіяного передбачали катастрофу у житті юнака — йому загрожувало виключення зі школи, позбавлення атестату середньої освіти. У справу втрутилися батьки, вчителі, люди, які бачили у Володимирі непересічний талант, щоб якимось чином допомогти хлопцеві вийти з цієї жахливої ситуації. На щастя, знайшлася людина, на той час вже відомий український артист, теж буковинець, Іван Миколайчук, який посприяв полагожденню справи. Володимирі дали можливість закінчити школу, але без золотої медалі», — зазначає музичний керівник та диригент українського хору «Думка» в Нью-Йорку магістр Василь Гречинський.

Катастрофу у житті юнака, на думку Парасковії Нечаєвої, першої директорки музею Володимира Івасюка, дозволила уникнути послідовна позиція директора школи О. Цибільської та незатверджене рішення райкому комсомолу Чернівецьким обкомом ЛКСМУ. Сім'я мешкає у Чернівцях. Володимир успішно складає екзамени до Чернівецького медичного інституту і стає студентом лікувального факультету. 31 серпня пішов на посвячення в студенти з букетом квітів. Але студентом цього року йому стати не судилося. Ректор О. Юхимець заявив, що в ряди радянської студентської молоді затесався «хуліган», який незаконно проник до медінституту, бо у документах не вказав, що виключений з комсомолу, але був своєчасно викритий. Ректор оголосив, що випускник Кіцманської середньої школи Володимир Івасюк відрахований зі складу студентів.

Довелося йти працювати й освоювати професію ні, не імпресарію, а робітнику — штампувальника у фурнітурному цеху місцевого заводу «Легмаш». На завод йому допоміг улаштуватися перший секретар міського комітету ЛКСМУ А. Кашмірський. Юрій Рибчинський був вражений, коли дізнався, що хлопець з руками скрипаля цілий рік пропрацював на верстаті, але не зламався морально, зумів відновитися в інституті, а потім вступити до консерваторії. Але все-таки молодий композитор відчував, що поступово втрачає майстерність, і у цій ситуації неабияк посприям Аркадій Кашмірський: «Проходить певний період. Відкриваються двері, до мене приходять Володя і каже: «Подивіться на мої руки: я скрипаль, а це мозолі. Вони стануть твердими, жорсткими. Я втрачаю руки!» Ну, як йому допомогти? Дзвоню я директору заводу «Легмаш» і питаю, що можна зробити «Можна, щоб він рахувався у вас помічником чи учнем слюсаря, а нато-мість він вам зробить там і хор, і ансамбль вокально-інструментальний?» Так ми на цьому й домовились». Із заводським колективом юнак розділив вселенську радість: у 1965 році на

підприємстві освоїли випуск хімічного обладнання, спочатку з емалевим покриттям, а згодом — і з вуглецевої та корозійно-стійкої сталей. Прокидатися блискучому піаністу, перспективному віолончелісту, вправному гітаристу і майстерному співакові доводилося о шостій ранку, аби з іншими робітниками через місто тролейбусом труситися до праці. На щастя, на Емальзаводі у Володимира Івасюка негайно і паралельно знайшлася робота до душі: як, повторюю, етапний продюсер, молодий слюсар залюбки узявся керувати... заводським хором.

Профспілковий діяч Леонід Мельник пригадує: «Володимир був оформлений у фурнітурний цех штампувальником — робота монотонна, потребує уваги й терпіння. Я навідувався у цех № 1 досить частенько, поглядав, як ідуть справи у Володі — у мене завжди лежала душа до нестандартних людей. Мене цікавив його внутрішній зміст. Коли питав його, як ідуть справи, бачив вдячний погляд і скромну відповідь: «Усе нормально». Він нічим не відрізнявся від інших молодих робітників і зумів зразу влитися у колектив... Відвертість і відкритість Володимира радували мене. Одного разу, зайшовши у цей шумний цех, почув від Володимира: «Все тут, як завжди, одне погано: втрачаю слух». Відповідь була мені спочатку не зрозуміла — причому тут слух? Така вже робота в цьому цеху. Тоді він розповів, що захоплюється музикою, а шум йому дуже впливає на вуха. Все це говорилося так просто, що в ту ж мить я кинувся шукати друге місце для нього. І ось Володимир уже слюсар-гравер. Його попросили допомогти заводській художній самодіяльності. І тут практично я уже з ним не розлучався. Часто приходив на репетиції, хоч було в мене чимало всіляких справ. Володимир весь час розмовляв зі мною, ділився своїми планами. Він мені подобався ще й тим, що довкола нього гуртувалася заводська молодь. На репетиції хору люди завжди приходили. Я кожен раз виходив із клубу з думкою, що з художньою самодіяльністю нам

пощастило. За короткий час була готова програма для огляду, який відбувся у Палаці залізничників. Мої хвилювання за кулісами та в костюмерній були даремні — усе було гаразд. Юний диригент вправно керував хором дорослих людей».

Володимир же цей епізод пригадує так: «Сьогодні зайшов до цеху Леонід Андрійович Мельник, і я поскаржився йому на гармидер, який не дає мені жити. Кажу, що я не маю права глухнути, бо ще не написав «Героїчну симфонію». Він мене зрозумів з кількох слів.

— Ну й що? — нетерпеливиться матері.

— Про це, мамусю, треба говорити з патетикою. Протягом однієї години я стаю, дякуючи Льоні, слюсарем-гравером. Він просить, щоб я допоміг поставити на ноги заводський хор. Ось я уже молодий диригент.

Хористів було звідки вибрати: робітники і службовці заводу — життєрадісний народ, люблять співати. Крім того, їм просто цікаво побачити юнака, що керуватиме ними. Якщо вартий чогось, то підтримають його. Володя радіє і водночас потерпає. Тих добрих робітників чекає після закінчення зміни друга робота, теж важка, теж марудна, у поті чола. Чи не махнуть вони з байдужістю рукою і поквапляться додому? Володя бідкається перед Галею:

— Ті люди пережили жахи війни і знають, по чому лікоть киселиці. Тому я довго просиджую вечорами над збірниками пісень, підбираю найкращі твори, щоб вони сподобалися тим людям. Треба дорожити їхньою добротою. Минає ще трохи часу. Я питаю:

— Як ся мають, сину, твої хористи?

— Ніби змовилися, — і сміється.

— У чому?

— Та хочуть, щоб я показав свої диригентські здібності й тому страшенно слухняні та дисципліновані на репетиціях.

Приходять без запізнь, неначе одержують за те заробітну платню. Просто зворушують мене. Я, звичайно, дуже їм вдячний, що повірили в мене. Хор виконуватиме поряд з іншими творами і Володи́ні пісні: “Ласкаво просимо”, “Батьківщино моя” і “Капельюх”» (Михайло Івасюк. «Монолог перед обличчям сина»).

Володя зізнався сестрі Галі: «Як би там не було, мені все-таки поталанило в житті тим, що зустрів багато прекрасних людей. На заводі «Легмаш» морально відпочиваю... А вся річ просто в людях, серед яких мені призначено жити. Це моє середовище. Мабуть, на все життя. І я дякую долі за нього». «Коли проходжу повз завод «Легмаш», то хочеться підняти капелюха й сказати: «Тут працював колись мій син — хай святиться це місце! Тут разом із моїм сином працювали благородні люди, — хай святяться їхні імена, а добра слава хай буде їм і їхнім дітям зіркою-супутницею в житті» (Михайло Івасюк. «Монолог перед обличчям сина»). Його було поновлено у комсомолі і через рік за рекомендацією заводу Володя вступає до медінституту.

Працюючи на заводі та одночасно заочно навчаючись у Чернівецькому музучилищі, Володимир під псевдонімом «Весняний» надсилає на обласний пісенний конкурс власні пісні: одну на вірші Віктора Миколайчука (вірш знайшов у газеті «Літературна Україна») «Відлітали журавлі» та на власний вірш «Коліскова для Оксаночки». За пісню «Відлітали журавлі» удостоєний першої премії. Організатор конкурсу Авксентій Яківчук у своїх спогадах висвітлив цей момент так: «Серед буковинської композиторської громади він почав виділятися таки відразу. Творче зростання юного Володимира Івасюка помітили рецензенти обласного конкурсу на кращий літературний та музичний твір. Зокрема, учень Левка Ревуцького Олександр Чмут побачив у піснях Володимира Івасюка силу мелодійних імпрізацій, пафосне натхнення і стильове новаторство...»

«Першою премією удостоєно самодіяльного композитора Ж. Кремера за цикл «Пісні про Леніна». Ще одну першу премію поділили між собою Леонід Затуловський («Мрії») та Володимир Івасюк («Відлітали журавлі»). «Мрії» — лірична пісня з цікавою гармонійною мовою, «Відлітали журавлі» — глибоко патріотична...» (з газети «Радянська Буковина» від 31 грудня 1966 року).

24 серпня 1967 року Володя одержує листівку з повідомленням про те, що його зараховано студентом першого курсу лікувального факультету Чернівецького медичного інституту. Він — юнак з красивими голубими очима — був симпатичний усім, його відразу ж обрали старостою групи, запросили як скрипача в студентський оркестр народних інструментів ансамблю пісні й танцю «Трембіта», у камерний оркестр медінституту, який дає йому змогу працювати над улюбленими творами. А сам він стає учасником ВІА «Карпати» (керівник Валерій Громцев) при палаці культури текстильного об'єднання «Восход». Батько композитора також зазначав: «Крім того, він виконує обов'язки інститутського художника. Він гарний портретист, пейзажист, і на його уміння малювати є попит — кафедри хочуть виглядати пристойно, а в цьому не останню роль відіграє художник. Він робить усе охоче і швидко, забуваючи про втому» (Михайло Івасюк. «Монолог перед обличчям сина»).

Його талант проявляється і в медицині: разом з однокурсником А. Поповим провели дослідження впливу нових антибіотиків на резистентні штами стафілококу, і робота здобула премію на науковій інститутській конференції. А згодом, по закінченню інституту, його буде зараховано до аспірантури Львівського медінституту на кафедру патологічної фізіології до прекрасного спеціаліста — професора Тетяни Володимирівни Митіної.

Так у долі Володимира Івасюка поєдналися одні з найгуманістичніших здобутків людства — медицина й музика, які лікують і тіло, і душу...

РОЗДІЛ ОДИНАДЦЯТИЙ

Весняний парус української пісні

Український фольклор — підручник, написаний геніальним автором.

Володимир Івасюк

Музика — то не захоплення — а частка мого життя.

Володимир Івасюк

У мистецтві якщо здивуєш — переможеш. Дивувати може лише талант, поєднаний з працьовитістю.

Володимир Івасюк

Пісні злетіли на дужих крилах своїх мелодій, які милували не лише слух, а зворушували серця молодих і старших.

Михайло Івасюк

Навіть під час навчання у Чернівецькому медінституті Володимир живе музикою. Це помічав і батько: «З ранку до вечора Володю ніби окутують хвилі мелодій, не випускають із свого полону. Перед тим, як іти до інституту, він хоч на півгодини, але сідає за рояль, пальці в нестямі бігають по клавішах і неначе діляться своїми зачаєними думками. Чи, може, десь у глибині душі збираються хмари, а в них нуртують грози з блискавками, які вимагали виходу в простір... Медінститутське музичне коло видається затісним, його обмежують суто медикофахові інтереси, і буває навіть незручно вести постійну розмову про музику в той час, коли його товариші зайняті медичними справами, живуть ними. Володя ж заповнений образами

Карпат, романтикою гуцульського фольклору, красою зворів і полонин, йому хочеться вийти за межі аматорства, яке тільки підсолоджує спорадичною роботою гостру жагу музики. Справляє враження, що в медицину потрапив внаслідок тиску обставин, через прикре непорозуміння чи з волі батьків» (Михайло Івасюк. «Монолог перед обличчям сина»). І ось він пропонує своїм друзям свої нові пісні, одна з яких народилась у Карпатах — «Я піду в далекі гори». Восени 1969 року у виконанні Лідії Відаш на Київському республіканському радіо прозвучали пісні Івасюка «Я піду в далекі гори» та «Каштани». Пісню «Каштани» Володимир вважав «недовершеною пробою пера» і написав співачці листа з проханням цю пісню більше не виконувати. Проте Лідія пісню записала, після чого вона ще довго звучала по радіо. Пізніше Відаш стала першою виконавицею ще двох пісень В. Івасюка — «Казка гір» та «Відлуння твоїх кроків». Передавши цю пісню Лідії Відаш, Івасюк сказав: «Вона зробить з цього романсу шедевр».

Відома співачка Лідія цю історію пригадує так: «Познайомилися ми з Володею в Чернівецькому музичному училищі. З ним узагалі легко було познайомитися і подружитися. З такою же легкістю створювалися його колективи, народжувалися добутки. Майже всі нові пісні він випробував на мені. По п'ятницях, одягнувши рюкзак, ми ішли в гори. Боже мій, як Володя любив Карпати! До речі, там у горах, під гітару він заспівав уперше пісню «Я піду в далекі гори». Його пісні зробили справжній «переворот» в українській естраді. Коли ми приїхали до Києва, нас на радіо ніхто і слухати не хотів. «Хто такі? З якихось Чернівців, два пацани». Точніше, один «пацан» і одна «пацанка». Але стримати Володю було вже важко, його переповняла енергія. Дуже багато виконавців його пісень ставали відомими і популярними завдяки його таланту. У 1974 році в Москві на Всесоюзному конкурсі артистів естради я теж змогла перемогти саме

завдяки пісням Івасюка». Пісня «Я піду в далекі гори» у виконанні Лідії Відаш посприяло тому, що ім'я молодого композитора Володимира Івасюка стало відоме всій Україні.

У 1966–1968 році набирає популярність ВІА «Смерічка» з Вишніці — «наш український «Бітлз»», найзірковішим часом якої стали роки співпраці та співтворчості Левка Дутківського і Володимира Івасюка, а виконавцями їхніх пісень були Василь Зінкевич і Назарій Яремчук. Своєрідний музичний стиль і манера виконання ансамблю захопили і зачарували Володимира Івасюка, який приніс Дутківському свої перші твори.

«...Своєрідний стиль виконання і трактування фольклору полонили мене, коли я вперше почув ансамбль на сцені. В «Смерічку» я приніс свої перші пісні...» (Володимир Івасюк. «Як виросла “Смерічка”», ж. «Кругозор», № 3, 1977 рік).

Знайомство керівника ансамблю й молодого композитора відбулося, як зазначає Парасковія Нечаєва, на телестудії під час запису фонограми пісні «Сніжинки падають». Солісту ансамблю Василю Зінкевичу ніяк не вдавався запис. Тоді редактор передачі, журналіст Жан Макаренко згадав, що в медінституті є хлопець, який має чудовий голос (був знайомий з Володимиром Івасюком ще з 1964 року, коли на телестудії до молодіжного телеклубу «Юність» запросили до участі ВІА Кіцманської середньої школи). Привели Володю Івасюка, він заспівав добре, професійно. Ця зустріч стала початком співпраці ансамблю й Івасюка на решту життя композитора.

А ось як про своє знайомство з Володимиром згадує Левко Дутківський: «У 1968 році, навесні, ми виступали на Чернівецькому телебаченні у телепередачі “Камертон доброго настрою” (з виходом на київське ТБ). Мені кажуть: там на прохідній тебе чекає хлопець. Це був Володя. Ми тоді ще були незнайомі. Він прийшов попросити у мене пісню “Бажання” для виконання з ансамблем “Карпати”, де він співав. А за деякий час він каже,

що, мовляв, я написав пісню у такому ж стилі, як для вашого колективу — “Мила моя” (більше відому як “Я піду в далекі гори”). Ми взяли її у репертуар. Потім Володя написав для нас “Відлуння твоїх кроків”, “Червону руту”, “Водограй”... наш популярний ансамбль «Смерічка» дав життя і планетарний розголос першим пісням талановитого Володимира Івасюка».

Володимир Івасюк сам також зізнавався: «Я люблю медицину і не можу без музики. Вона не принесла мені популярності. Просто, мабуть, пісні, написані у стилі часу, і виразили думку, почуття, що знаю не тільки я, а всі, кому вони припали до душі. Хоча найбільше боюся одного — шлягерів. То вже не творчість... Люблю творити музику, а Левко Дутківський... бачить свою мету в тому, щоб разом, колективно доносити пісню іншим. З ним у мене давня дружба. «Смерічці» із задоволенням пропоную нові твори. Їм довіряю найбільше, як творчому колективу, людям, які розуміють мене. «Смерічка» інколи вимагає значно більше, ніж хтось інший. Нерідко приходиться прислухатися до порад Левка, який, до речі, теж пише пісні, до порад всього ансамблю». “На Володю Івасюка “Смерічка” мала великий вплив, вона його захопила настільки, що він переглянув своє творче кредо та невдовзі успішно вписався в “смерічковий” музичний напрямок, поповнюючи репертуар ансамблю своїми піснями», — згадував ті незабутні часи Левко Дутківський. У “Смерічці” Володимира називали на французький манер — Вольдемаром, тому що він непогано знав французьку мову і любив Джо Дассена та Жерара Філіппа.

«Співуча трійця з Вижниць — це його друзі, побратими, порадники й виконавці, — пише у повісті про сина батько Михайло Григорович. — Вони часто гостювали в нашій хаті — веселі, голосисті, вродливі й добре виховані. Так, добре виховані, вони несли в собі відбиток високої естетики й естетичної вишуканості, характерної для нашого народу, трудового й чесного,

який може за пояс засунути найхитрішого аристократа. Хата наша лунала від сміху, дотепних розмов і веселих пісень».

У міфології квіти символічно пов'язані з красою, любов'ю і смертю. Безліч красивих міфів і легенд про походження тієї чи іншої квітки, відзначає дослідниця Наталя Кобиленко, сплели воедино мотиви кохання. В грецькій міфології символ квітки відіграє неабияку роль. Прекрасний фрїгійський юнак Аттіс, улюбленець Великої Матері Кібели, був вірним стражем її храму доти, доки не захопився однією чарівною німфою. Розгнівана богиня безжално розправилася з закоханими: вона погубила німфу і наслала безумство на Аттіса. Юнак збожеволів від горя, оскопив себе і помер, але з кожної краплі його крові виростає квітка. Богиня краси Афродіта гірко оплакувала свого коханого Адоніса, який загинув від іклів розлюченого кабана. Там, де пролилася кров з ран умираючого, проросли криваво-червоні троянди, а там, куди капали сльози невітшної красуні-богині, вирости блакитні, як її очі, анемони. Мавка Клітія, покинута променистим богом сонця Геліосом, не могла відірвати від улюбленого очей, і врешті-решт перетворилася на геліотроп — квітку, чий віночок завжди повертається слідом за сонцем, що блукає по небосхилу. Чарівний юнак Нарцис, пожираючи поглядом власне відображення у дзеркальній гладі струмка, помер від нерозділеного кохання до себе самого. Чарівна дочка Атласа, ховаючись від переслідування богом сонця Аполлоном, перетворюється на чудову фіалку. У слов'янській міфології фіалка була символом Ярила — давнього бога весни, бога весняного сонця, що гине і відроджується. Подібно до фіалок, слов'янські міфи пояснюють походження двокольорової квітки іван-да-мар'я — кровозмісної любові між братом і сестрою, що закінчилася смертю обох. У багатьох українських легендах та піснях розповідається про хлопця й дівчину, які полюбилися, не знаючи, що вони — брат і сестра. Коли ж закохані

довідалися про свою кровну спорідненість, вони вирішили померти, не бажаючи жити у гріху. «Підем, сестро, в темний ліс: нехай же нас звір поїсть», — співається в пісні, проте звірі їх не чіпали й земля не приймала. Тоді вони перетворилися на незвичайні квіти, що цвітуть одразу синім і жовтим цвітом, люди назвали ту рослину «братками»: «Ходім, сестро, ярами — розсіймося квітами. Ой ти будеш синій цвіт, а я буду жовтий цвіт. Будуть люди квіти рвать — будуть з нас гріхи знімать». Синьожовті квітки фіалки триколірної («братки») є уособленням уявлень про кровозмішення брата і сестри — вогню і води, яке мало світотворче значення. Свято Купала розглядають як момент світотворення, яке відбувалося внаслідок шлюбу божественних близнюків — вогню і води. Створення світу — єдиний випадок кровозмісного шлюбу, який позитивно оцінюється в народній свідомості. Існує думка, що сестру і брата — шлюбну пару — колись приносили в жертву на честь свята Сонця і Води. Вони були обранцями, які присвячувалися божествам і водночас заступали їх. Дійство набувало значення сакрального космогонічного акту. «Братки» українці часто садять на могилах померлих родичів. Стародавні греки вважали, що квітка маку була створена богом сну Гіпносом для Деметри, коли вона настільки втомилася в пошуках своєї зниклої дочки Персефони, яку вкрав Аїд, повелитель підземного царства мертвих, що не могла більше забезпечувати зростання хлібів — тоді Гіпнос дав їй маку, щоб вона заснула і відпочила. З маком іноді зображували Персефону — її представляли обвитою гірляндами макових квітів — як символ спокою, що спускається на землю. Ця квітка є атрибутом Гіпноса. Його зображували у вигляді юнака чи ангела з опущеними крилами, що несе в руках макові головки, іноді з вінком з макових головок на голові. «Прекрасний, юний бог сну Гіпнос. Він нечутно носить на своїх крилах над землею з головками маку в руках і лле з рогу снотворний напій.

Ніжно торкається він своїм чудовим жезлом очей людей, тихо стуляє повіки і занурює смертних в солодкий сон. Могутній бог Гіпнос, і не можуть опиратися йому ні смертні, ні боги, ні навіть сам громовержець Зевс: і йому Гіпнос змикає грізні очі і занурює його в глибокий сон». У слов'ян червоний цвіт маку — символ дівочої краси. Поширеним було вірування в чудодійні властивості маку як оберегу від лиходійства відьом упирів. Мак також символізує навколишній світ, оселю; світанкову зорю; швидкоплинність людського життя. У стародавніх греків є також легенда про квітку руту. «Рута взагалі цвіте жовтим суцвіттям, але трапляється і таке, що вона один раз на десять років зацвітає червоно. Чим пояснити цю таїну? Її розкриває стародавня грецька легенда про кохання юнака і дівчини. Від їхнього кохання розквітали поля й ліси, люди раділи, співали пісень. Та на горе закоханим врода дівчини викликала любов у серці старезного бога Еола, який почав залицятися до красуні — удень і вночі він її чарував облесними словами та обіцянками. Хотів, щоб дівчина зиркнула на нього прихильно і відповіла любов'ю на його пестоші. Та вона й чути не хотіла про нього — була вірна юнакові. Ревнощі запопадливого Еола не знали стриму. Він геть оскаженив і нарешті помстився за своє нерозділене кохання та потоптану й зневажену гідність божка. Він вибрав хвилинку, коли закохані прийшли на побачення, накинувся на хлопця й дівчину і відняв у них життя. Жалюгідний стариган! Хоч йому було вже понад тисячу літ, не міг осягнути просту істину: кохання твердіше від каменя, палкіше від вогню і сильніше від смерті. Любов дівчини і юнака не загинула, а перетворилася у дві квітки: у руту із жовтим суцвіттям і червонястими листочками та лілувато-рожевий ясенець. Вони, як двоє дітей, завжди і всюди одне біля одного. Ясенець трохи вищий, — ніби для того, щоб пильнувати, аби якийсь стариган не забрав його кохану. І рута не байдужа до ясенця: один раз у десять років

розквітає червоним цвітом, аби коханий милувався нею і увібрвав її вроду в своє серце. Якщо під час того чудодійного цвітіння будь-яка дівчина знайде той дивоцвіт, то візьме у нього всі чари і причарує назавжди свого коханого легеня» (Михайло Івасюк. «Монолог перед обличчям сина»).

Квітка червона рута в українців виступає образом кохання. В народній традиції українців квітка червона рута розквітає в одну пору і є магичною квіткою, символізує виготовлення чар-зілля або зачаровування на кохання. За легендою жовті квіти червоної рути раз у десять років «полум'яніють червоним цвітом», якщо її зірвати, то людина не знатиме «гіркоти розлуки і гострого болю зради». Символом також вічно живого і незнищенного українського народу постає квітка з народних переказів, у яких розповідається, що нападники ніколи не могли знищити її, вона спалахувала блакитним полум'ям, але у вогні не згорала: «...Ворожа навала вдерлася на українську землю, грабувала, спалювала, знищувала все дощенту, але червону руту жорстокі напасники не могли знищити — вона зосталася жити: спалахувала тільки голубим полум'ям, але не згоряла у вогні. Була символом вічно живого і незнищенного українського народу. Та ось настало горе. Одного парубка схопили хижі заброди і запроторили на невільничу галеру. То була така гнітюча і важка неволя, а ворог такий жорстокий, що галерники втратили надію на порятунок. Та сталося диво. Кохана того парубка важко побивалася, гірко оплакувала його сумну долю. Дівчина добре знала, в чиїх руках він перебував. Коли з України відлітали журавлині ключі, кохана піднесла вгору червону руту і попросила одного з тих птахів: «Передай, любий журавлику, цю квітку моему коханому, хай він пам'ятає мою любов до нього». Журавель узяв у дзьоба ту диво-квітку, і, пролітаючи понад морем, побачив галеру з невільниками. Опустився до неї й кинув парубкові-невільникові подарунок коханої. Полум'я червоної рути розворушило

серце коханого та його побратимів. Вони згадали рідну Україну, батьків, матерів, коханих жон та дітей. Ці спогади розбудили в них неймовірні сили і страшну ненависть до зайд. Галерники побили своїх наглядачів і, захопивши корабель, ніби полетіли до берегів рідного краю» (Михайло Івасюк. «Монолог перед обличчям сина»).

Слово «*Rhododendron*» перекладається з латинської як «дерево-троянда». Ці рослини поширені майже по всій земній кулі і налічують близько 600 різних видів з білими, жовтими, рожевими дрібними суцвіттями та із квітами більше 20 см у діаметрі. Далеко не всім щастить побачити, як схили Карпатських гір стають ясно-рожевими: коли квітує особливий вид, який зустрічається тільки у цій місцині, дуже рідкісний вид загадкової «червоної рути». Це трапляється, як описує вчений-еколог Юрій Карпенко, після перших пізньовесняних і ранньолітніх ночей, коли ранковий туман вкриває гори, і в цей час між трав розкриваються крихітні ніжно-рожеві зірочки. То починають розпускатись квіти рододендрону, яких з кожним теплим ранком стає все більше. Аж поки найвищі карпатські узгір'я не відкриються дивовижним квітучим килимом, поки не вберуться у найкрасивіші наряди щорічного свята природи — цвітіння «червоної рути». Побачити це цвітіння можна лише в горах, бо вона не росте на рівнині. Квітка має лікувальні властивості і сильний запаморочливий запах. Горяни цій квітці, яку називають червоною рутою, приписують магічні властивості, називають її чаклунською. Це особлива обрядова квітка, її люблять і шанують, оспівують у піснях. В одній старій українській легенді розповідається про квітку, яка лише раз на десять років зацвітає червоним кольором. Коли дівчина знайде цю квітку та подарує юнакові, той буде завжди кохати її, ніколи не зрадить.

Усе почалося у листопаді 1967 року: «Мій друг, доцент кафедри російської літератури А. Р. Волков подарував мені у день

мого народження монументальну працю Володимира Гнатюка «Коломийки» видання 1907 року у Львові. Володя стежив за творами, що з'являлися у нашій родинній бібліотеці, перечитував їх. Саме в цій книжці він і натрапив на рядки: «Ой ходила, говорила гільтайова мати, Назбирала троезілля мене чарувати, Назбирала троезілля, чирвону рутоньку, Та хотіла зчарувати мене сирітоньку». Для вісімнадцятирічного музики, закоханого в рідний фольклор, чутливого до всього нового, образ червоної рути був хвилюючою знахідкою, справжнім одкровенням. Та квітка не давала йому спокою майже три роки» (Михайло Івасюк. «Монолог перед обличчям сина»). Містичний образ червоної рути заповнив душу юного композитора, коли він ще навчався у школі, тому пізніше були мандри в Карпати у пошуках розкриття таємниці червоної рути, збирання гуцульського фольклору, коломийок, легенд, казок про загадкову квітку як символу чистого кохання. До того ж немало дівчат зуться Рутами. У 1969 році, перебуваючи з батьком у фольклорній експедиції в селі Розтоки Путильського району Чернівецької області, Володимир почув від місцевих селян-гуцулів легенду про таємничу квітку, що дуже рідко вона дає червоний колір. Дівчині, якій пощастить знайти і зірвати ці чарівні пелюстки, випадає щастя і самій розцвісти як квітка і своєю красою зачарувати улюбленого хлопця. Під враженням народної легенди й народилися у Володимира Івасюка спочатку вірші, а потім і самотня новаторська мелодія. «Мандрував селами, особливо гірськими, шукаючи ключ до розуміння таємничого поняття, в якому відчув живлющий подих поезії, вібрацію пісні. На Косівщині знайшов новий варіант коломийки про червону руту, а на Путильщині, у Розтоках, записав легенду про загадкове чар-зілля, яке постає у народних переказах символом вічного і чистого кохання» (Михайло Івасюк. «Монолог перед обличчям сина»).

Пісня «Червона рута» зароджувалася упродовж трьох років — з 1967 аж до 1970 року композитор збирав про неї як наукові, так і фольклорні відомості, намагаючись відділити істину від міфу задля того, щоб потім змішати їх ще майстерніше. Левко Дутківський пригадує: «Тоді, на початку весни 1970 року «Смерічка» виступала перед студентами в актовому залі медінституту. У перерві підійшов до мене Володя, сказав, що написав пару пісень, хоче, аби я послухав їх. Й досі пам'ятаю старе, розстроєне піаніно в коридорі, на якому він награв мені «Червону руту» й «Водограй». Правду кажучи, мені більше сподобався «Водограй». Володя теж думав, що вона стане хітом. На «Червону руту» ми вдвох не покладали великих надій. Гарна пісня — і тільки. Я й передбачити не міг, що «Червона рута» стане шедевром, тому не поспішав включати її до репертуару «Смерічки». Наш ансамбль складався в основному зі студентів, які влітку роз'їжджались по домівках. Раптом до мене приїжджає Володя і каже, що хотів би записати фонограму «Червоної рути» і «Водограю» на телебаченні. А «Смерічки» немає і солістів немає. Я порадив йому заспівати самому, тобто зробити авторське виконання. Володя взяв ще Олену Кузнецову, викладача Чернівецького педучилища і заспівав ці пісні 13 вересня 1970 року на Театральній площі в Чернівцях у прямому ефірі передачі «Камертон доброго настрою». «Володя запрошує до телестудії оркестр ансамблю «Карпати», керований Валерієм Громцевим у Будинку текстильників, і молоду вчительку музики Лялю Кузнецову, яка мала гарне сопрано. Починається запис. Спочатку записують оркестр, потім накладають голос. Володя дуже добре зіспівується з Лялею Кузнецовою. Виходить гарний дует... Наприкінці вересня запис «Червоної рути» та «Водограю» завершений. Яюсь увечері Володя приносить додому магнітофонні плівки з тими піснями і прокручує їх на кухні (Оксаночка вже спала). Ми вражені мелодійністю і

задушевністю тих творів. «Червона рута» — піднесене освідчення у коханні, пісня вірності, людської шляхетності. А «Водограй» — вираз нестримного буяння молодості, нев'янучої, веселої, жагучої, як буковинське весілля. Це — торжество його шестирічної творчої роботи», — згадував Михайло Івасюк.

Сестра Володимира Галина Івасюк-Криса згадувала: «Не можна було сприймати з байдужістю той запис... Усе так хвилювало, що плакати хотілося з радості. Вони стояли одне перед одним і, приплющивши ледь-ледь очі, співали, немов у якомусь глибоко поетичному самозабутті, тільки легкими й економними жестами, ніби креслили в повітрі ритм творів. Видавалося, що вони заглибилися в якусь фантастичну казку, забувши, що довкруг них розставлена хитромудра апаратура і працюють люди, які хочуть упіймати і якнайправдивіше зафіксувати на плівці поезію юнацького серця. Володя і Ляля добре попрацювали — у них 12 дублів. Адже Василь Стріхович та Василь Селезінка дуже вимогливі, прискіпливі, інколи навіть нестерпно педантичні. І вони мають рацію. Вони знають і люблять свою роботу. З ними Володя почувається дуже добре» (Михайло Івасюк. «Монолог перед обличчям сина»).

13 вересня 1970 року стало в історії української естради справжнім святом музики і поезії Володимира Івасюка, якому на той момент виповнився 21 рік.

«А у жовтні 1970 р. «Червону руту» виконувала «Смерічка» з солістами Назарієм Яремчуком і Василем Зінкевичем у філармонії, де звітувала обласна Спілка композиторів. Ця пісня стала нашою візитівкою і постійно була в репертуарі ансамблю... У фіналі телефестивалю «Пісня—71» у Москві вперше на весь колишній Союз прозвучала «Червона рута» у виконанні солістів «Смерічки» Василя Зінкевича, Назарія Яремчука і автора пісні Володимира Івасюка. А на «Пісню—72» запросили «Смерічку» з моєю піснею «Незрівнянний світ краси», але я

переконав музичну редакцію Центрального телебачення, що пісню року повинен стати «Водограй», оскільки він був більш популярним, отримав на Всесоюзній радіостанції «Юність» більше 3000 листів» (зі спогадів Левка Дутківського)¹.

«Кожен день до редакції приходять усе більше й більше за-явок на публікацію пісні «Водограй» композитора В. Івасюка, що одержала премію телевізійного фестивалю «Пісня-72». Ці листи свідчать, що пісня полюбилася в усіх куточках нашої країни. Пишуть із міста Аральська, Новосибірська, Керчі, Уссурійська, Бійська, Омська, Володимира, Смоленська, Кзил-Орди. Із міст і сіл Московської області, Алтайського краю, Узбекистану, Казахстану, Латвії, Комі АРСР. Докладні листи, поздоровчі листівки, телеграми від школярів і учителів, самодіяльних артистів і військовослужбовців, і між тими листами — колективні заявки» (з газети «Говорит и показывает Москва» від 2–8 квітня 1973 року).

Успіх пісень Володимира Івасюка в Москві вилився у телефільм-концерт про ніжну і чисту любов дівчинки-горянки і донецького хлопчини — «Червона рута» (серпень 1971 року), який став справжнім бумом, і всі 45 хвилин стали вибухом туги за чимось вищим, чистішим у житті і для малого, і для старого. Героями якого виявилися молоді, гарні майбутні знаменитості — Левко Дутківський, Софія Ротару, Василь Зінкевич, Володимир Івасюк, Назарій Яремчук, Анатолій Євдокименко, Алла Дутківська. «Телевізійний музичний фільм «Червона рута» створюють молоді ентузіасти, які розраховують на те, що його прихильно сприймуть теж ентузіасти, які носять у грудях нев'янучу молодість. Та постановники трохи помилилися у розрахунках — фільм розбуджує своїм емоційним зарядом у серцях усіх людей, не лише молоді, справжнісінький ентузіазм, романтичне

¹ <https://molbuk.ua/vnomer/suspilstvo/18589-ivasjuk-mig-stati-vidomim-spivakom-bo-mav.html>

піднесення. Фільм «Червона рута» стає своєрідним вибухом тути за чимось вищим, чистішим у житті. У ньому напрочуд злагожено спрацьовуються львівський сценарист Мирослав Скочеляс із режисером-постановником Романом Олексівим. До них горнутья звукооператор з чернівецької студії телебачення Василь Стріхович та оператор студії «Укртелефільм» Аркадій Дербінян.

Роман Олексів ставить перед собою складне завдання: через шляхетність взаємин сучасної молоді, наділеної високими почуттями, що виражаються у піснях, утверджувати красу людського життя. Крім ліричної чарівливості пісень, почуття молодих героїв твору посилюються поетичністю довколишнього світу, привабливістю пейзажу. Фільм знімали в гірському містечку Яремчі. Роман Олексів, який вже мав у своєму набутку дві стрічки — «Залицяльники» і «Сійся-родися» — підходить до цієї картини з набутим досвідом, його добрий смак не хибить: він уникає екранних штампів і створює цілковиту гармонію між героями фільму, їхніми піснями та природним тлом, на якому розгортаються події. За жанром «Червона рута» — фільм-концерт, короткометражний, з 5-ти частин. У ньому беруть участь буковинські колективи — «Червона рута», «Смерічка», «Карпати»; івано-франківські — «Росинка» і «Єврика». Виконуються пісні «Намалюй мені ніч» М. Скорика, «На швидких поїздах», «Червона рута» і «Водограй» В. Івасюка, «Юність смerek», «У Карпатах ходить осінь» Л. Дутківського, «Росинка» Р. Іщука. Хоч в уяві молодого режисера Романа Олексіва виношується суто музичний фільм, він усе-таки не нехтує сюжетом у його побудові — треба ж заповнити фільм дією головних героїв — Софії Ротару та Василя Зінкевича. Однак створено лише видимість сюжету, а це не на користь фільмові. Та ось тут іде на допомогу постановникові ще одна головна героїня — Пісня, яка бере на себе всю увагу телеглядача, зачаровує його. Та пісня

злітає з уст Василя Зінкевича і Софії Ротару, Назарія Яремчука і Марії Ісак. Завдяки їм фільм «Червона рута» обійшов екрани телевізорів усєї країни, заповнив мільйони телеглядачів. Ансамбль «Червона рута», як і «Смерічка», стане відтепер близьким і рідним Володі й супроводжуватиме його впродовж багатьох років. Взаємини сина з колективом ансамблю сповнені благородства, що не так часто буває в літературно-мистецькому середовищі» (Михайло Івасюк. «Монолог перед обличчям сина»).

Цікаві міркування батька композитора Михайла Івасюка, висловлені у «Монолозі»: «Отак молодий трудівник і мрійник утвердив свій захист перед очима мільйонів, а образ червоної рути з першого дня набуває у поезії й музиці сили високопоетичного символу. Пісні заповнюють слухачів, народ бере їх у серце. Після цього свята упродовж десяти років говоритимуть і писатимуть про Володю всіляке, але ніхто не заперечуватиме його небуденний талант. Мільйони людей вбачатимуть у ньому виразника своїх почуттів. Про це свідчитимуть тисячі листів, які надходитимуть з усіх кінців Радянського Союзу. А Володя йтиме від пісні до пісні, від балади до балади, від романсу до романсу ні на кого не схожий, не повторюючи зробленого своїми попередниками, але й не відриваючись від них. Це початок тієї дороги, яку Володя шукав із ранньої юності і, нарешті, знайшов. Десять років син ітиме нею з гідністю і скромністю, дивуючи оригінальністю своїх творів. Пізніше він це виразить своїм афоризмом: «У мистецтві якщо здивуєш — переможеш». І додав: «Дивувати може лише талант, поєднаний з працьовитістю».

РОЗДІЛ ДВНАДЦЯТИЙ

Тандем «Композитор — Нев'януча Диво-Квітка»: Володимир Івасюк і Софія Ротару

Я не знаю, як склалася б моя творча доля, якби я не зустріла Володимира Івасюка... У музиці був і залишається для мене найбільшим учителем... Його твори — вічні, тому що вони справжні й написані від щирого і багатого на любов серця...

Софія Ротару

Дорогій Соні, моїй любимій, на людське і творче щастя. Нехай наша творчість цвіте і не знає осені.

Володимир Івасюк.

*З напису на конверті диску
для Софії Ротару*

22 серпня 1974 року. Міжнародний фестиваль пісні у Сопоті. Славетна Лісна опера. Зодягнена у буковинський народний стрій, на сцену виходить молода українська співачка Софія Ротару. Оркестр Лодзинського радіо і телебачення чудово акомпанує, а сама співачка виглядає ефектно і співає «Водограй» Володимира Івасюка. Закінчується пісня, і у величезному залі довго не змовкають оплески багатонаціональної публіки. Через місяць польський журнал «Пшиязнь» присвятить композитору і виконавиці розлогу статтю, в якій назве їх «двоє популярних».

Галина Івасюк-Криса пригадує: «Ми щасливі, бо не сподівалися такої бурхливої реакції з боку різних гостей, які під впливом пісні здавалися єдиним живим організмом. Ось які чудеса може створити справжнє мистецтво. Дивлюся на свого брата,

25-річного лікаря і композитора, і радію, як дитина. З Лісної опери йдемо пішки, нам ніби не хочеться, щоб гудіння автобуса і людський гамір розвіювали чи приглушували безконечне лопотіння оплесків майже трьох тисяч незнайомих шанувальників пісні. Адже ті оплески — щире визнання обдарованості мого брата, утвердження краси української пісні у свідомості цілком безсторонніх людей» (Михайло Івасюк. «Монолог перед обличчям сина»).

Їхні зірки спалахнули на українському естрадному небосхилі одночасно і стали без перебільшення пісенними символами не тільки Буковини, а й всієї України. Можливо, тому й сьогодні живуть легенди про закоханість у співачку Ротару лицаря сучасної української пісні Володимира Івасюка. Сам композитор неодноразово відверто говорив: «Коли робота над піснею завершена, постає питання про її виконання. Але буває так, що з самого початку ти вже знаєш, до кого звернешся після написання пісні. Так у мене було багато разів із Софією Ротару. Мене просто вражають її незвичайні музичні здібності. Коли напишу пісню, то Софія завжди виконає її так, як я задумав, як треба її виконувати»¹.

Усе почалося у 1968 році, 19-річний Івасюк уперше почув Софію Ротару — на одному з концертів у Чернівецькому драмтеатрі імені Ольги Кобилянської. На той час вона працювала викладачем Чернівецького культосвітнього училища і виступала на концертах, переважно присвячених визначним історико-революційним датам. Того дня Володимир сидів у драмтеатрі разом із батьком, письменником Михайлом Івасюком, та відомим молдавським поетом Василем Левицьким. А Ротару виконувала пісню «Степом, степом». І від її неперевершеного виступу зал просто не дихав.

¹ <https://wz.lviv.ua/far-and-near/126725-volodymyr-ivasiuk-zabuvaiu-promelodiiu-i-slova-bachu-tilky-dushu-sofii-otaru>

— Михайло Івасюк так згадує цю ситуацію: «Коли пісня за-
тихає, Володя нахилиється до мене з палаючим від збудження
обличчям і мовить упівголоса:

Такої інтерпретації я ще не чув! Просто забуваю про мело-
дію і слова, бачу тільки душу Софії Ротару, таку ж загадкову,
збентежену й прекрасну, як і ця пісня.

— Я теж уперше слухаю цю дівчину. Про неї говорять гарні
речі.

Усміхаючись, мовить:

— Піди й скажи їй по-молдавськи, що вона може стати слав-
ною співачкою.

Василь Левицький чує усю нашу розмову й кидає Володі з
лукавинкою в очах:

— Вона добре знає українську і російську мови. Краще буде,
як ти сам підійдеш до неї, Володю. Розглянеш і її вроду...»
(«Монолог перед обличчям сина»).

Батько не пригадує, чи син таки підійшов тоді до Софії.
Однак творча співпраця Івасюка і Ротару — кращого компози-
тора України і кращої співачки України, як їх хтось потім на-
звав, — розпочалася не одразу після цієї події, а пізніше —
через кілька років. Річ у тому, що сама Софія Михайлівна
вважала себе аматоркою, виконавицею молдавських пісень.

«Лише в 1971 році розпочалася плідна творча співпраця з
Володимиром Івасюком у Софії Ротару одразу після зйомок му-
зичного фільму «Червона рута», — розповідає засновник «Сме-
річки», друг Володимира Івасюка, народний артист України
Левко Дутківський. — Софія була запрошена на головну роль —
карпатської дівчини Оксани. А її коханого — донецького шах-
таря — грав соліст «Смерічки» Василь Зінкевич. У фільмі Соня
виконувала три пісні — «Намалюй мені ніч» Скорика, мою
«У Карпатах ходить осінь». Спеціально для неї поет Роман Куд-
лик написав український текст відомої італійської пісні

«Сизокрилий птах». Володя Івасюк також був на зйомках. Був якраз серпень. І ми всі дружньо, після закінчення роботи, святкували день народження Софії та моєї дружини Алли — художника-модельєра, автора перших сценічних костюмів Софії Ротару. Назарій Яремчук, Василь Зінкевич, Софія Ротару з Анатолієм Євдокименком — ми тоді були молодими і не думали про славу. Композитор Івасюк і співачка Ротару — це справді той момент, коли зустрічаються двоє професіоналів. Адже якщо є хороший і талановитий співак, то й композитор біля нього «звучить». На запрошення Володі я був у Києві на записі платівки Софії Ротару з піснями Івасюка. Соня надзвичайно вимоглива до роботи у студії. Зрештою, вона дуже вимоглива до себе як до співачки»¹.

А ось як про це згадує сама Софія Михайлівна: «У нас були чудові дружні та творчі стосунки. То був узагалі незабутній час. Усі наші буковинські артисти товаришували — Володимир Івасюк, я, мій чоловік Анатолій Євдокименко, Левко та Алла Дутківські, Василь Зінкевич, Назарій Яремчук, ансамблі «Смерічка» і «Червона рута». Досі пам'ятаю нашу першу зустріч з Володею 1971 року на зйомках фільму «Червона рута». Ми були молоді, щасливі, сповнені надій... Там, у Карпатах, з першої зустрічі відчула до Володі величезну симпатію... У Володі було світле й добре обличчя. Але, незважаючи на ніжну й тендітну зовнішність, у нього був дуже твердий характер. Він мав чітку мету в житті, завжди точно чув, як мають звучати його пісні. У музиці був і залишається для мене найбільшим учителем. Володя був моїм композитором, — визнає вона. — Всі пісні, які він писав, одразу ж ставали моїми. Мені нічого не треба було придумувати, все відбувалося само собою, немовби ця мелодія жила в мені, була моєю, і хтось просто торкнувся струн моєї душі, й

¹ <https://wz.lviv.ua/far-and-near/126725-volodymyr-ivasiuk-zabuvaiu-promelodiiu-i-slova-bachu-tilky-dushu-sofii-otaru>

вони зазвучали... Я пронесла пісні Івасюка крізь усе своє творче життя і не можу розлучитися з ними й сьогодні! Без них не відбувався жоден мій концерт. І скільки Бог дасть мені здоров'я і сили співати, вони будуть в моєму репертуарі. З роками я переконалася, його твори — вічні, тому що вони справжні й написані від щирого і багатого на любов серця. Хочу, щоб їх знала і любило молодь. Тому зважилася заспівати його пісні повному і вони увійшли до мого альбому «Єдиному...», який присвятила своєму чоловікові — Анатолію Євдокименку» (з інтерв'ю в газеті «День», 2013 рік, 22 травня).

Одразу після зйомок у фільмі Софія Ротару почала працювати при Чернівецькій обласній філармонії. Акомпанував їй новостворений ансамбль «Червона рута», яким керував чоловік співачки Анатолій Євдокименко. Починаються концерти і гастролі. Популярність співачки підштовхнула режисера Віктора Стороженка у 1975 році зняти музичний фільм «Пісня завжди з нами», повністю присвячений Ротару. Кінострічку знімали у горах, на Путильщині. Серед багатьох пісень, які виконувала співачка, шість було Володимира Івасюка. А вже невдовзі артистка записала свою знамениту платівку — «Пісні Володимира Івасюка співає Софія Ротару». Власне, пісні Івасюка є на багатьох платівках і дисках Ротару. Варто відзначити, що за два роки до трагічної смерті композитора, у 1977 році, співачка матиме у Сопоті ще один тріумф — перше місце з піснею Володимира Івасюка на слова Юрія Рибчинського «У долі своя весна». «Володя був захоплений абсолютною музикальністю Софії Ротару. В її устах твори Володі, сповнені людяності, задушевності, драматизму, стають дивом, яке ми називаємо гарним словом — мистецтво», — писав згодом батько композитора.

Після смерті композитора Софія Ротару зізналась: «Усі пісні, які він написав, одразу ж ставали моїми. Мені нічого не треба було в них вишукувати. Мелодія з першого акорду просто й

ніжно торкалася струн моєї душі й вони звучали. Своїми са-
мобутніми творами Івасюк визначив і мій творчий образ.
Такою, яку мене люблять сьогодні тисячі шанувальників, я є
завдяки його самобутнім пісням. Не знаю, як би склалася моя
творча доля, якби ми розминулися з ним. Саме з його «Водо-
граєм» я здобула міжнародне визнання і посіла перше місце на
фестивалі «Бурштиновий соловей» в Сопоті (Польща). Мені
прикро, але розумію, що такі пісні, які писав Володимир Іва-
сюк, не народжуються щодня. Володя йшов до людей з відкри-
тою душею та щирими почуттями. Тому його відразу помітили
й запам'ятали. Так буває тільки тоді, коли з'являється по-
справжньому обдарована людина. Івасюк один із перших в
українській естраді органічно поєднав народний мелос із
сучасною інтерпретацією і створив яскраву, незвичайну, непов-
торну музику. Тому його пісні одразу ж стали популярними, їх
полюбили, їх відчули, їх співали в усіх куточках нашої країни
й за її межами. Вони і сьогодні легко торують шлях до сердець
слухачів. У його творах відсутній солоденький сентименталізм,
кожну ноту і кожен такт Володя збагачував щирістю свого серця.
Він працював до самозабуття і любив повто- рювати афоризм:
«Крило стає крилом тільки під час лету!» Володі давно немає,
але його пісні живуть серед нас. Я дуже вдячна долі за те, що
мені пощастило почати своє життя в мистецтві разом із таким
яскравим, великим, самобутнім талантом, як Володимир Іва-
сюк» (з інтерв'ю в газеті «День», 2013 рік, 22 травня).

Несподівана смерть Івасюка надовго вибила співачку з рів-
новаги. «Ми з колективом «Червона рута» перебували у гас-
трольному турі на Далекому Сході, — розвіює всі багатолітні
плітки і чутки навколо свого неприїзду на похорон до Львова
Софія Ротару. — Коли дізналися про цю жахливу новину, то
концерти вже неможливо було скасувати. Ми всі були шоко-
вані цією звісткою! Спочатку не вірили, а потім... Уже ніхто не

приховував своїх сліз, навіть чоловіки... Ми страшенно тужили — і це не порожні слова! Ми вшанували світлу пам'ять Володимира Івасюка на виступах, як могли. Тоді у концертах того далекосхідного туру звучали лише його пісні, а люди, як один, уставали зі своїх місць і стоячи слухали їх! Знаєте, я й дотепер тужу за ним і часто згадую з величезною любов'ю і теплом. І завжди при нагоді кажу з усією відповідальністю: другого такого композитора в Україні вже не буде» (з інтерв'ю газети «День», 2017 рік, 6 серпня).

«Особливим було ставлення Володі до Софії Ротару — любив її надзвичайно. Власне для неї писав. І вона співала голосом Володі Івасюка. Я вважаю, що цей творчий дует був унікальним явищем на нашій естраді. Він любив слово, пісню, музику свого народу», — зауважив свого часу пісенний побратим Василь Зінкевич.¹

«Молодий митець був улюбленцем свого покоління. У творах композитора лунала музика, народжена величчю нашої доби, красою людей, чарівністю дібров та синіх гір, які надихали його вразливе серце. Творче спілкування з Володимиром Івасюком було святом для виконавців його пісень. І я зазнала того свята», — писала Софія Ротару у передмові до третьої, найповнішої, збірки пісень Володимира Івасюка, виданої по-смертно.

«Ми повинні низько вклонитися молдавській дівчинці Соні, яка рознесла по усьому світу пісні мого сина», — зазначав Михайло Григорович Івасюк, виступаючи якось перед багатотисячною аудиторією земляків.

¹ http://www.ivasyuk.org.ua/articles.php?lang=uk&id=vybuh_tugy_zachymos_chystishym_u_zhytti

РОЗДІЛ ТРИНАДЦЯТИЙ

Поет і композитор:

В. Івасюк — Ростислав Братунь

Ми йшли один одному назустріч.

Ростислав Братунь

На початку 1970-х років у подвір'ї своєї оселі Ростислав Братунь посадив дві сосни: одну — на честь Івасюка, а другу — «буде згадка і про мене». Вони вирости мало не до неба.

За слово про друга коло відкритої могили його позбавили посади голови Львівської організації Спілки письменників, твори не друкували п'ять років, не дозволяли виступати, навіть намагалися вбити...

Саме зі співпраці з поетом Ростиславом Братунем у творчості В. Івасюка починається пошук нових засобів, глибше осмислення тексту. Ростислав Братунь — новатор поетичної форми. І це добре відчув, осмислив і втілив у найкращих пісенних проявах молодий і талановитий Володимир Івасюк. Незважаючи на помітну різницю у віці (понад 20 років), вони одразу відчули спорідненість душ. Виник творчий альянс. «Ми йшли один одному назустріч. Ми настільки відчували один одного, як про це тільки можуть мріяти поет і композитор. Володя належав до людей, які не вміють прокладати дорогу ліктями — знаючи собі ціну, він — скромний аж до дрібниць. Але це булодесь глибоко заховане почуття своєї повновартості, своїх можливостей. І все це впадало в око в буденному й громадському житті, не кажучи вже про творче життя. Мені хотілося зустрітися з Володею, і, правду кажучи, мріялося про те, щоб він

написав на мої поезії якусь пісню, хоча б одну», — писав у спогадах по смерті Володі Ростислав Братунь.¹

Відомий метр від поезії довірив свої творіння майже хлопчаків, а нікому не відомий юнак дав крила тим творам — створив музику, гідну його поезій. Окрім того, й поетична ритміка Братуня давала композиторові простір для осмислення сказаного поетом, для висловлення свого власного “я”. А потім, неначе пісенний конвеєр, тандем Братунь—Івасюк народжує самобутні пісні — чи то патріотичні, чи замріяно-ліричні або філософсько-роздумливі. Усі вони настільки досконалі в своїй гармонійності поєднання слова і музики чи музики і слова, що не могли не стати національною класикою. За шість років спільної творчої співпраці тандем поета і композитора створив 26 пісень. Серед найвідоміших: «Передвістя», «Ватру», «Зустрічайте мене», «Юнацьку баладу», «Вогні Львова», «День з тобою», «Незване моє кохання», «Ноктюрн осіннього міста», «Перший сніг», «Білий шпанок», «Роки вже відшуміли».

«Ще до переїзду Володимира до Львова мій батько добре знав батька Володимира. А Володя, ще мешкаючи в Чернівцях, зацікавився поезією мого батька. І хотів писати на його вірші музику. Батько був уже тоді відомий не лише як поет, громадський діяч, а й як автор пісень. Він працював із Кос-Анатольським, Колесою, Скориком. Перший український твіст (і взагалі, гадаю, чи не перший твіст на радянському просторі) — «Не топчій конвалій», створений у співавторстві зі Скориком, проривний, скандальний. На вірші Ростислава Братуня написано понад 200 пісень», — зазначає донька митця Наталія Колесніченко-Братунь².

Вони особисто познайомились, коли Володимир Івасюк переїхав жити до Львова. Їхня щира дружба тривала аж до смерті

¹ http://www.ivasyuk.org.ua/names.php?lang=uk&id=rostyslav_bratun

² <http://veche.kiev.ua/journal/1342/>

композитора. «...спочатку Володя прийшов до нас додому як син друга, але вже відомим автором «Червоної рути». Дещо пізніше батько для нього став рідною людиною. Друзів, близьких духовно й інтелектуально, у Володимира було не так багато, й серед них помітне місце посів Ростислав Братунь. Вони в чомусь співзвучні. І дружба їх пов'язувала не лише творча, а й людська. У мого батька завжди було доволі молоде оточення. Його внутрішня юність приваблювала молодих людей. Один із них — Володя», — пригадувала згодом Наталія Колесніченко-Братунь. «Попри різницю у віці, обидва, будучи за складом характеру лідерами, прагнули максимально реалізувати себе, — згадує Неоніла Миколаївна Братунь-Шпаківська. — Володя закінчив медінститут, але мріяв стати професійним композитором. На навчання до Львівської консерваторії його приймати не квапилися. Навіть кепкували: як то колишній медик і автор популярних пісень сидітиме поряд із тими, хто з дитинства щодня гриз нотну грамоту! Ростислав Андрійович зустрівся з професором Миколою Колесою і таки переконав його. Пам'ятаю, якою радістю світилися Ростиславові і Володимирові очі, коли вони прослухали остаточний варіант «Пісні про тебе». Братунь не міг натішитися мелодією, що ідеально передавала його поетичну думку: «Бачу тебе я в срібній росі. Бачу тебе я в першій грозі». І далі приспів: «Ти підносишся колосом з нив. Ти підносишся дивом всіх див». Ця пісня записана на платівці Софії Ротару, і багато хто сприймав її як монолог про кохання. А Братунь тоді сказав Володі: «Ми колись розкриємо таємницю, що це пісня — про Україну». На тлі радянської консервативної естради поява Івасюка стала справжнім вибухом — Володя запропонував нові ритми, нову гармонію. Був постійно в русі: писав пісні, вчився, робив аранжування, зустрічався із слухачами, був присутній на записах своїх пісень, виступав у радіо- і телепрограмах. Дуже мало спав, а відпочивати просто

не вмів. Яка звичайна людина може витримати таке навантаження?»

В одній із пісень Ростислава Братуня, написаних з Володимиром Івасюком, є такі рядки:

А ти подумай, ти помрій,
Чи день не загубив ти свій,
Чи доробив, чи докохав,
Чи людям і землі усе, що міг, віддав?

Усім своїм життям Ростислав Братунь відповів на це запитання.

РОЗДІЛ ЧОТИРНАДЦЯТИЙ

Музи блакитноокого Орфея

Я — велетень з блакитними очима...
Я не в змозі палко не любити,
Боюсь тебе цілунками убити.

Юрій Рибчинський

Він мало розкривався в питаннях, що стосувалися особистого. Але інколи міг сказати, що, мовляв, деякі жінки можуть похвалити мене як чоловіка... Батько з ним неодноразово говорив на ці теми, бо дуже хотів для сина особистого щастя.

Ігор Кушплер

Він був надзвичайно красивим. Невисокого зросту, русявий, голубоокий — своєю зовнішністю справляв неабияке враження. Він — неймовірно популярний 30-річний синьоокий красень, у якого багато хто закохувався. «У твого друга ТАКІ очі, що у них можна втопитися...», — якимось сказав поет Степан Пушик¹. Але він не поспішав. Він шукав Ту, єдину, яка б могла б стати його дружиною, його Музою. У нього були свої особливі критерії. Тексти його пісень свідчать, які пристрасті вирували у його ще молодечій душі. Його твори навіяні почуттям закоханості. Він закохувався часто.

«...На пісні раннього й дещо пізнішого періоду досить сильно впливала Володина закоханість. У них — така вишуканість, елегантність, легкість і хвилюючий тембр. Це природні почуття

¹ http://www.ivasyuk.org.ua/articles.php?lang=uk&id=ya_shche_ne_vse_tobi_skazav

молодої людини, темпераментного талановитого композитора» (зі спогадів сестри Оксани Івасюк)¹. У ньому приваблювали сяйво його душі і надзвичайно позитивна енергетика.

Рідне містечко Кіцмань. Невелике таке затишне містечко, поряд ліс, поле. Тиша!.. Біля кожного будиночка — город, садочок, земля дихає й пахне. Йому шість років. Він уже другий рік навчався у класі скрипки викладача Юрія Миколайовича Візнюка. До цього класу прийшла білява дівчинка. Її звали Людочка Шкуркіна. Це було перше, справжнє, світле шкільне кохання... «Учити її музики батькам порадив батько Володі Михайло Григорович: «У Люди гарний слух, їй потрібно в музичній школі вчитися». Так він зустрів своє перше кохання. Вони також навчалися в одній середній школі (він на клас старше).

«Люда була від природи дуже красива, як і Володя, — згадував згодом Юрій Миколайович. — Ми, викладачі, помічали, як вони між собою воркують. Вони просто, як голуб із голубкою, разом ходили. Ніхто не сміявся, не дорікав. У Володі була висока внутрішня культура, виняткова. У Люди теж». «Дружба їхня була дуже гарна й чиста», — згадувала Таїсія Василівна Шкуркіна. Ця дружба пройшла тяжкі випробування. Коли Володя у випускному класі втрапив в історію з пам'ятником Леніну в центрі Кіцманя, Людмила Шкуркіна як секретар комсомольської організації школи мусила проводити загальні збори, на яких ставилося питання про виключення юнака з комсомолу, що автоматично означало проблеми із закінченням школи. Володю любили — і учні, й учителі. І ніхто не хотів, щоб хлопця виключили, але на те була вказівка компартійних чиновників. Людмила так поставила на голосування проект рішення, що за виключення Івасюка комсомольці так і не проголосували.

Це був час, коли молодь захоплювалася групою «Beatles», яку дуже критикували у колишньому СРСР, навіть заперечували —

¹ http://www.enpui.npu.edu.ua/bitstream/123456789/24923/1/Koliada_1.pdf

у нас, мовляв, інші цінності... А молодь все одно слухала пісні Леннона та Маккартні й захоплювалася ними. Талановиті музики на слух запам'ятовували ті мелодії і грали їх на танцях (тоді танцювали тільки під «живу музику»). Володя — чудовий скрипаль, Люда — чудова скрипалька. А ще вони гарно співають. Володя до того ж навчався ще і по класу фортепіано й чудово імпровізує на цьому інструменті, немовби у безмежному світі мелодій шукає й шукає свою... У них були спільні друзі — дуже гарні музиканти Слава Івасюк, Валерій Маначинський, Люда Поліщук, сестра Володі Галя, яких він зібрав у створений ним у школі вокально-інструментальний ансамбль «Буковинка». Нам при Будинку культури дали приміщення, деякі інструменти. Ми збирались — кілька хлопців і дівчат, почались репетиції. Підібрали репертуар, виступали. І ось дівчатка стали мені говорити: «Ти знаєш, у тебе Володька закоханий». Я була в сьомому класі, він — в восьмому. Здивувалась: «Та невже?» А потім якось записку мені від нього принесли. Так смішно було: щодня зустрічались, а він — записку» (зі спогадів Людмили Шкуркіної)¹.

«Ми були дітьми природи. Влітку наша дорога була в ліс, на озеро. Любили приходити в лісництво, де нас напували смачною водою. Збирали гриби, рвали лісові квіти. А взимку — лижі. У нас були дуже чисті стосунки. На жаль, уже вирували той сквер у центрі Кіцманя, де ми любили з Володею гуляти, немає і тієї лавочки, на якій він уперше мене поцілував». «Називав мене Куця — це побуковинськи, не знаю навіть, як перекласти. «Куця, Куця моя!..» З такою ніжністю, з такою любов'ю!» — згадувала Людмила Шкуркіна². У неї було розкішне біляве волосся, яке вона заплітала в товсту косу й перекидала через плече. І він дуже любив фотографувати свою Люду. Збереглося чимало світлин, зроблених Володимиром.

¹ http://www.enpui.npu.edu.ua/bitstream/123456789/24923/1/Koliada_1.pdf

² Там само.

Навіть крізь відстань часу і чорно-білий колір зніmkів відчутні ніжність і закоханість їхнього автора у дівчину.

«Перше велике кохання було в нього ще в школі, в Кіцмані, — розповідала Тарасу Унгуряну сестра Володимира Івасюка Оксана. — Дівчина, яку Володя любив, — Людмила Шкуркіна. Є багато фотографій, на яких Володя поряд з Людмилою. У них було справжнє світле шкільне кохання... на пісні Володі достатньо сильно впливала його закоханість». Вона була першою слухачкою його пісень.

«Ми з Володею говорили то російською, то українською. Інколи він мені казав: «Оце щось там написав, ану послухай!» Читав написане, потім переробляв його. Першими слухачами його пісень завжди були я і сестра Галя — нікому спочатку не показував, тільки нам. Коли мені минуло шістнадцять, він присвятив мені пісню «Мені шістнадцять років». Ми в складі «Буковинки» заспівали її перед нашою кіцманською публікою. А містечко ж маленьке, всі знали про наше кохання. І говорили: «Оце ж він Людці написав...» (з інтерв'ю Людмили Шкуркіної Тамарі Дяченко)¹.

Володчина пісня «А мне шестнадцать лет» — це був найдорожчий подарунок, який зробив юнак для свого першого кохання. Володя власноруч виготовив альбом, в якому написав ноти й текст, красиво розмалював усе кольоровими олівцями і підписав: «Людочці на день народження». «Це для мене найдорожчий подарунок... Я дуже ціную те, що було між нами. Перше наше кохання дороге на все життя. Воно залишиться назавжди святим...», — зізнавалась уже заслужена артистка України, актриса Севастопольського драматичного театру Людмила Андріївна Шкуркіна. Після школи їх дороги дещо розійшлися. Володя пішов у медінститут у Чернівці, Людмила — в театральний, у Київ.

¹ <http://mspu.org.ua/pulicistika/3130-ya-postoyu-na-krayu-bezodni.html>

«Володя дуже переживав, що мені доведеться жити в Києві». Далі їх дороги розійшлися. У Людмили був театральний інститут, розподіл у Дніпропетровський театр, становлення актриси і особистості. У Володимира — медичний, музучилище, консерваторія.

І пісні, пісні, пісні!.. «Водограй», «Пісня буде поміж нас», «Я піду в далекі гори», «Відлуння твоїх кроків». Ось так жили поряд, разом бігали до школи, грали, співали, любили одне одного. Вони підтримували дружні стосунки. Івасюк приїжджав на її дипломну виставу — вона грала Елізу Дулітл у «Пігмаліоні». За направленням поїхала працювати в Дніпропетровськ. А потім — вона включає радіо, а там звучить пісня відомого композитора і поета Володимира Івасюка. «Для мене це не було несподіванкою, — зазначала в інтерв'ю Тамарі Дяченко Людмила¹. — Я завжди знала, що так і буде: адже він був дуже талановитий. Під час зустрічей я завжди йому про це говорила... Творчість була з ним завжди, він дихав нею, як повітрям. Його пісні, як чиста джерельна вода, яку хотілось пити знову й знову... Його творчість пронизували дві теми: любов до жінки й любов до України. І якщо любов до жінки офіційні кола йому якось прощали, заохочуючи, проте, поширення найбезглуздіших пліток про особисте життя Володимира Івасюка, то любов до України викликала в них стійке неприйняття і злість. Його називали «хохлом» і буржуазним націоналістом, його досягнення замовчували, його людську гідність принижували. Передавали слова одного з вітчизняних метрів від мистецтва: «Цей гуцул нам вже поперек горла стоїть. Але нічого, ми його відсунемо. Їх дратувало в ньому все: надмірна молодість, талант, слава. Його викреслюють із списків на здобуття престижної в той час премії імені Миколи Островського. Його пісні співає весь світ, а в рідній країні стверджують, що не знають такого композитора,

¹ <http://mspu.org.ua/pulicistika/3130-ya-postoyu-na-krayu-bezodni.html>

оскільки він не має закінченої консерваторської освіти. Як будь-яка творча людина, Володимир Івасюк був надто чутливим. Його глибоко травмувало таке ставлення. І все ж він продовжував жити й працювати». Був період, коли вони знову досить близько зійшлися й думали про одруження. «Я від нього завжди відчувала таку ніжність, трепет.

Ми не бачились так часто, як у юності, але то він до Дніпропетровська приїде, то я до Львова. Я на інших чоловіків дивилася крізь призму ставлення Володі до мене й до матері та сестер... Я думаю: що це було? Я була одна, він був один, і були разом. Щось нас не розв'язувало. Ми не могли розв'язати наші стосунки. Така вже доля. Я щаслива, що в моєму житті був Володя» (з інтерв'ю газ. «День» Людмили Шкуркіної).

Їхня остання зустріч відбулася у серпні 1978 року. Вони сиділи вдома у батьків Володі, у кафе. А потім Володя запропонував поїхати в Кіцмань. Вони пройшлися містечком, потім — у ліс, на Рубану дорогу, до хатинки лісника... Це було його останнє літо...

Усі, хто знав Володимира Івасюка, вважали, що вже в юності він був особистістю. Він дуже відрізнявся від інших. Він був генератором ідей, мозковим центром. Володя відзначався дотепністю у взаєминах з одногрупниками. Він був душею товариства. У нього закохана не одне дівча. Їм імпонувала його вишуканість, висока культура у спілкуванні.

Їй тоді не було й 17 років. Чарівна білявка, яка зразу після закінчення Коломийської середньої школи № 1 вступила до Чернівецького медичного інституту. Марійка Соколовська. Вісімнадцятирічний Івасюк закохався у неї з першого погляду, а Марія у свої 17 була захоплена навчанням. І на курсі майже усі вже знали, що Володя був закоханий у неї — у свою «Мусю». Навчаючись в одній групі разом з Володею, Марійка відчула якусь особливу увагу до себе з боку однокурсника. На

заняттях вони сиділи поруч. Спільним захопленням у них була пісня.

«Володя підійшов до мене вже у перший день навчання у медінституті: «Ти граєш на скрипці? Значить, будеш грати в ансамблі». Ми були разом з ним увесь час: вдень — заняття, ввечері — репетиції камерного оркестру і оркестрової групи інститутського ансамблю пісні і танцю. Любов до музики і медицини єднала нас. Молодість сама по собі прекрасна, але незрівнянна ні з чим, коли поруч з тобою людина, яка тебе розуміє і підтримує у всьому, зачаровує тебе своєю красою і розумом, дарує тобі ніжну гру чарівної скрипки і свої перші пісні. Я завжди старалася йому допомагати, ми разом здавали сесію, святкували дні народження та весілля своїх однокурсників... На парах ми завжди були разом, сиділи поруч. Ходили разом здавати екзамени. Мене один раз ледь не вигнали з екзамену, що я йому щось там допомагала. Тому що я то вчилася, а він був зайнятий музикою... Коли збиралися на репетиції, Володя завжди підходив до мене і цілував у щоку. Дуже часто приносив мені пиріжки, які випікала няня Міля. А називав мене лише Марічка або Муся. Уже пізніше мені розповідали, що Володя був у мене закоханий. Але сам він ніколи не зізнавався мені. Напевно, йому легше було про все сказати у піснях» (зі спогадів Марії Соколовської-Марчук)¹.

Вона добре пам'ятає, як деякі викладачі могли піднімати Володю кожного заняття й при цьому говорили йому: «Ну що, Івасюк, ви вже визначилися, ким будете — лікарем чи композитором?» І Марійка давала Володі свої конспекти, коли він не встигав добре підготуватися до семінарів — їй було боляче, коли намагалися принизити Володю. Він — скрипаль оркестру народного ансамблю пісні й танцю «Трембіта». Невдовзі йому стає тісно в межах оркестру народної музики, він організовує камерний оркестр. Учасницею камерного оркестру, зрозуміло,

¹ http://www.ivasyuk.org.ua/names.php?lang=uk&id=mariya_sokolovska

стала і Марійка Соколовська. Часто репетиції оркестру доводиться проводити на квартирі у Івасюків на вулиці Богдана Хмельницького, 68, у Чернівцях. Іноді, як згадувала сестра композитора Галина Івасюк-Криса, вони займалися у вхідній арці — тут була чудова акустика.

Володимир Івасюк, за словами журналіста Романа Островського, був оригінальним не лише у творчості, а й в особистих стосунках. «Якось він не зміг прийти на побачення і надіслав Мусі листівку. Вибачився, пояснив причину».

В симфонії дивній
Весняної ночі —
Я чую твій шепіт,
Що кличе мене.

І серце у грудях
Співати так хоче,
Люба Маріє!

Ця поезія Максима Рильського навіяла юнакові тему пісні — пісні-молитви:

Мадонні незнаній
Віками лунали
Органні хорали
В густі небеса.
А я тебе знаю,
Тебе я кохаю,
Люба Маріє!
Вийди, моя мила,
Все нічка накрила,
Тільки місяць і зорі
В блакитному морі
Чекають на тебе,
Чекаю і я.

Долею стань, мила,
Піснею стань, мила,
І хай вітряна осінь
З димовими косами
В танку нас кружляє,
Як двоє птахів.
Я приніс, Маріє,
В очах своїх мрії,
Щоб віддати їх, кохана,
Мов проліски ранні,
Тобі, незрівнянній,
Єдиній тобі.

Одного разу під час занять (це було взимку) Володя підійшов до неї і показав аркуш паперу в клітинку, а на ньому — слова вірша «Червона рута». І підписав: «Мусі від Володі».

15.9.70. III пара. Лекція по дермі (з дерматології)». Французи хотіли викупити цей автограф за три тисячі доларів, але Муся їм відмовила... Це був текст пісні, яка невдовзі стала знаменитою на весь світ — «Червоної рути». «Ще будучи студенткою, я вийшла заміж за викладача. Володя надіслав тоді вітальну телеграму зі Львова. Мене часто запитують, чому ми не одружилися з Івасюком. Мабуть, не доля... З того часу, коли Володя помер, він часто мені сниться: він стоїть на горі у своєму синьому костюмі і чекає. Каже: я тебе чекаю, іди до мене». А якось він привидівся мені на вулиці...», — зізнавалася вона¹.

«Ця пісня була написана під впливом якогось неясного образу, хоч я й відчував, що цей образ існує насправді. Під час запису (авт. фонограми для передачі) я почав усвідомлювати, що той далекий туман, для якого я писав свою пісню, набуває конкретної форми й перетворюється на тебе, Ніно. Хоч це й дивно, але це так. Я зрозумів, що ця пісня написана під твоїм впливом, і по праву вона має бути твоєю. І це нічого, що зараз не весна, а осінь, що квітів уже мало. Я не хочу повторюватись поза текстом. Та голубий світ все ж залишається в моїх очах, а в руках — ласка, і я їх буду нести до далекого видіння, що стало близьким». Цей запис Володимир Івасюк зробив у власноруч виготовленому альбомі, який подарував асистенту звукорежисера Чернівецького телебачення Ніні Щербаковій, в якому разом із нотою й текстом пісні «Мила моя» — фотографія Володимира роботи Михайла Кузменюка і пісні (але вже без нот) «Червона рута», «Водограй», «Відлуння твоїх кроків». Так з'явилася пісня «Я піду в далекі гори».

«Перша скрипка — біла лебідка». Ніна. Висока, струнка білявка, з гарними рисами обличчя, до неї Володимир приходив додому на вулицю Гастелло, неподалік від Центрального універмагу, сідав за піаніно і грав свої пісні. Часто він запро-

¹ <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/24261/1/Koliada.pdf>

шував її на прогулянку містом — вони йшли у парк імені Калініна (нині — парк імені Шевченка). Любив з'являтися з нею на людях, що зафіксовано на фотознімках. Але частіше вони бачилися у неї на роботі, на тодішній вулиці Комунарів (тепер братів Руснаків), 5. Це було, мабуть, найтаємничіше й найпопулярніше приміщення в місті — місцева телестудія. Там у Володимира було багато шанувальників, бо його знали як гарного музиканта й часто запрошували до участі в музичних програмах. З'явилися і справжні друзі, з якими він любив ходити в Карпати. «На Буковині й Гуцульщині вже, мабуть, немає такого куточка, де б він (Володя) не побував. Немає й чарівного краєвиду, яким би він не милувався. Що його манить до далеких обривів, не даючи спокою кожного року? Краса нашої української землі та її людей», — відзначали рідні митця. Одного разу Ніна ризикнула піти з ним у гори і завдяки Володі побачила Близницю, Драгобрат, Говерлу — найвищі вершини Карпат.

Як стверджує телеоператор Чернівецького телебачення Степан Шпіц, який також ходив у гори з Івасюком, коли вони поверталися з походу, в поїзді Володя заспівав пісню «Я піду в далекі гори». Слова були записані на коробці цигарок¹.

Михайло Кузменюк, який залишив чудові фотографії Івасюка, згадує, що цю пісню він уперше почув восени 1968 року у себе вдома на вулиці Заньковецької в Чернівцях. У 1972-му Івасюк переїхав до Львова, в 1973-му Ніна вийшла заміж. Часто вона їздила у відрядження на Івано-Франківщину. І час від часу на зустріч із нею приїжджав зі Львова Володимир. Остання така зустріч відбулася напередодні від'їзду В. Івасюка на конкурс «Молоді голоси» в місто Хмельницький. Це було 19 чи 20 квітня 1979 року. Володимир, як згадує Ніна, був у гарному настрої, розповідав про свої грандіозні плани. А через кілька днів він безслідно зник...

¹ http://www.ivasyuk.org.ua/articles.php?lang=uk&id=shlyahetnyj_darunok_ivasyuka

«У творчості Володимира Івасюка, як відзначала директорка Чернівецького меморіального музею Володимира Івасюка Парасковія Нечаєва, жіночі імена згадуються всього двічі — в пісні «Аве, Маріє!» (така авторська назва) та «Елегії для Галі». Серед пісень Володимира Івасюка небагато творів, написаних для конкретних жінок. Наприклад, «Пісня буде поміж нас» — Галині Тарасюк. А судячи зі змісту «Елегії для Галі», ймовірно, що і цей твір міг бути присвячений їй»¹.

«Не знаю, як можна назвати наші стосунки з Володею, але це було щось таке чисте, ніжне і гарне, як маків цвіт, на який і тінь не впала. Більше нічого подібного у моєму житті не було», — писала про свої взаємини з Володимиром Івасюком Галина Тарасюк².

У його житті були дві Галі — молодша сестра, яку він ніжно любив, усюди брав із собою, навіть у Сопот (Польща), єдину його зарубіжну поїздку на конкурс естрадної пісні, з ним поїхала Галя. Вона мала особливий шарм, завжди піклувалася про брата, їй він довіряв багато своїх таємниць. І друга — це журналістка молодіжної газети «Молодий буковинець» Галина Тарасюк, авторка статті «Знайти сонця руту», першої серйозної статті про Володимира. «Восени 1970 року Володя познайомився з Галиною Тарасюк і частенько говорив про неї. Казав, що її прізвище — добра рима до його прізвища і що вони й душевно непогано заримовані. Я збагнула, що він захоплюється нею. Вона гарна, а до того ще й гостроязика. З нею Володя почувався дуже добре, вона мала в собі щось щире, чисте, здорове, що імпонувало йому. У той час він уже працював над твором «Пісня буде поміж нас». Я послухала один куплет і спитала, про кого це. Він блимнув очима й відповів: «Не заважай... Про Галю. Що, не подобається?» Я замовкла. Здивувалася, що

¹ <http://www.ukemonde.com/ivasiuk/musy.html>

² http://www.ivasyukorg.ua/names.php?lang=uk&id=galyna_tarasyuk

він різко зреагував на запитання. Чому б мені Галя Тарасюк не подобалася? Інша річ, що Володя не любив, коли хтось непрохано вторгався у світ його інтимних почуттів» (зі спогадів Г. Івасюк). «Перше, що мене вразило у Володі, були його очі. Небесні. Не сині і не голубі — небесні. Потім він мені сказав, що очі йому перейшли у спадок від бабусі, а вся їхня сім'я — чорноока. Друге ж, що здивувало мене, — сором'язливість, несподівана для хлопців його віку, та ще пак для місцевої знаменитості, якою Володя був. Він буквально знітився, почервонів і запропонував мені відкласти розмову на пізніше. Признатись, я була рада, що розмова відкладається... Тут я зрозуміла, що до неї треба підготуватися. Я вперше зустріла людину свого віку, ровесника, від якої сходила еманация розуму, таланту й благородства — три речі, які я так шанувала в чоловіках і які разом майже не стрічаються в одній особі. Я не помилилася. Володя виявився надзвичайно ерудованою, інтелігентною, нестереотипною людиною. А ще якось безоглядно доброю і щирою» (зі спогадів «Священні для мене» Галини Тарасюк). У жовтні 1970 року Галина запросила Володю на свій день народження. Він хвилювався, бо хотів подарувати їй щось гарне, та нічого путящого не міг знайти. А пісня ще не була завершена». Володимир подарував дівчині різьблену рахву, але найбільшим подарунком для неї були пісні — юнак прийшов із гітарою і співав для неї. Майже через три десятиліття Галина Тарасюк згадала той день у вірші:

Жовтень. Осінь. Кленів багаття.
У день янгола, з янгольським личком
Я танцюю, я в жовтому платті
І закохана я у музику.

Це було в Чернівцях, на вулиці Олега Кошового, де тоді жила Галина.

Він часом звертався до неї «Коцю!» Коли ж дівчина поцікавилася, чому він так говорить, Володя відповів, що це його тато так звертається до мами. «Яким він був? Світлим. У нього не було поганих рис, принаймні я їх не бачила. Завжди уважний, добрий, веселий, надійний, чесний. У нього був священний пієтет перед життям, яке він любив, як дитина, і хотів, щоб воно ніколи не кінчалося. Егоцентризм, нарцисизм, самозакоханість були чужі йому відвертій товариській вдачі. Володя умів переконати людину в її власній неординарності, у її великій, але не усвідомленій цінності для людства. Знаю це по собі. Він умів поважати іншого» (зі спогадів «Священні для мене» Галини Тарасюк).

Корпуси медичного інституту розташовані неподалік вулиці Кафедральної, 2 (тодішньої Кірова) — саме там у редакції газети «Молодий буковинець» працювала Тарасюк. Володя часто дзвонив їй після пар, чекав на Театральній площі, потім вони разом гуляли містом і розмовляли. З ним було цікаво, бо знав багато — Івасюки мали дуже велику бібліотеку, яку Володя, за словами його наймолодшої сестри Оксани, перечитав тричі. Крім того, у цей час до них переїхав із Канади старший брат Михайла Григоровича Іван Івасюк — також джерело безцінної на той час інформації. І Галі було про що розказати — вона побувала в Москві, в Літературному інституті, була знайома з багатьма київськими письменниками. І на той час вона вже підготувала до друку збірку новел. Вони розповідали одне одному про своїх рідних, яких дуже любили, ділилися враженнями від прочитаного. «Володя сповідував культ своєї родини. Ідеалом для нього була сім'я його батьків, яких він дуже любив і поважав. Він гордився батьком, дядьком Іваном — канадським учителем української мови, захоплено розповідав про сестер, особливо про наймолодшу Оксану. Тоді я бачила, як він може гордитися. Не собою — своїм чесним родом, своїми близькими людьми» (зі спогадів «Священні для мене» Галини Тарасюк).

Найчастіше їхні прогулянки закінчувалися на вулиці Сторожинецькій — там була гарна церква Петра й Павла, яка ніколи не зачинялася, а довкола церкви — величезний двір. Туди й заходили Володя й Галя. Додому Володя Галю не запрошував, але вона, дуже сором'язлива, навряд чи пішла б — батько його викладав у неї в університеті. Володя часто дзвонив їй на квартиру, й це була радість для господині дому пані Еріки, яка юнака дуже поважала. Він вимагав, щоб Галя також йому дзвонила. На жаль, як вона згадує, ні разу його до телефону не покликали — можливо, справді не було вдома. І чомусь йому не говорили про її дзвінки, він аж ображався, що вони домовлялися, він чекав біля телефону, а вона не дзвонила... А потім сталося нещастя — у Галі помер батько, тяжко захворіла мама. Більшість клопотів за молодших брата й сестру впало на її плечі. Володя згодом переїхав у Львів. Попросив Галину надіслати йому вірші для пісень. І вже Лл ьвові він завершив твір «Пісня буде поміж нас», записав його на обласному радіо. Але Галя й не знала, що на цю пісню надихнула молодого митця саме вона. І тільки через десять років після трагічної загибелі Володимира Івасюка на одному з творчих вечорів про це розповів Михайло Івасюк.

Востаннє вони зустрілись у 1977 р. на батьківському 60-річному ювілеї. Володимир запросив її на танець, розпитував, як справи.

«На той час я була вже у шлюбі, але прийшла одна і, як буває в компаніях, не досить зручно почувала себе без пари. Та й муляла присутність Володі... По старій пам'яті. Він ніби відчув мій стан і запросив на танець. Був несподівано солідний і серйозний. Може, тому, що щойно виголосив з гордістю зворушливий тост за здоров'я батька, якого любив і шанував. Не знаю, але був навіть сумний. Розпитував, як живу, чи хороший чоловік. Коли я знітилась і здвигнула плечима, раптом сказав:

— Тобі треба звідси виїхати. Отак — стріпнути крильцями й полетіти.

— Куди? — спитала. — У Львів?

І тоді Володя аж ніби лячно заперечив:

— Ні, ні, тільки не до Львова. Там ти не виживеш!

— А ти, як ти виживаєш?

— Важко, Коцю, важко... Ти навіть не уявляєш...

— І це при твоїй славі?

— А може, й тому, — він гірко усміхнувся. — Колись розповім... А зараз давай забудемо про все погане й будемо веселитися.

Отакий між нами відбувся останній діалог...Але зустріч ще була — випадком, несподівано. Взимку 1979 року в Чернівцях. Незабаром я мала стати матір'ю і вся була перейнята слизькою дорогою, що майже зіткнулася з Володею — він ішов у товаристві одного чернівецького співака. Вигляд у мене був, звичайно, не вельми, і я поспішила перейти на другий бік вулиці. Коли озирнулася — Володя стояв і дивився мені вслід. Був у чорній болоневій куртці. Вигляд мав нездоровий. І дивився сумно. Це було за кілька місяців до його трагічної смерті. Тепер я розумію, — то було мовчазне прощання... У рахві, яку мені подарував Володя в день народження, лежать сьогодні дві грудочки землі, священні для мене, — з могили моїх батьків і Володимира Івасюка» (зі спогадів «Священні для мене» Галини Тарасюк).

Так, у Нього закохувалися, закохувався і Він. Бо без світлого й чистого кохання у серці митця не народилися б його Пісні, такі, як «Червона рута», «Я піду в далекі гори», «Відлуння твоїх кроків», «У долі своя весна», «Два перстені», «Я ще не все тобі сказав», «Світ без тебе», «Золотоволоска», «Любов цвіте один раз». Вони не могли бути написані митцем з байдужим серцем...

РОЗДІЛ П'ЯТНАДЦЯТИЙ

Кохання, що рвало серце

Не стань печаллю у моїм житті,
Не сійся смутком на моїй путі,
Бо смуток може болем прорости, –
Невже, невже хотіла б того ти?

Тебе благаю і тебе кляню,
Тебе, як долю, я не омину,
А долю можна тягарем нести, –
Невже, невже хотіла б того ти?

Не будь сльозою на моїх літах,
Не дай, щоб усміх спогаду зачах,
Бо спогад може тужно відплисти, –
Невже, невже хотіла б того ти?

Тобою марю і тобою сню,
Моя любов – як полум'я вогню,
А полум'я вдвох треба берегти, –
Невже, невже не хочеш того ти?!

Ростислав Братунь

Кохання буває різним: буває щасливим і гірким, взаємним і безмовним, коханням-радістю і коханням-стражданням... Стародавні греки пов'язували появу кохання з народженням з білої піни морських хвиль вічно юної, прекрасної з богинь – Афродіти. З тих пір Афродіта, а разом з нею і кохання панують над світом. Свою волю Афродіта виконує через сина Амура, веселого, пустотливого, підступного, а часом і жорстокого. Носиться Амур на своїх блискучих золотих крилах над землями

і морями, у руках його маленька золота цибуля, за плечима – сагайдак зі стрілами. Ніхто не захищений від цих стріл. Без промаху попадає в мету Амур. Його стріли несуть із собою радість і щастя, але часто несуть вони страждання, і, навіть, загибель. Давньогрецький міф розповідає про велике кохання співака Орфея до своєї дружини Еврідіки. Але одного разу отруйна змія вжалила Еврідіку і вона померла. Засумував Орфей, але в його піснях продовжувала жити любов. Міф розповідає, що «така сила звучала в його піснях, що довкола нього як зачаровані сідали дикі звірі. Навіть дерева зрушувалися з місць, щоб оточити Орфея і послухати його спів. Жодна гілка, жоден листочок не тремтів – уся природа слухала чудовий спів Орфея і звучання його кіфари. Співак Орфей вирішив будь-що повернути свою кохану Еврідіку і відправився в царство мертвих до царя Аїда. І у царстві вічного мороку він зворушив своєю піснею навіть цього суворого бога, тому що співав про кохання, про щастя, про світлі і ясні дні, які затьмарило горе страченої любові, туга і самотність. Герої після розлуки знову зустрілися в підземному царстві і вже ніщо не могло їх розлучити. І завдяки силі кохання, музиці, яка передала всі почуття Орфея і розчулила Аїда, володар мороку повернув йому дружину. Смуток і велике кохання було в його музиці.

Тетяна Жукова. Вона була його останнім коханням. Тетяна була дуже красивою. Закінчила Львівську консерваторію. Була солісткою Львівської оперного театру. «Володимир Івасюк – яскрава особистість. Є особистості талановиті, проте зовні сірі. Але не Володимир. Він подобався не одній дівчині, жінці, на нього звертали увагу. До того ж одразу було помітно, що ця людина з мистецьких кіл, хоч і медик за фахом. У ньому відчувалося розкріпачення» (Наталія Колесніченко-Братунь). «Тетяна Жукова була дуже неординарною жінкою... Красива, струнка, висока блондинка. Дуже талановита, як студентка.

Мала неабиякі вокальні дані. Вона мала благородне мецо сопрано. У той час у консерваторії подібного голосу у жодного студента не було. Вона поводила себе з Володимиром дуже акуратно, навіть дуже делікатно. Вона ставилась з великою повагою до Володі, як до дуже талановитої особистості...» (з інтерв'ю В. Кострижа, друга В. Івасюка зі студентських років).¹ Між молодими людьми спалахнув роман. «Я бачив Таню, їхнє кохання – вони часто приїжджали і залишалися у мене ночувати. У їхніх стосунках були складності: Володя хотів взяти її в дружини, а його батьки були категорично проти» – пригадує Ю. Рибчинський. Вона стала найдовшим і найпристраснішим його коханням. «У 1973 році готувалася передача – святковий концерт на Львівському телебаченні з виконанням пісень Володимира Івасюка. Він шукав співачку, щоб мала голос, як Софія Ротару. Йому порадили в консерваторії мене. Ми зустрілися з ним 24 грудня 1973 року на його квартирі по вул. Маяковського 106/13. Тоді він жив із сестрою своєю Галею. Ми підготували з ним пісню «У долі своя весна». З того дня ми стали знайомими. Офіційно ми стали друзями 7 листопада 1973 року (мабуть — 1974, очевидно – помилка слідчого – авт.) Володя запропонував мені зустрітись з ним, я прийшла до нього, ми почали зустрічатися. З Володею ми дружили близько шести років. Ми любили одне одного. Я любила його і я була переконана, що він мене любив» (зі свідчень Т. Жукової) ... Минуло більше півроку, перш ніж він запропонував зустрічатися. І хоча їхні стосунки тривали шість років, але про неї воліють не говорити ні рідні, ні друзі, немов її не було в його житті зовсім. У спогадах одного з товаришів, Петра Романюка, Т. Жукова фігурує як «чорна фея». «... у кожній великій особистості є рокова жінка. Такий життєвий стандарт. Це і у XV і XVI століттях. І у Володі

¹ Док фільм «Володимир Івасюк. Судьба, завязанная в узел». Студия "ВЕРТОВ и К°", 2007 г. / Режим доступу: <https://youtu.be/RSqKL4sETk8>

так було» (з інтерв'ю Оксани Івасюк)¹ «Я не розуміла її, не розуміла її поглядів, її поведінки... його кохання до неї не могло бути причиною смерті Володі, його загибелі... Вона мене не цікавить, вона для мене не існує...» (з інтерв'ю Галини Івасюк).²

«Я кохала його і була впевнена, що він кохав мене. У 1976 році ми вирішили з Володею одружитися, але після він став уникати цього питання», – згадувала згодом Тетяна Жукова. За її версією, чому так сталося, винним є батько Володимира Михайло Григорович, який приблизно в 1977 році мав серйозну розмову з сином. Батьки Івасюка були проти цього шлюбу. Вони вважали, що репутацію співачки не можна назвати кришталево чистою. Володимир пообіцяв, що одружуватися з Тетяною не буде. Цю версію підтверджує й друг Володимира Юрій Рибчинський: «Володя хотів взяти її в дружини, а його батьки були категорично проти. У році в 1977-му Михайло Григорович мав серйозну розмову з сином, після чого Володимир пообіцяв батькові, що одружуватися з Жуковою не буде. Недоброзичливці шепотілися, що рідня зруйнувала особисте життя Івасюка, я ж чув, що Володимир мріяв мати таку сім'ю, як у його батьків. Михайло Григорович називав дружину тільки Софієчкою або Софійкою ... Там усі близькі один за одного тримались. Володя не міг ослушатися ні тата, ні маму». «Я розмовляв тоді про неї з керівництвом театру. Заступник директора розповів, що молоді люди дружили, а потім, як це часто буває, дружба переросла в кохання. Таня була дуже талановита і шалено закохана у Володю, нібито навіть робила від нього аборт... Біда в тому, що батьки Івасюка були категорично проти його стосунків з Танею і тим більше, щоб одружувався з нею. Мотив – національність дівчини – росіянка... Хоча Володя дуже любив

¹ Док фільм «Володимир Івасюк. Судьба, завязанная в узел». Студия "ВЕРТОВ и К°", 2007 г. / Режим доступу: <https://youtu.be/RSqKL4sETk8>

² Там само.

Таню...» з інтерв'ю газ. «Сьогодні» прокурора Леоніда Пінського, що був куратор справи В. Івасюка у 1979 р.). «Він був надзвичайно слухняним у ставленні до батьків, виконував їхню волю незалежно від власних міркувань, вподобань, тощо... зі свідчень Тетяни я зрозумів, що молоді люди кохали одне одного. Вона неодноразово була у квартирі, в якій він мешкав. Коли її запитували, чому вони не реєстрували шлюбу, то вона якось уникала з відповіддю на це питання. Вона якось зізналась, що була, навіть, вагітною від Володі, але вагітність змушена була перервати... Володя настільки любив батьків, настільки любив творчість, що це, мабуть, і було основною причиною, що він не хотів йти проти волі батьків, щоб зареєструвати шлюб з Тетяною Жуковою... Усю цю ситуацію розуміла і сама Тетяна Жукова» (з інтерв'ю Ярослава Гнатіва, слідчого у справі В. Івасюка).¹ «... Батько Володі мав дуже розвинену інтуїцію, тому щось відчував. У цієї жінки були дуже великі амбіції. Можливо, вона мріяла про славу Софії Ротару, і тому хотіла бути ближче до Володимира...», – згадувала Людмила Шкуркіна. Їхні стосунки були пристрасні і конфліктні, як відмічала Тетяна. Так, після чергового конфлікту він заговорив про самогубство: «Це був якраз у той момент, коли ми з ним у черговий раз сильно посварилися і розійшлися». Вона ще згадала такий випадок: «Ми якось подивилися з ним кіно, де акт самогубства був публічною акцією. І коли ми вийшли з ним обговорювати цей фільм, він сказав: "Я не розумію тих людей, які демонструють відхід з життя таким чином, щоб це викликало такий резонанс, публічність. Якщо людина вирішила піти з життя, вона має зробити це так, щоб потім її нелегко було знайти". Вони якийсь час не зустрічалися.

¹ Док фільм «Володимир Івасюк. Судьба, завязанная в узел». Студия "ВЕРТОВ и К°", 2007 г. / Режим доступу: <https://youtu.be/RSqKL4sETk8>

І як тонка й ранима особистість, він дуже болісно переживав періоди творчих спадів ... Так він потрапив до психіатричної клініки і сам подзвонив Тетяні, попросив, щоб вона прийшла. За твердженням Жукової, вона прийшла до нього в психіатричну клініку і побачила там іншу людину. «Ми сиділи в приймальному покої і обидва плакали. Він продовжував визнаватися мені в коханні і говорив, що ми повинні одружитися. Володя пояснював, що у нього на роботі виникла сильна нервова депресія. Я і сама знала, що він міг працювати ночами, цілодобово і нічого не їсти». Загалом, В. Івасюк не щадив свого здоров'я.

«...Осінь 1978 року. Володя був запрошений на зліт творчої молоді у Київ, на якому мали виконуватися його твори, зокрема «Літо пізніх жоржин» на вірші Ростислава Братуна, «Рождение дня» на вірші Андрія Дементьева, «Нам спокій, друже, тільки сниться» на вірші Романа Кудлика і сюїта для камерного оркестру, над якою він дуже активно працював. Робота забирала увесь час, тому що дуже йому хотілося закінчити її до початку творчого зльоту... Приїхали ми в Київ за два дні до відкриття зльоту і відразу пішли на репетицію камерного оркестру – саме ішла робота над сюїтою. Володимир чув цей твір уперше в живому виконанні й був дуже схвильований... Музика малювала ранковий карпатський пейзаж з його дзвінками джерельними струмочками, зеленими полонинами. День пройшов за справами, а на завтра була призначена репетиція з симфонічним оркестром, на яку мали подати симфонічні партитури пісень. Тільки надвечір повернулися в готель. Я мав одне бажання — відпочити. Так я Володі й запропонував. Він усміхнувся: «Ти знаєш, я так запрацював над сюїтою, що не встиг зробити оркестровки для пісні «Нам спокій, друже, тільки сниться». Я кажу, що доведеться обмежитися двома піснями. Фортепіано ж ми ніде вже не знайдемо і за такий короткий час написати оркестрову партитуру й голоси неможливо. «...Я ж обіцяв,

завтра чекатимуть. І як я виглядатиму? Це серйозні люди й буде незручно. Ти лягай спати, бо... сон для співака багато значить. І повтори собі музичний текст, а я зараз сідаю за роботу». «Володю, інструмента ж немає, як ти писатимеш?» А він знову посміхнувся — будемо без інструмента. Я не заперечив. Він пішов у другу кімнату, приготував усе. Педантично усе розклав, перевірів, щоб усе було під руками... я не дуже вірив у його задум. Як це без фортепіано можна написати оркестрову партитуру для 60 інструментів і щоб усе було злагоджено? Прокидаюся вранці, заходжу до нього в кімнату... На дивані, на паркеті, на кріслах – всюди білі листки нотного паперу, вже заповнені нотними значками. Це вже була музика — плід його безсонної ночі. А він далі пише, не звертаючи на мене уваги. Тоді на секунду відірвався від партитури, глянув на мене. Обличчя було натхненне, очі горіли — він був ще там, у полоні своєї музики, у своєму світі невідомої нам краси, куди суджено проникати тільки людям високого духовного й творчого покликання. Раптом він просто сказав: «Партитура готова». Я став на коліна: «Володю, але ж це страшенний труд. Скільки ти затратив енергії! Хіба можна так виснажливо працювати? У тебе попереду ще стільки часу. Чого так поспішаєш – встигнеш!» Він тоді процитував слова із своєї пісні: «Нам спокій, друже, тільки сниться». Встав: «Давай одягатися на репетицію». Прийшли на репетицію, розклали ноти, оркестр програв усю партитуру. Я був вражений – жодної помилки, і яка музика, яка гра музичних барв! А увечері був концерт. Пісня отримала схвальну оцінку критики. Незвичайна любов до праці, бажання зробити якомога більше, не відкладаючи на завтра. Він писав не просто пісню з заспівом і приспівом, а цілі музично-драматичні сцени. Часом важко зрозуміти, що ж головне — слово, мелодійна лінія чи оркестрова гама. Все це у нього переплітається, взаємно доповнюючись, створюючи єдину драматургічну лінію... ми

називали його українським Шубертом» (Ігор Кушплер «Нам спокій, друже, тільки сниться»). 4 березня 1979 р в Чернівцях разом з Левком і Аллою Дутківськими та батьками й сестрою Володимир відсвяткував своє 30-річчя. Івасюк готувався скласти іспити за два курси, щоб швидше закінчити консерваторію. «День народження Володі ми відзначили в сімейному колі в м. Чернівцях. 5 березня його покликали дівчата до м. Львів і в колі 7 дівчат він відзначив свій день народження у Тані і Світлани вдома. Про це говорив Володя мені і, навіть, приніс половину калача... Наступного ранку 25 квітня я подумала, що він переночував у Тані і пішов на заняття. Я підійшла до консерваторії, зустріла біля входу Марійку з 4 курсу композиторського відділення і запитала про Володю. Вона відповіла, що 24 квітня вона Володю не бачила. Там я побачила Мазепу. Він сказав, що не бачив його 24 квітня. Я тоді подзвонила Галі і запропонувала <їй> зателефонувати Жуковій, щоб вона дізналася, чи був Володя у неї. Жукова їй відповіла, що Володі <у неї> немає і що вона сама очікує його. 23 квітня в другій половині дня Жукова зателефонувала і запитала, чи приїхав Володя? Тому що вона не представилася, я їй відповіла: "Кому це я маю звіт давати?". Таня більше не дзвонила. Зате 24 квітня дзвонила кілька разів Світлана, питала кілька разів Володю...» (із слідчої справи, із свідчень С. Івасюк)

...Не виключено, що останні дні життя композитора були спотьмарені особистою драмою. Відразу після його смерті Тетяна Жукова полишила Львів. «У їхніх стосунках не все було просто... вона і понині зберегла до Володимира світлі почуття» (Ігор Фомін, адвокат, один з авторів і творців документального фільму про Івасюка).

РОЗДІЛ ШІСТНАДЦЯТИЙ

Український Шуберт

Коли я ставлю собі запитання, що було головним у Володі-людини, приходжу до думки, що стержем його була дуже висока, не розрахована на близький і короткий час мета: стати Великим Композитором. Тому він ніколи не говорив про славу, ніколи не спекулював своїм іменем, яке було тоді в мільйонів людей на устах, був скромний як справжній художник, який працює на майбутнє, а не купається у теплій ванні сьогоднішньої слави доти, доки вона не стане крижаною. Ні жестом, ні словом він ніколи не підкреслював свою перевагу над іншими, а це було особливо дивним для хлопчиська, на якого зненацька звалилася слава. Він не дався їй, славі, яка могла збити молодого композитора на шлях легкого успіху, кожна його нова пісня не була нітрохи схожа на попередню.

Юрій Рибчинський

Бородін жив музикою і хімією, Аркас — історією України і музикою, Олесь — поезією й ветеринарією, Чехов та Вересаєв — краснописьменством і медициною! — він усе більше заглиблюється в компонування пісень.

Іван Лепша

У 1972 року починається львівський період у житті Володі: він переїжджає до Львова, навчається на останньому 4-му курсі медичного інституту та одночасно стає студентом підготовчого

композиторського факультету Львівської консерваторії імені Миколи Лисенка. Розширюється коло мистецьких знайомств. До речі, за спогадами Неоніли Братунь-Шпаківської, до консерваторії його приймати не квапились. Навіть кепкували: як-то медик сидітиме поруч з тими, хто з дитинства гриз нотну грамоту. «Ростислав Братунь зустрівся з професором Миколою Колесою і таки переконав його!» І праця, невтомна праця. Музикант створює безліч пісень. Львів — місто, яке стало новим етапом в житті композитора Володимира Івасюка. Тут він пише понад сімдесят пісень, романсів, балад, які стають окрасою його творчості. На превеликий жаль, і останніми на його короткому життєвому, творчому шляху. Львів'яни завжди шанували талант Володимира Івасюка — по сьогоднішній день тут витає дух пісень, його люблять, а легендарна «Червона рута» вражає не тільки своїм звучанням та мелосом, а й історією.

«Улітку 1972 року... із Львівського медичного інституту приїздить до нас доцент, який просить від імені ректора Львівського медичного інституту М. Даниленка, щоб ми умовили сина перебраться до них, де він буде оточений увагою і матиме змогу вступити на композиторське відділення консерваторії імені М. В. Лисенка... йому буде виділене помешкання у місті і створено сприятливі умови для успішного закінчення медичної освіти й водночас мати змогу повноцінно навчатися у консерваторії... мені сподобалося ... те, що син здійснить мрію своєї юності — учитиметься у консерваторії...» (Михайло Івасюк. «Монолог перед обличчям сина»).

У 1973 році Володимир закінчує Львівський медінститут, далі успішно вступає і навчається в аспірантурі та працює анестезіологом обласної клінічної лікарні. «Володя працює на кафедрі патфізіології, веде практичні заняття із студентами.

Це приносить йому, вчорашньому студентові чимало клопоту. Та він легко долає усі труднощі. Йому допомагає у цьому його вміння самовіддано працювати і, звичайно, любов до медицини та повага до наукового керівника, професора Т. В. Митіної. Хоч і довго просиджує над підручниками, усе ж йому залишається удосталь вільного часу для творчої роботи і відвідування лекцій у консерваторії» (М. Івасюк. «Монолог перед обличчям сина»). З 1 вересня 1974 року навчається на першому курсі композиторського відділення Львівської консерваторії імені Миколи Лисенка. Упродовж 1974–1975 рр. на пропозицію головного режисера Львівського театру імені Марії Заньковоцької Сергія Данченко В. Івасюк працює над музикою до вистави «Прапороносці» за романом Олесь Гончара, показ якої було приурочено до 30-річчю перемоги над нацизмом. Як згадувала дружина письменника Валентина Данилівна, Олесь Терентійович «був на відстані, не брав у цьому участі — це була справа театру, якому він повністю довіряв». Головним художником вистави був затверджений Мирон Кипріян, а от щодо музики, то у Данченка виникла мало не фантастична на той час ідея...Ось як про це згадує львівський поет Роман Кудлик: «Якось тодішній режисер Театру ім. М. Заньковоцької Сергій Данченко поділився зі мною задумом: він планує створити виставу за романом «Прапороносці» Олесь Гончара.

— І потрібен мені композитор.

— Ну, по-моєму, у Львові їх вистачає — хороших і різних...

— А що б ти сказав, якби я запросив Івасюка?

Мене ця Сергієва ідея по-справжньому захопила. Я пообіцяв познайомити їх, розшукав Володю, він був трохи збентежений запрошенням, проте погодився... Дехто насторожено зустрів його вибір композитора: все-таки писати музику до вистав — справа специфічна. Та як чудово справився з нею

Володя! Михайло Івасюк у повісті «Монолог перед обличчям сина» теж згадував про той період, зокрема, він пише, що «для Володі було справжнім святом те, що С. Данченко інсценізував роман «Прапорonosці» і запропонував йому писати музику до вистави». Володимир писав батькові у двадцятих числах січня 1975 року (лист отримано 23 січня): «Я працюю над «Прапорonosцями» і декілька днів тому уже дещо показував головному режисерові. Все було одностайно схвалено і за декілька днів я буду в Києві, де запишу фонограми цієї музики. На прем'єрі буде Гончар, будуть товариші з обкомів і т. д., так що міроприємство серйозне». А в одному з інтерв'ю Івасюк розповідав: «Це, звичайно, дуже відповідальна робота, адже твір став класикою і улюбленим твором нашого народу. Тим паче, що на сцені він буде ставитись уперше. Сам процес був дуже складним, довгі розмови з режисером, який багато в чому мені допоміг. Музика була написана, і я записав її в Києві разом із симфонічним оркестром. Ця робота цікава ще й тим, що в п'єсі є три пісні на тексти, які створені Гончаром ще до того, як був написаний роман. Наскільки пам'ятаю, говорив режисер, це були вірші, які лягли в основу майбутнього роману». Сестра Володимира Галина Михайлівна Івасюк-Криса пригадувала, як це було непросто — записати фонограми для всієї вистави. У Львові це зробити було ніде, отож Володимир і поїхав до столиці... Як пише Роман Кудлик, вистава ще тільки готувалась, а «пісню з неї про полкове знамено вже наспівували всі актори, зайняті й не зайняті у виставі. І то не на репетиціях, а так, для себе. Пісня була якась сонячно-чиста, неповторна своєю врочистістю та ліризмом, одразу запам'ятовувалась, і ми з нетерпінням чекали вистави». «Музика взагалі дивовижна у цій виставі. Володя Івасюк сидів у залі у нас на кожній репетиції. Він був і тоді, коли ми репетирували сцену приїзду Шури Ясногорської на

фронт. Ще музики не було. Я читала монолог. І він підійшов до мене і питає, як можна плакати, коли тобі кажуть: «Заплач!» Ну, мені ніхто не казав плакати, просто по ролі — якщо ти їдеш щаслива, зараз твоя зустріч із тим, кого ти кохаєш, на яку ти чекала так довго, не помічаючи ран, бомб, вибухів, тієї страшної картини, яку несе війна. І коли раптом це обривається, і ти дізнаєшся, що цього не може бути (Шура дізнається, що Брянський загинув), тоді хочеш — не хочеш, а виникає співпереживання, включається твоє нутро», — згадувала відома актриса Лариса Кадірова, яка виконувала роль Шури Ясногорської. Володя каже: «Це дивовижно!» І я тоді питаю в нього: «Як ти пишеш музику? Такі дивовижні мелодії?»

— Я беру їх з повітря, зі звуків, з води. Вона мені нашіптує це все...

Пісня, яку він написав, — дивовижна пісня. Вона була як квінтесенція всієї вистави. Йому Бог дав музичний талант, і він був у ньому, як риба в воді». Камертоном вистави я назвала б пісню «Полкове знамено». Тогочасна театральна критика дуже високо оцінила роботу львів'ян, а на Всесоюзному конкурсі театральних вистав «Прапороносці» отримали першу премію (П. Нечаєва. «Прапороносці». Історія створення сценічної версії легендарного роману). «Прапороносці» стали великим успіхом молодого композитора. Після нього Володимир Івасюк перейшов із рангу «автора», як його називали в офіційних колах, до рангу композитора. О. Гончар у своєму «Щоденнику» у рік трагічної загибелі В. Івасюка і смерті одного з найстаріших композиторів С. Людкевича занотував: «Велика Україна, багато талантів має, а замінити їх нікому».

Проте не таким уже і безхмарно щасливим було його життя у галицькій столиці. До нього ставились по-різному. Одні гордилися ним, поважали й цінували його талант, інші

ж — недолюблювали та заздрили. Так, його педагог А. Кос-Анатольський виявляв відверту неприязнь: «Ви, молодий чоловіче, уявили себе великим композитором. Я доведе вам, що це не так!» «Бували дні, коли він проходжався кроками по аудиторії і виголошував свої довжелезні тиради... Цілі години замість занять... він доводив Володі, що він як композитор нічого не вартий...» (Михайло Івасюк. «Монолог перед обличчям сина»).

У липні 1976 року його було виключено з консерваторії. Офіційне пояснення — пропуск занять. Юрій Рибчинський згодом з цього приводу зазначав: «Заздрість, байдужість і хамство, помножене на безкарність — такі якості побутували серед «тодішніх живих класиків» української культури... вони відверто намагалися розчавити усе нове... із задоволенням розвішували різноманітні ярлики... відчували свою недоторканість під захистом всіляких звань, премій... Коли Кос-Анатольський дізнався в управлінні по захисту авторських прав, що його учень одержав 2000 крб, а він, професор, — 120 крб, то він зробив усе, щоб виключити Володю з консерваторії...» У 1977 році з неймовірними зусиллями він відновлює навчання у класі Лешека Мазепа, багато працює, щоб швидше отримати диплом про закінчення консерваторії і цим припинити всілякі «чиновницькі витівки», які відволікали його від натхненної праці у царині творення високої музики. Його прізвисько було викреслено з подання на присудження державної Шевченківської премії за спектакль «Прапороносці», а згодом і на присудження республіканської комсомольської премії імені М. Островського. Незважаючи на це, його творче життя триває: пише музику до вистави «Мезозойська історія», друкує збірку пісень «Моя пісня», його пісня «У долі своя весна» у виконанні С. Ротару перемагає на фестивалі «Сопот», розпочато роботу над фільмом «Пісня буде поміж

нас», випущено персональну платівку в Канаді, працює над підготовкою платівки-гіганта «Пісні Володимира Івасюка виконує Софія Ротару», перемагає на всесоюзному конкурсі молодих композиторів у Москві та отримує дипломи II ступеня за «Сюїту-варіації для камерного оркестру» і «Баладу про Віктора Хару», його запрошують до участі в роботі журі республіканського конкурсу молодих виконавців. Але наростаючий в УРСР в епоху «Брежнєва— Щербицького» наступ на «український націоналізм» (прокотилося кілька чергових хвиль масових арештів української інтелігенції, таємні суди і жорстокі вироки українським діячам культури, совісті нації, що виступали проти послідовного зросійщення рідного краю, нові русифікаторські заходи), під прикриттям високих слів про дружбу народів, свободу та справедливість, під помпезні демонстрації інтернаціональних фестивалів і свят, створював негативну атмосферу навколо творчості молодого митця. Множилися різні плітки, інсинуації, домисли. «Настрій у нього був світлий, його займали тільки творчі проблеми. Але через кільканадцять днів той світлий душевний стан був затьмарений. Несподівано незначна на перший погляд сценка війнула в його душу холодом. Це було в коридорі консерваторії. Володя стояв у гурті студентів і мирно розмовляв. Та ось проходить секретар парторганізації Л. Т. Мельничук. Побачивши Володю, вона підійшла до нього і запитала здивовано і голосно:

— Володя, ви ще тут?! Усі ж говорять, що ви втекли за кордон. Володя сприйняв ці слова, як недотепний жарт, і відповів:

— Не втечу навіть тоді, коли втечуть усі ті, що поширюють цей наклеп. А чого мені туди тікати? Мені нічого там робити.

Вона відповіла:

— Те, що я почула, кажу і вам.

— Навіщо ви мені це кажете? Не жартуйте так злостиво.

Секретар парторганізації сказала те, що хотіла сказати, і віддалилася. У період брежневщини це було небезпечно звинувачення. За ним приховувався намір політично скомпрометувати Володю, ізолювати його від інших студентів, які, звичайно, не стануть спілкуватися з колегою, якого секретар парторганізації звинувачує в антирадянщині... в його витончену душу, сповнену високих мрій про красу, бухнули ціле море чиновницького бруду...» (Михайло Івасюк. «Монолог перед обличчям сина»).

Львів — місто специфічне. Тут, як справедливо зауважує О. Васишин, якщо люблять — то люблять до безтями, якщо ненавидять — ненавидять назавжди. Володимир Івасюк став довічно львів'янином...

РОЗДІЛ СІМНАДЦЯТИЙ
P.S. Ікар української пісні

«...Дедал зробив крила, і вони із сином Ікаром полетіли... Незважаючи на застереження батька, Ікар піднявся занадто високо. Сонце розтопило віск, яким було скріплене пір'я крил, Ікар упав у море і загинув. А Дедал, оплакавши сина, добрався до Сицилії, де і провів залишок своїх днів.»

З грецького міфу

«...він — а це властиве талановитим людям — випромінює світло...»

О. Рутковська

Зірки не падають у небо,
«зірки» ідуть у небеса.

Ю. Рибчинський

«На першому конкурсі імені В. Івасюка ми з батьком Володі (*авт. М. Івасюком*) поїхали ставити пам'ятний знак композиторові у Кіцмань. На зворотному шляху завернули до кафе, випили коньяку. Я запитав:

– Михайле Григоровичу, ніяких КДБ уже немає, райкомів – теж. Ну, скажіть, що тоді сталося? Хто вбивця?»

– «Він це зробив сам».

– «Але чому?!» –

– «Тому, – відповідає, – що син тричі лежав у психіатричній лікарні по два і більше місяці. У нього була манія безвиході.

Йому здавалося, що все в цьому житті кепсько. Відчував, так би мовити, вселенський сум...» Я батькові вірю.» (із свідчення президента Асоціації діячів естрадного мистецтва України, заслуженого діяча мистецтв В. Герасимова).¹

«...нічого ганебного, якщо ми визнаємо, що Володимир Івасюк покінчив життя самогубством. В. Маяковський і С. Єсенін, М. Хвильвоий, М. Цветаева, Гр. Тютюнник – самі поквиталися із життям. Так трапляється у житті митців... Треба порушити інше питання: «Що послужило причиною цієї трагедії?» Якщо в 30 років, у розквіті своєї слави, людина йде з життя... В основі його смерті лежали гоніння, несправедливість і приниження, яких він зазнавав. Його нещастя полягало в тому, що він був **українським композитором**. А у нас побратими по цеху не прощають раннього успіху, достатку і слави...»² «...якщо і самогубство, то це однак убивство, це сам себе вбив, тоді варто шукати причину і відповідь, хто довів до такого стану молоду, красиву, багату, талановиту особистість» (Ю. Рибчинський).³

«... його батько написав про нього книгу і даруючи мені написав такі слова вдячності: «Дякую родині Мозгових» і це дало мені моральне право запитати у нього: «Скажіть, як Ви вважаєте? ...» і він, батько, мені сказав...: «я вважаю, що він пішов сам... я не можу не рахуватися зі словами батька..» (із інтерв'ю М. Мозгового)⁴.

¹ Василюшин О. М. Володимир Івасюк: сила серця і таланту [Текст]: моногр. / О. М. Василюшин ; М-во освіти і науки України. Укр. акад. друкарства ; рец.: О. М. Сухий, Ю. П. Присяжнюк, Я. Й. Малик. — Львів : Українська академія друкарства, 2009. — 368 с.

² Юрій Рибчинський. З інтерв'ю газеті «День» №87, (2000) 19 травня, 2000

³ Док фільм «Володимир Івасюк. Судьба, завязанная в узел». Студия "ВЕРТОВ и Ко", 2007 г. / Режим доступу: <https://youtu.be/RSQL4sETk8>

⁴ Док фільм «Володимир Івасюк. Судьба, завязанная в узел». Студия "ВЕРТОВ и Ко", 2007 г. / Режим доступу: <https://youtu.be/RSQL4sETk8>

...Слушно закликав Федір Стригун, художній керівник Львівського національного академічного українського драматичного театру ім. Марії Заньковецької: «Шануймо і любімо Володю Івасюка, бо за життя він нами був і недолюблений, і недоласканий, і недошанований. Ми не зовсім розуміли, поруч кого живемо».

Хай пісні Володимира Івасюка і далі гріють душу, а навічно уславлена червона рута світить усім поколінням на всі віки!

Ти признайся мені
Звідкіль в тебе ті чари,
Я без тебе всі дні
У полоні печалі.

Може десь у лісах
Ти чар-зілля шукала,
Сонце-руту знайшла
І мене зчарувала.

Червону руту
Не шукай вчорами,
Ти у мене єдина
Тільки ти повір.
Бо твоя врода,
То є чистая вода,
То є бистрая вода
З синіх гір.

Бачу я тебе в снах
У дібровах зелених,
По забутих стежках
Ти приходиш до мене.

І не треба нести
Мені квітку надії,
Бо давно уже ти
Увійшла в мої мрії.

Червону руту
Не шукай вчорами,
Ти у мене єдина
Тільки ти повір.
Бо твоя врода,
То є чистая вода,
То є бистрая вода
З синіх гір.

*(Автор тексту музики –
Володимир Івасюк)*

ЛІТЕРАТУРА

Івасюк Володимир Михайлович (1949–1979) // Мистецтво України: біогр. довід. — К.; 1997. — С. 272.

Івасюк Володимир Михайлович (1949–1979) // Муха А. Композитори України та української діаспори: довід. — К.; 2004. — С. 118.

Івасюк М. Монолог перед обличчям сина. — Чернівці: Молодий буковинець, 2007. — 224 с.

Василишин О. Творча спадщина Володимира Івасюка. — Львів: Укр. акад. друкарства, 2007. — 270 с.

Василишин О. Володимир Івасюк: сила серця і таланту: монографія / О. М. Василишин. — Львів: Укр. акад. друкарства, 2009. — 368 с.

Лепша І. Життя і смерть Володимира Івасюка. Режим доступу: [http:// www.ivasyuk.org.ua](http://www.ivasyuk.org.ua)

Маслій М. Володимир Івасюк: світло й тінь легенди / М. Маслій // Галас. — 1997. — № 3. — С. 8–12.

Малиновський Р. «Мати Володимира Івасюка впізнала сина лише по шраму від апендициту і родимці на спині. Впізнати його було неможливо: обличчя знівечене, пальці поламані, все тіло в синцях» // «Бульвар Гордона», № 19 (211), травень, 2009.

Малиновський Р. «Екс-співробітник розвідки КДБ і СБУ, експерт ЦРУ і ФБР Михайло Крижанівський: “Швидше за все, у Івасюка вимагали “камінчики”, причому явно “ліві”. Якщо злочинців не цікавили 40 тисяч рублів на його ощадкнижці, значить, вартість цінностей, які вони вибивали, повинна була

перевищувати цю суму мінімум в два рази» // «Бульвар Гордона», № 25 (217), червень, 2009.

Нечаєва П. «Безсмертна тінь великих душ». — Чернівці: Зелена Буковина, 2004 р. — 80 с.

Поет невмирущої руті: до 60-річчя від дня народження В. Івасюка // Знаменні дати: Календар — 2009. — К.; 2009. — С. 49–53.

Різник О. Нереалізований поп-ідол чи співець-мученик (Володимир Івасюк) // Герої та знаменитості в українській культурі / Ред. О. Грицен-ко. — К.: УЦКД, 1999. — С. 257–273

Пушик С. Червона рута цвістиме вічно / Степан Пушик // Українська культура. — 2004. — № 2/3. — С. 12–14.

Рутковська О. У долі своя весна: тридцять років потому... / Ольга Рутковська // Культура і життя. — 2009. — 6 трав. — С. 7.

Ракитин А. Смерть композитора. Загадочные преступления прошло- го. — Режим доступу: <http://murders.ru/man.html>

Тайны спецслужб: «С Івасюком справився КГБ!» / Режим доступу: <https://www.segdnua.ua/>

Унгурян Т. Монолог перед обличчям брата: докум. повість / Тарас Унгурян. — К.: Вид. центр «Просвіта», 2003. — 80 с.: іл., портр., нот.

<http://www.ivasyuk.org.ua/articles.php?lang=uk>

ЗМІСТ

<i>Розділ перший.</i> Таємниця трагедії: версії, плітки, легенди ..	4
<i>Розділ другий.</i> 24 квітня 1979 року. Загадкове зникнення ..	11
<i>Розділ третій.</i> 18 травня 1979 року. Таємниця Брюховецького лісу	15
<i>Розділ четвертий.</i> 22 травня 1979 року. Прощання з «буковинським Орфеєм»	18
<i>Розділ п'ятий.</i> Кіцмань	24
<i>Розділ шостий.</i> Тато	27
<i>Розділ сьомий.</i> Мама	36
<i>Розділ восьмий.</i> Маленький жайворонок	42
<i>Розділ дев'ятий.</i> «Хлопчик зі скрипкою в грудях»	48
<i>Розділ десятий.</i> «ЧП» місцевого масштабу	56
<i>Розділ одинадцятий.</i> Весняний парус української пісні ..	65
<i>Розділ дванадцятий.</i> ТанDEM «Композитор — Нев'януца Диво-Квітка»: Володимир Івасюк і Софія Ротару ..	80
<i>Розділ тринадцятий.</i> Поет і композитор: В. Івасюк — Ростислав Братунь	87
<i>Розділ чотирнадцятий.</i> Музи блакитноокого Орфея	91
<i>Розділ п'ятнадцятий.</i> Кохання, що рвало серце	106
<i>Розділ шістнадцятий.</i> Український Шуберт	114
<i>Розділ сімнадцятий.</i> P.S. Ікар української пісні	122
Література	125

Науково-популярне видання

Серія «Золоті імена України»

Коляда Ігор Анатолійович
ІКАР УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИКИ
ВОЛОДИМИР ІВАСЮК
ЖИТТЯ ТА ТАЄМНИЦЯ ЗАГИБЕЛІ

Комп'ютерна верстка *Л. Г. Мигаль*

Коректор Ю. І. Коляда

Підписано до друку 22. 01.2020. Формат 70×108 1/32.

Умов. друк. арк. 5,60. Облік.-вид. арк. 4,63.

Тираж 300 прим. Замовлення № 4

Надруковано ПФ «ПП «Фоліант»

00121 Київ, вул. Семенівська, 13

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
Серія КВ №13744 -2718 ПР від 28.02.2008 р.